

Uniwersytecka
wrocławiu

9917

Cont. binding

BIBLIOTEKA UNIWERSYTECKA
we WROCŁAWIU

9917 II

~~BIBLIOTEKA ROMERA~~

9917 II

~~365.~~

WIADOMOŚĆ HISTORYCZNO-STATYSTYCZNA

O ZNAKOMITSZYCH BIBLIOTEKACH

I ARCHIWACH PUBLICZNYCH I PRYWATNYCH,

tak niegdyś byłych jako i obecnie istniejących w krajach
dawną Polskę składających, a mianowicie:

w Królestwie Polskiem, Galicyi, W. Ks. Poznańskiem i Zachodnich
guberniach Państwa Rossyjskiego.

Porządkiem abecadłowym miejsc ułożona

przez

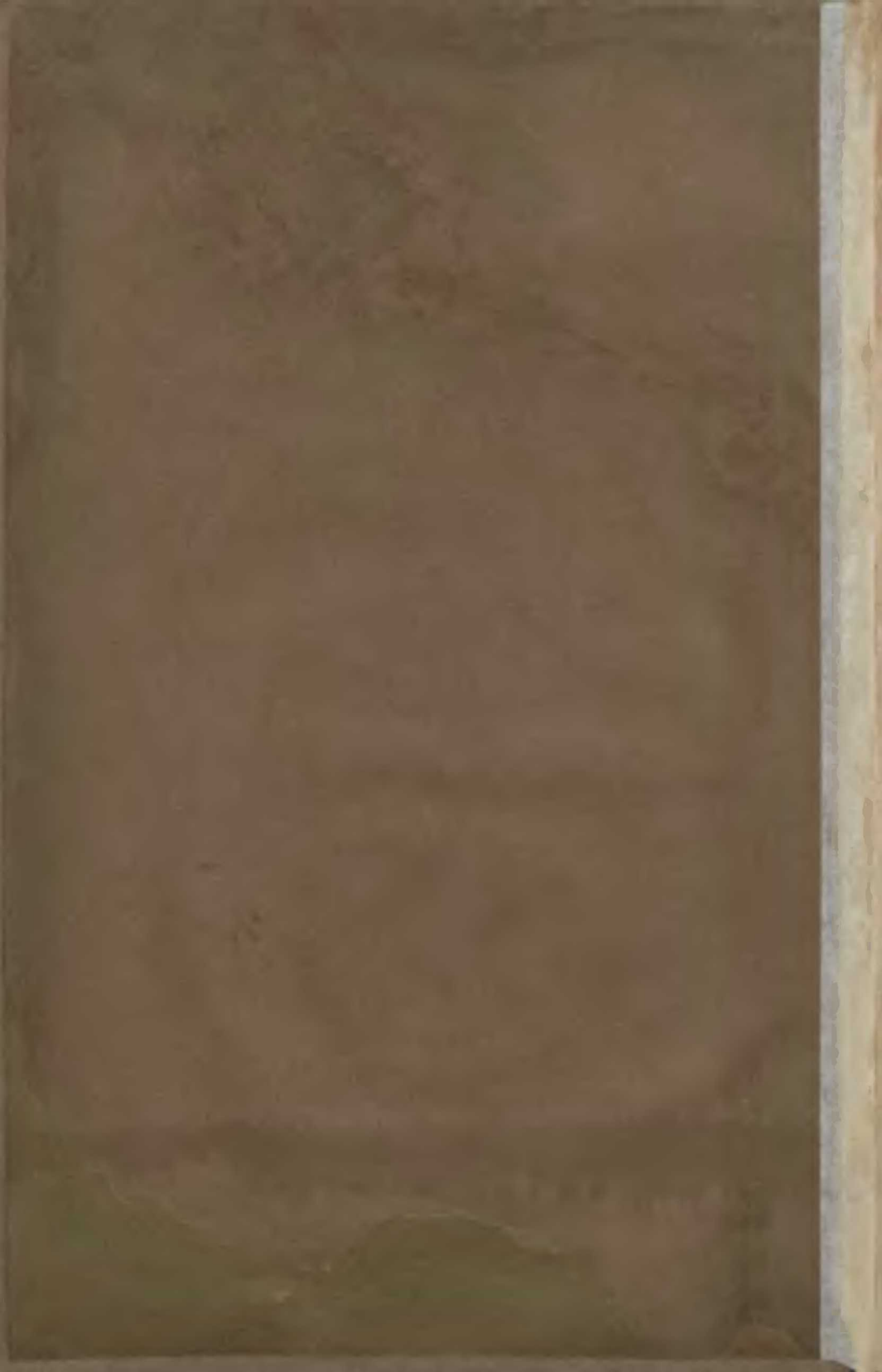
FRANCISZKA RADZISZEWSKIEGO.

KRAKÓW.

Nakładem autora.

W drukarni Wł. L. Anczyca i Sp., pod zarządkiem St. Gralichowskiego.

1875.

WIADOMOŚĆ

HISTORYCZNO-STATYSTYCZNA

O ZNAKOMITSZYCH BIBLIOTEKACH

I ARCHIWACH PUBLICZNYCH I PRYWATNYCH,

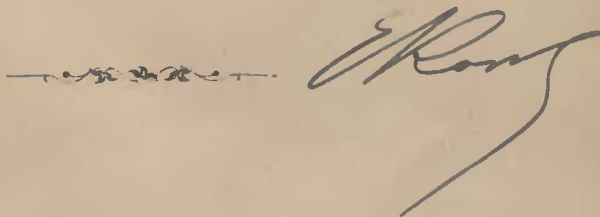
tak niegdyś byłych jako i obecnie istniejących w krajach
dawną Polskę składających, a mianowicie:

w Królestwie Polskiem, Galicyi, W. Ks. Poznańskiem i Zachodnich
guberniach Państwa Rosyjskiego.

Porządkiem abecedowym miejsc ułożona

PRZEZ

FRANCISZKA RADZISZEWSKIEGO.

A decorative horizontal flourish with a central floral motif, followed by a large, stylized handwritten signature in dark ink.

KRAKÓW.

Nakładem autora.

W drukarni Wł. L. Anczyca i Sp., pod zarządem St. Gralichowskiego.

1875.

End. II

9917 II

1946 D. 4475

Kilka słów wstępnych.

Zajmując się od wielu lat zbieraniem materyałów do *Słownika Pisarzy Polskich*, notowałem skrzętnie rozrzucone po rozmaitych pismach wiadomości o bibliotekach Polskich. Z tych notat po większej części ułożone zostało obecne dziełko. Nie mieliśmy i dotąd nie mamy w literaturze naszej oddzielnego dzieła, poświęconego wyłącznie bibliotekom Polskim. Ażeby zapełnić ten brak, postanowiłem ogłosić drukiem pracę obecną. Sądzę bowiem, że dziełko to, czy to uważane jako przyczynek do dziejów oświaty w kraju naszym, czy jako podręczna książka dla archeologów, posiadaczy bibliotek, bibliotekarzy i t. d., zawsze nie będzie bezużyteczną dla literatury krajowej.

Litynka na Podolu 1 września 1875 r.

F. R.

A.

Abele (gub. Kowieńska, pow. Nowo-Aleksandrowski). Była tu dosyć obszerna biblioteka Pietkiewiczów, którzy przez kilka wieków władali tym majątkiem. Obecnie po przejściu majątku w inne ręce, wywieziona ztąd.

Agtona (gub. Witebska, pow. Dynaburski). Biblioteka klasztorna XX. Dominikanów, zawierająca kilkaset dzieł, po skasowaniu klasztoru wywieziona ztąd.

Aleksandrówka (gub. Kijowska, pow. Czehryński). Biblioteka zebrana staraniem znanego literata Michała Grałowskiego, zmarłego w roku 1863.

Andruha (gub. Wołyńska, pow. Rowieński). Zbiór książek polskich, po większej części powieści, zawierający kilkaset tomów i należący do właściciela tej wsi Moszyńskiego, po jego śmierci (r. 1871) przewieziona do Butejek.

Andrzejów ob. Jędrzejów.

Antonin (gub. Wołyńska, pow. Staro-Konstantynowski). Biblioteka hrabiów Potockich, dziedziców tego miejsca.

B.

Bakuńczyce (gub. Galicyi pod Przemyślem). Biblioteka hrabiów Cetnerów, dziedziców tego miejsca.

Bar (gub. Podolska, pow. Mohilewski): 1) Biblioteka XX. Dominikanów, jeszcze pod koniec XVII. wieku była dosyć liczna, jak o tém świadczy Okolski w dziele: *Russia florida* str. 109. — 2) Biblioteka Jezuicka, po kassacie zakonu oddana Bazylianom, którzy do r. 1831 utrzymywali tu szkoły; nareszcie po skasowaniu szkół wywieziona ztąd.

Baranow (w Galicyi, obw. Tarnowski). Biblioteka hrabiów Kra-sickich, dziedziców tego miejsca, zawierała kilka tysięcy tomów; w téj liczbie wiele bardzo rzadkich dzieł polskich, nadto niektóre rękopisma. Przed r. 1850 zniszczona pożarem.

Baszarówka (gub. Wołyńska, pow. Krzemieniecki). Biblioteka polska, zebrana staraniem Samuela Nowoszyckiego zm. około 1860 r., zawierała 1300 tomów najrzadszych dzieł polskich, lub Polski tyczących się. Po śmierci właściciela zbiór ten sprzedany został częściowo.

Bejsce (gub. Radomska, pow. Szkalniewski). Biblioteka Bade-nieh, dziedziców tego miejsca. Archiwum tutejsze, darowane przez księcia Stanisława Poniatowskiego, zawierała nieocenione skarby do historii polskiej, zwłaszcza z czasów króla Stanisława Augusta (ob. Koźmiana: Pamiętnik. T. II, str. 276—280).

Belmont (gub. Kowieńska, pow. Nowo-Aleksandrowski). Biblio-teka hrabiów Platerów, dziedziców tego miejsca, zebrana po większej części staraniem hr. Ignacego Platera, zmarłego w r. 1854, zawiera więcej 4000 tomów, w téj liczbie blisko połowy polskich. Jest tu także znaczne archiwum po hrabiach Mamozzich, b. dziedziców Belmontu.

Bełz (w Galicyi, w obw. Żółkiewskim). 1) Biblioteka i zbiór nu-mizmatów X. Krainńskiego, tutejszego proboszcza i dziekana. Odzie-dzyczył on ją po bracie swoim, profesorze gimnazjum Lwowskiego. Zawierała kilka tysięcy dzieł bardzo wielkiej wartości. Co się z nią stało po śmierci księdza Krainńskiego, nie wiadomo mi. X. Krainński żył w pierwszej połowie XIX w. Biblioteka jego pomieszczała się w klasztorze poddominikańskim. 2) Biblioteka Szkoły wydziałowej.

Berdyczew (gub. Kijowska): 1) Biblioteka b. klasztoru XX. Kar-melitów, dosyć liczna. 2) Biblioteka szambelana Szeina, żyjącego pod koniec XVIII i na początku XIX w. Była dosyć liczna i skła-dała się z doborowych i szacownych dzieł; było tu prócz tego wiele ciekawych rękopismów i innych osobliwości. Zbiór ten ksiąg i ga-binet fizyczny szacowano po śmierci Szeina na 50,000 złp.

Bereza (gub. Grodzieńska, pow. Prużański). Biblioteka kla-sztorna XX. Kartuzów. W r. 1819, kiedy ją zwiedzał J. U. Niem-cewicz, zawierała niewielką liczbę dawnych klasycznych edycji; więcej ksiąg ascetycznych, tudzież wiele kazań i medytacji w rękopismach. Po kassacie klasztoru r. 1831 i resztki te poszły w roz-sypkę.

Berszada (gub. Podolska, pow. Olhopolski). Biblioteka i archiwum Miecz. Jurjewicza, dziedzica tego miejsca.

Biała (gub. Siedlecka): 1) Biblioteka szkoły powiatowej, od r. 1867 gimnazjalna, zawiera kilka tysięcy tomów. 2) Biblioteka książąt Radziwiłłów, znajdująca się na zamku, znacznie pomnożona przez księżnę Annę z Wiśniowieckich Radziwiłłowę, około r. 1750 przewieziona do Nieświeża. 3) Biblioteki przy byłych klasztorach Bazylińskim i Reformackim nie były liczne.

Biała Cerkiew (gub. Kijowska, pow. Wasilkowski): 1) Biblioteka gimnazjalna, przewieziona tu z Winnicy w roku 1832, zawiera do 9000 tomów. 2) Biblioteka hrabiów Branickich, dziedziców tego miejsca.

Biała Krynica (gub. Wołyńska, pow. Krzemieniecki). Biblioteka Czosnowskiego, b. dziedzica tego miejsca, po jego śmierci wywieziona ztąd.

Białozórka (gub. Wołyńska, pow. Krzemieniecki). Biblioteka hrabiów Brzostowskich, b. dziedziców tego miejsca, zawierała do 5000 tomów, po większej części francuzkich. Niedawnemi czasy (r. 1870) francuzkie książki przewieziono ztąd do Ilkowic, a reszta poszła w rozmaite strony. Było tu także znaczne archiwum familijne Brzostowskich.

Białynicze (gub. i pow. Mohylewski). Biblioteka XX. Karmelitów, którzy tu mieli swoją drukarnię; po skasowaniu klasztoru, wywieziona ztąd.

Białystok (gub. Grodzieńska): 1) Biblioteka hrabiów Branickich, po śmierci hetmanowej Branickiej wywieziona ztąd. 2) Biblioteka Instytutu wychowania panien. 3) Biblioteka gimnazjalna zawiera do 10,000 tomów. 4) Biblioteka pomyślna.

Bielany (pod Krakowem). Biblioteka XX. Kamedułów. Początkiem jej były książki darowane przez Jana Chryzostoma Bodzę, kanonika krakowskiego na początku XVII w. Niektóre rzadkości bibliograficzne przeszły ztąd do K. Swidzińskiego.

Bielany (pod Warszawą). Biblioteka XX. Kamedułów, zawiera przeszło 4000 tomów.

Bieliczany (gub. Mińska, pow. Ihumeński). Biblioteka Massalskich, dziedziców tego miejsca. Niektóre rzadkości tej biblioteki opisane są w dzienniku Wileńskim 1830. Nowiny naukowe. T. V, str. 365—376.

Bielsk (gub. Grodzieńska): 1) Biblioteka szkoły ludowej, przewieziona tu z Drohiczyna, po zamknięciu tamecznej szkoły dworzańskiej w r. 1864. 2) Zbiór ksiąg Józefa Jaroszewicza, b. profesora uniwersytetu wileńskiego, zmarłego w r. 1860.

Bieniada (gub. i pow. Radomski). Biblioteka Modzelewskich, dziedziców tego miejsca.

Bieliszewo (gub. Kaliska, pow. Koniński). W XVIII wieku był tu liczny i szacowny księgozbiór XX. Kamedułów.

Birże (gub. Kowieńska pow. Poniewieski): 1) Biblioteka ordynacyi hrabiów Tyszkiewiczów, umieszczona w Ostrowiu (ob. to nazwisko) pod Birzami. 2) W XVII w. była tu dosyć liczna biblioteka przy gimnazyum kalwińskiem.

Biedziewo (w W. Ks. Poznańskim). Biblioteka XX. Cystersów, zawierała do 6000 t. i była bogata w najrzadsze polskie druki. Po zniesieniu klasztoru w r. 1843 przewieziona do Międzyrzecza i weszła do biblioteki tamecznej szkoły realnej.

Bobrujsk (gub. Mińska). Biblioteka szkoły powiatowej, zawiera do 2000 tomów.

Bocki (gub. Grodzieńska, pow. Bielski): Biblioteka klasztoru XX. Reformatów, po zniesieniu klasztoru w r. 1832 wywieziona do Dederkał i wcielona do tamecznej biblioteki klasztornej. 2) Biblioteka Potockich, niegdyś dziedziców tego miejsca. Piotr Potocki starosta Szczyrzecki, żyjący pod koniec XVIII i na początku XIX w. zebrał tu liczne archiwum familijne.

Boczanica (gub. Wołyńska, pow. Ostrogski). Biblioteka dosyć liczna Lenkiewiczów.

Boleszyn (gub. Radomska, pow. Opatowski). Biblioteka Aleksandra Fijałkowskiego, dzierżawcy tej wsi, który cały swój dochód obracał na zbieranie ksiąg. Biblioteka ta zawierała kilka tysięcy dzieł polskich, w tej liczbie wiele rzadkości bibliograficznych (ob. Bibl. Warsz. 1851 rok. T. IV. str. 439).

Bołoczyce (gub. Mińska, pow. Słucki). Biblioteka dosyć liczna Niepokojczyckich, dziedziców tego miejsca.

Brahińce (gub. Podolska, pow. Winnicki). Była tu biblioteka Jukowskich, niegdyś dziedziców tego miejsca, składająca się po większej części z belletrystyki francuzkiej.

Bramka (pod Kamieńcem Podolskim). Zbiór książek i rękopismów po Janie Leonie Sienkiewiczu.

Brańsk (gub. Grodzieńska, pow. Bielski). Było tu dawne archiwum ziemi Bielskiej, przewiezione w ostatnich czasach do Wilna i wcielone do tamiecznego archiwum centralnego.

Braśław (gub. Kowieńska, pow. Nowo-Aleksandrowski). Zbiór ksiąg polskich księdza Dowgiałłowicza, proboszcza tutejszego.

Braunsberg ob. Brunsberg.

Brdow (gub. Warszawska, pow. Włocławski). Biblioteka XX. Paulinów, licząca do 400 dzieł. Po kassacie klasztoru r. 1819 przewieziona do Warszawy i wcielona do tamiecznej uniwersyteckiej biblioteki.

Brody (w Galicyi, w obw. Złoczowskim): 1) Biblioteka żydowska zawiera więcej 8000 tomów. 2) Biblioteka szkoły realnej zawiera więcej tysiąca tomów.

Brunsborg (w Prusiech zachodnich, w Warmii): 1) Była tu dosyć liczna biblioteka collegium Jezuickiego, zapisana temuż collegium przez Burzyńskiego, regenta koronnego. Szwedzi opanowawszy Brunsberg 1626 r., zabrali tę bibliotekę i wywieźli ją do Upsali. 2) Biblioteka gimnazjalna zawierała w r. 1817 do 4000 t. Cały ten zbiór jest jeszcze po Jezuitach.

Brześć Litewski (gub. Grodzieńska): 1) Biblioteka szkoły powiatowej zawierała do 2000 t. 2) Biblioteki klasztorne Jezuitów, Dominikanów, Bazylianów, Augustyanów i Trynitarzy. Po kassacie tych klasztorów wywiezione ztąd.

Brzeżany (w Galicyi): 1) Biblioteka gimnazjalna zawiera do 2000 t. 2) Księgozbiór hr. Stanisława Potockiego, dziedzica Brzeżan, pomnożony w r. 1854 zakupieniem licznj biblioteki hr. Ignacego Łosia, zawiera wiele rzadkości bibliograficznych polskich. 3) Biblioteka Jakubowicza, prezesa wydziału powiatowego. 4) Sieniawscy, niegdyś właściciele Brzeżan, posiadali tu także znaczny księgozbiór.

Buczacz (w Galicyi, obw. Stanisławowski): 1) Biblioteka gimnazjalna zawiera do 1000 t. 2) Biblioteka XX. Bazylianów, którzy tu niegdyś szkoły utrzymywali. zawierała do 10,000 tomów i wiele słowiańskich rękopismów. Spaliła się w r. 1865. Tylko nieznaczna część jēj ocalała.

Buszynka (gub. Podolska, pow. Braclawski). Biblioteka i zbiór rękopismów Edm. Steckiego.

Butejki (gub. Wołyńska, pow. Rowieński). Zbiór ksiąg polskich Stanisława Chamca.

Bydgoszcz (w W. Ks. Poznańskim): 1) Biblioteki klasztorne XX. Bernardynów i Reformatów, obie z dawniejszych dzieł teologicznych składające się. 2) Biblioteka gimnazjalna. 3) Biblioteka Seminarium nauczycielskiego.

Bykow (gub. Witebska, pow. Rzeżycki). Biblioteka Benisławskich, dziedziców tego miejsca, zebrana staraniem Teofila Benisławskiego, składająca się po większej części z dzieł polskich, jest najlichniesza w tych stronach. Niedawno wcielono do niej obce dzieła z biblioteki hr. M. Borchy z Prel; część polską Prelskiej biblioteki nabył hrabia J. Tyszkiewicz do swego zbioru w Ostrowiu pod Birzami.

Bystrzany (na Podolu). Biblioteka Ostomskich, dziedziców tego miejsca, niebardzo liczna, ale zawierająca dobór dzieł krajowych i zagranicznych.

C.

Cepcewicz (gub. Wołyńska, pow. Łucki). Była tu biblioteka K. Urbanowskiego, dziedzica tego miejsca, zawierająca do 2000 t. Po śmierci właściciela wywieziona ztąd.

Chałajdow (gub. Kijowska, pow. Lipowiecki). Księgozbiór Ign. Jagiełłowicza, zawierający do 600 dzieł.

Chełm (gub. Lubelska): 1) Biblioteka po-Bazylińska. 2) Biblioteka przy katedrze greko-unickiej, zawierająca wiele rzadkich druków. 3) Biblioteka Seminarium greko-unickiego, do której w r. 1853 wcielono zbiór książek po ś. p. Pawle Szymańskim, profesorze b. uniwersytetu warszawskiego; ostatniemi czasy pomnożona wielu dziełami w rossyjskim języku, oraz przyłączeniem do niej bibliotek po-Bazylińskiej i po-Pijarskiej w Chełmie. 4) Biblioteka kapituły greko-unickiej. 5) Biblioteka gimnazjalna. 6) Biblioteka Seminarium nauczycielskiego.

Chełmno (w Prusiech Zachodnich): 1) Biblioteka Seminarium rzymsko-katolickiego. 2) Biblioteka gimnazjalna. 3) Biblioteka Dominikańska dosyć liczna i z samych dzieł duchownych złożona. 4) Biblioteka Dra Łozińskiego.

Chodorkow (gub. Kijowska, pow. Skwirski). Był tu czas niejaki księgozbiór Konst. Swidzińskiego, niegdyś dziedzica téj majetności. Zbiór ten zawierał do 18,000 t. i broszur polskich, słowiańskich, łacińskich itd. tyjących się Polski, 943 rękopismów, aktów poje-

dyncyżnych i autografów przeszło 6000. Mieściła się tu znaczna część archiwów: książąt Lubomirskich, Szczęsnego Potockiego, Morzkowskich, Swidzińskich, Charłęskich, Rohozińskich, Borejów itd. Prócz biblioteki i archiwum, był tu zbiór numizmatów, malowideł, rycin, rzeźby i rozmaitych starożytności. Zbiory te swoim testamentem w roku 1855 powierzył opiece ordynacyi margrabiów Myszkowskich w osobie hr. Aleksandra Wielopolskiego, z warunkiem, aby otwarte były dla publiczności i umieszczone w Warszawie. Na zakupienie domu potrzebnego na umieszczenie tych zbiorów przeznaczył osobny fundusz, a na utrzymanie ich zapisał Sulgostowski majątek. Zbiory te miały nosić nazwę *Muzeum imienia Swidzińskich*. Swidziński umarł 29 listopada 1855 r. Wkrótce po jego zgonie wszczął się proces między Swidzińskimi i hr. Aleks. Wielopolskim o ważność testamentu; nakoniec senat utwierdził testament i zbiory Swidzińskiego w r. 1858 przewiezione zostały z Sulgostowa (gdzie je czasowo umieszczono) do majątności A. Wielopolskiego Chrobrza, gdzie zostawały przez przeciąg trzech lat. Gdy jednak obrót, jaki wzięły te zbiory, nie dogadzał wielu i wywołał protestacye egzekutorów testamentu, margrabia Wielopolski zrzekł się ich dobrowolnie i wrócił rodzinie Swidzińskich, która oddała potem na innych warunkach ordynacyi Krasieńskich; ta zaś wcieliwszy je do swoich zbiorów, umieściła je w Warszawie (r. 1862); dozwalając do nich przystępu publiczności. Szczegóły tyczące się zbiorów Swidzińskiego, obrócenia ich na pożytek publiczny i wszczętego z tego powodu procesu, znaleźć można w dziełach: 1) Biblioteka ordynacyi Myszkowskich. Zapis Swidzińskiego. R. 1859 i 1860 in 4to 2 T. Kraków 1859—1860. 2) Zapis Swidzińskiego. 2 zeszyty. 8vo. Warszawa. 1857 i 1858. 27 i 31 str. 3) J. Łoskiego: Biblioteka i Muzeum K. Swidzińskiego. 12. Warszawa 1858. 4) Konstanty Swidziński, przez J. Bartoszewicza (w trzech zeszytach Biblioteki Warszawskiej 1857).

Chołopenicze (gub. Mińska, pow. Borysowski). Biblioteka XX. Dominikanów, którzy tu do roku 1832 szkoły utrzymywali, obecnie wywieziona ztąd.

Chroberz (gub. Radomska, pow. Pińczowski). Biblioteka ordynacyi Myszkowskich. Od roku 1859 do 1861 umieszczone tu były zbiory Swidzińskiego, lecz te w r. 1861 przewieziono do Warszawy i wcielono do biblioteki ordynacyi Krasieńskich. Na miejscu pozostała tylko własna biblioteka hrabiów Wielopolskich. Jako pamiątka

bytności w Chrobrzu zbiorów K. Swidzińskiego wyszło 2 T. dzieła: Biblioteka ordynacji Myszkowskich. Zapis K. Swidzińskiego. 4to. Kraków 1859—1860.

Chrystynowka (gub. Kijowska, pow. Humański). Biblioteka Czarnkowskich, dziedziców tego miejsca.

Chrzastów gub. Kielecka, pow. Włoszczowski). Biblioteka hrabiów Potockich, dziedziców tego miejsca.

Cielętniki (gub. i pow. Piotrkowski). Biblioteka Kołaczkowskich, dziedziców tego miejsca, zawiera przeszło 3000 tomów.

Cieszyn (w Szląsku). 1) Biblioteka miejska zawiera do 14,000 t., w tej liczbie więcej tysiąca polskich. 2) Biblioteka Czytelni ludowej, zawiera przeszło 2000 tomów dzieł polskich.

Cucutówce (w Galicyi, obw. Stryjski). Biblioteka Jerzego Diebuszyckiego, zmarłego w r. 1730, zawierała 3565 dzieł; w tej liczbie polskich 188, łacińskich 1490, francuzkich 1230, włoskich 593. Umieszczona po śmierci właściciela u Jezuitów we Lwowie, spaliła się w r. 1734.

Cudnow (gub. Wołyńska, pow. Żytomierski). Biblioteka hrabiego Henryka Rzewuskiego, znanego literata, który tu umarł w r. 1866, zawiera do 2000 t.

Cybulów (gub. Kijowska, pow. Lipowiecki). Biblioteka i starożytne archiwum Wład. Rohozińskiego.

Czarnkowa (w Sandomierskiem). W połowie XVII. w. była tu liczna biblioteka z kilku tysięcy tomów składająca się Stanisława Lubienieckiego, zniszczona w czasie szwedzkich wojen.

Czarny Las (gub. Radomska, pow. Sandomirski). Biblioteka tu-tejsza, zgromadzona przez księżnę Teresę Jabłonowską, dziedziczkę tego miejsca, zawierała kilka tysięcy tomów. Zniszczona pożarem w r. 1853.

Czarny Ostrow (gub. Podolska, pow. Proskurowski): 1) Biblioteka i archiwum familijne hrabiów Przezdzieckich, dziedziców tego miejsca, zawierają wiele ciekawych rękopismów. 2) Biblioteka szkoły powiatowej, przewieziona w r. 1866 do Proskurowa.

Czerce (gub. Podolska, pow. Kamieniecki). Przy tutejszym kościele (jak świadczy Marczyński w Opisie Podola) było archiwum rzadkie i ciekawe rękopisma.

Czerna (pod Krakowem). Biblioteka XX. Karmelitów, zawierająca parę tysięcy tomów, po większej części treści duchownej.

Czerniatyn (gub. Podolska, pow. Lityński). Była tu biblioteka kilka tysięcy tomów zawierająca Witosławskich, niegdyś właścicieli tego miejsca; obecnie wywieziona ztąd.

Czerniejew (w W. Ks. Poznańskim, pow. Gnieźnieński). Biblioteka hrabiów Skórzewskich, dziedziców tego miejsca, zebrana po większej części staraniem hr. Rajmunda Skorzewskiego (zm. 1859), który całe życie poświęcał na uzupełnienie swoich zbiorów naukowych, należy do najlepszych prywatnych bibliotek w Polsce.

Czerniowce (w Galicyi, w Bukowinie). Biblioteka publiczna tu-tejsza, złożona z dzieł w obcych językach, zawiera do 4000 tomów.

Czerwińsk (w gub. Płockiej i tymże powiecie). Biblioteka XX. Kanoników Regularnych do 3000 t. zawierająca, w r. 1819 przewieziona do Warszawy i wcielona do biblioteki uniwersyteckiej.

Czerwony Dwór (gub. i pow. Kowieński). Biblioteka hrabiów Tyszkiewiczów, dziedziców tego miejsca.

Częstochowa (gub. Piotrowska): 1) Biblioteka klasztorna XX. Paulinów pod koniec XVIII. i na początku XIX. wieku, ograbiona przez amatorów, utraciła wiele rzadkich dzieł; prócz tego część znaczną zabrano do biblioteki b. uniwersytetu warszawskiego. Najwięcej ubyło dzieł polskich. Pozostała biblioteka zawiera do 10,000 tomów, w téj liczbie wiele rzadkości bibliograficznych i kilka mniej ważnych rękopismów. Archiwum klasztorne przechowuje w sobie wiele przywilejów i innych dokumentów. Między innemi rzeczami jest tu tak zwana *Historia domus*, czyli akta prowincyi polskiej XX. Paulinów, pisana przez zakonników tutejszego klasztoru w kilkunastu wielkich tomach in fol. (ob. Balińskiego: Podróż do Jasnej Góry Częstochowskiej str. 56—59). 2) Biblioteka szkoły powiatowej (pro-gimnazjum). 3) Biblioteka i rękopisma po Ign. Zagórskim, znanym numizmatyku.

Czortków (w Galicyi). Biblioteka i archiwum XX. Dominikanów.

D.

Dagda (gub. Witebska, pow. Dynaburski). Biblioteka Kazimierza Bujnickiego, znanego literata. Było tu znaczne archiwum po Hylzenach, niegdyś właścicielach téj majątności, zniszczone po większej części w czasie rozruchów roku 1863; wówczas i biblioteka ucierpiała.

Daugielliszki (gub. Wileńska, pow. Świeciański). Od r. 1809 do 1854 była tu złożona biblioteka hrabiów Platerów do 15,000 tomów zawierająca i zebrana po większej części staraniem hr. Kazimierza Konstantego Platera, podkanclerzego litewskiego, zmarłego w r. 1808. W r. 1854 przewieziono ją do Krasławia.

Dąbrowica (gub. Wołyńska, pow. Rowieński): 1) Biblioteka XX. Pijarów zawierała do 2000 tomów; po skasowaniu klasztoru Pijarskiego w r. 1832, poszła w rozsypkę. 2) Biblioteka hrabiów Platerów, zebrana po większej części staraniem hr. Filipa Platera (zm. 1838 r.), zawiera do 5000 tomów (w tej liczbie najwięcej francuzkich). Między rękopismami zasługują na uwagę prace samego F. Platera, obszerne jego korespondencye, oraz papiery wizytatorskie (po Tadeuszu Czackim; był on wizytatorem szkół na Wołyniu, Podolu i Ukrainie), mogące służyć za materyał do historyi oświaty w tych trzech prowincyach.

Dąbrówka (gub. Kijowska, pow. Lipowiecki). Biblioteka zebrana staraniem Feliksa Draczewskiego (zm. 1869 r.).

Dederkały (gub. Wołyńska, pow. Krzemieniecki). Biblioteka XX. Reformatów zawiera kilka tysięcy tomów; do niej wcielono r. 1833 bibliotekę skasowanego klasztoru w Boćkach.

Dereczyn (gub. Grodzieńska, pow. Prużański). Biblioteka i archiwum książąt Sapiehów, niegdyś właścicieli tej majątności. Poprzednio zbiory te umieszczone były w Rożanów; dopiero pod koniec XVIII. w. książę Aleksander Sapieha, przeniósłszy swoją rezydencję do Dereczyna, unieślił tu i zbiory naukowe. Syn Aleksandra powiększył te zbiory. Po r. 1831 większą część biblioteki i archiwum Sapieżyńskiego wywieziono stąd do Petersburga, a resztę do Grodna, gdzie przechowywały się przy tamecznej Izbie dóbr państwa, a w r. 1858 oddano je Wileńskiej archeologicznej komisyi.

Dermań (gub. Wołyńska, pow. Dubieński). Biblioteka monasteru prawosławnego. Jeszcze na początku XVII. w. książę Konstanty Bazyli Ostrogski, wojewoda wołyński, zbogacił ją wielu rękopismami. W roku 1874 wyszło rozporządzenie władzy duchownej, aby rękopisma z monasterskich bibliotek wołyńskich (w tej liczbie i z Dermańskięj), były oddane do biblioteki duchownej akademii w Kijowie.

Diatkowce (gub. Wołyńska, pow. Rówieński). Biblioteka i zbiór starożytności S. Koprowskiego.

Dobromil (w Galicyi, obw. Sanoeki): 1) W XVII. w. był tu liczny księgozbiór Herbutów, dziedziców tego miejsca. 2) Biblioteka XX.

Bazylianów zawiera 700 z górą dzieł starych, po większej części treści teologicznej, kilka ciekawych rękopismów i do 70 dzieł ruskich.

Dolsk (gub. Wołyńska, pow. Kowelski). Była tu dosyć liczna biblioteka hrabiów Moszyńskich, niegdyś dziedziców tego miejsca. Część jej, a mianowicie 2603 tomów darowane b. liceum wołyńskiemu. Jest tu także starożytne archiwum.

Dołhobyczew (gub. Lubelska). Biblioteka zebrana staraniem barona Edw. Rastawieckiego, niegdyś dziedzica tutejszego (zm. 1874), zawierała do 10,000 tomów. Nabył ją hr. Sew. Mielżyński za 3000 talarów dożywotniej renty bar. Rastawieckiemu wypłacanej i darował Towarz. Nauk. Poznańskiemu. Obecnie przewieziona do Poznania i wcielona do biblioteki tamecznego Towarzystwa naukowego.

Dorohusk (gub. Lubelska). Była tu biblioteka zebrana staraniem hr. Jana Suchodolskiego i zawierająca wiele rzadkości bibliograficznych.

Drohiczyn. (gub. Grodzieńska, pow. Bielski): 1) Biblioteka kolegium Jezuickiego dosyć liczna, dostała się Pijarom, którzy po Jezuitach szkoły tu utrzymywali. 2) Biblioteka klasztoru księży Franciszkanów była mniej liczna. Resztki tych dwóch bibliotek do 4000 tom. wynoszące, złożone są przy kościele parafialnym po-Pijarskim. 3) Biblioteka szkoły powiatowej zawierała (r. 1857) 1185 dzieł w 2337 tomach. Po zamknięciu szkoły r. 1864 przewieziona do Bielska i przyłączona do Biblioteki tamecznej szkoły narodowej. Było tu dosyć liczne archiwum akt dawnych ziemi Drohiczyńskiej i Mielnickiej. Niedawnemi czasy przewieziono je do Wilna i wcielono do tamecznego archiwum centralnego.

Drohobycz (w Galicyi, w obw. Samborskim). Biblioteka przy kościele farnym.

Druja (gub. Wileńska, pow. Dziśnieński). 1) Biblioteka Miłośców, dziedziców tego miejsca. — Były tu nieliczne biblioteki przy klasztorach: Dominikańskim i Bernardyńskim. Po skasowaniu tych klasztorów, biblioteki ich wywieziono.

Druskieniki (w gub. i pow. Grodzieńskim). Biblioteka przy zakładzie kąpielowym.

Dubiecko (w Galicyi, w obw. Sanockim). Biblioteka hrabiów Krasickich, dziedziców tego miejsca.

Dublan (w Galicyi, obw. Lwowski). Biblioteka Szkoły rolniczej.

Dubno (w gub. Wołyńskiej). 1) Biblioteka książąt Lubomirskich,

niegdyś dziedziców tego miejsca, była dość liczna i składała się po większej części z francuzkich dzieł, obecnie i śladów jęj nie ma. Bogate archiwum Lubomirskich, a tam dawne archiwum książąt Ostrogskich, przewiezione tu z Ostroga, również zostały rozszarpane i poszły w rozsypkę. 2) Biblioteka klasztoru księży Bernardynów, po zamknięciu tego klasztoru przewieziona do Zaslavia w r. 1851 i wcielona do tamecznej biblioteki Bernardyńskiej.

Dubrowlany (gub. Wileńska, pow. Święciański). Była tu biblioteka hr. Güntherów, b. dziedziców tego miejsca.

Dubrowna (gub. Mohilewska, pow. Orszański). Biblioteka książąt Lubomirskich, właścicieli tego miejsca.

Dukla (w Galicyi w cyrk. Jasielskim). 1) Było to starodawne archiwum hr. Mniszków, nigdyś posiadaczy tęg majątności. Szczątki jego niedawnemi czasy przewiezione do Lwowa i umieszczone w bibliotece Ossolińskich. 2) Biblioteka klasztoru księży Bernardynów.

Dukora (w gub. Mińskiej powiecie Ihumeńskim). Była to biblioteka Osztorpów, nigdyś właścicieli tęg majątności.

Dynaburg (w gub. Witebskiej). 1) Biblioteka b. kollegium Jezuitckiego, przewieziona do Użwałdy (ob. to nazwisko), gdzie i Jezuitów przeniesiono r. 1813 z powodu zajęcia Dynaburga na fortecę. 2) Biblioteka doktora Jastrebcowa b. dyrektora tutejszego gimnazjum zawierała do 5000 tomów i odznaczała się dobozem klasycznych autorów. Do zbioru tego weszły między innymi lepsze dzieła z biblioteki po-Pijarskiej w Szczuczynie (gub. Grodzieńskiej). 3) Biblioteka gimnazyalna zawiera kilka tysięcy tomów.

Dziewiątkowice (w gub. Grodzieńskiej blisko Słonima). Biblioteka Slizniów, dziedziców tego miejsca, dosyć liczna i zawierająca wiele rzadkich i kosztownych dzieł.

Dzików (w Galicyi, w obwodzie Rzeszowskim). 1) Biblioteka hrabiów Tarnowskich, dziedziców tego miejsca, zebrana po większej części staraniem i kosztem hr. Jana Tarnowskiego, zmarłego w r. 1842. Zawiera kilkanaście tysięcy dzieł w starożytnych i nowożytnych językach, w najcenniejszych przytém wydaniach, oraz 13.000 tomów polskich lub Polski dotyczących się, gdzie są najrzadsze druki, przytém wiele rękopismów ważnych dla historii polskiej. Do zbioru tego weszły: biblioteka hr. Waleryana Strojnowskiego, zbierana w Horohowie na Wołyniu i brata jego Hieronima, biskupa Wileńskiego, przewiezione z Wilna r. 1816. Obie te biblioteki dostały się Tarnowskiemu spadkowo, (żonaty był bowiem ze Strojnowską);

dalej zbiór książek po X. Hieronimie Juszyńskim, autorze „Dykcjonarza Poetów Polskich“, kupiony za 200 czerwonych złotych; dalej książki z opactwa Oliwskiego, z biblioteki po-Jezuickiej w Sandomierzu, część biblioteki po królu Stefanie Batorym, itd. Zbiór dzieł do sztuk pięknych, jest może najzupełniejszy w Polsce. 2) Biblioteka klasztoru XX. Dominikanów.

E.

Elbląg (w Prusiech zachodnich). Biblioteka gimnazjalna zawiera więcej 10.000 tomów. Jest o niej w druku dziełko G. D. Seylera: *De bibliothecae Elbingensis publice origine, fatis atque incrementis. Dissertatio. 4. Elbingae, 1736.*

F.

Frauenburg (w Prusiech wschodnich). Archiwum biskupie i konsystorskie. Między innemi rzeczami znajduje się tu ciekawy nader i bardzo ważny dla dziejów polskich zbiór aktów dawnych biskupów Warmińskich od r. 1240 do 1767 w 120 tom. in folio. (Ob. „Dziennik Warszawski 1855 Nr. 164, 165, 166, 167, 170 i 171.)

G.

Gandzałówka (gub. Kijowska, pow. Zwinogradzki). Biblioteka Juliana Przesmyckiego.

Garbacz (gub. Radomska, pow. Opatowski). Biblioteka Józefa Gołuchowskiego, znanego literata, który tu umarł w r. 1858.

Gdańsk (w Prusiech). 1) Biblioteka radziecka, czyli miejska około r. 1795 liczyła 50.000 ksiąg, oraz 20.000 broszur i pism ulotnych. Założona w r. 1580. W r. 1592 pomnożył ją cennym doborem dzieł margrabia Doria z Neapolu. Zamożniejsi miasta patrycyusze i uczeni, jak Engelne, Ferber W., Schlieff, Hanow, etc., przekazywali jej wielkie swoje księgozbiory. Burmistrz miasta Szware, przeznaczył prócz książek, na wzniesienie gmachu bibliotecznego 10.000 zł., a ten dopiero w r. 1805 został ukończony. W czasie wojen z Francuzami, gmach biblieczny przeznaczono na szpital wojskowy, a bibliotekę i gimnazyum przeniesiono do kościoła ś. Jakóba. W r. 1815, gmach ten ostatecznie został urządzony na po-

mieszczenie tych zakładów. W r. 1858 biblioteka (po odrzuceniu duplikatów) liczyła 40.000 tomów, w tej liczbie 260 inkunabułów i cokolwiek rękopismów. Na zakupywanie książek przeznaczono od 500 do 600 talarów. Przy Bibliotece jest zbiór medalów i monet polsko - pruskich. Archiwum miejskie oddzielnie w ratuszu w trzech obszernych pokojach mieści się. Jest to zbiór ogromny starych dokumentów, dotyczących się miasta Gdańska, poczynających się z wiekiem XIII., a kończących się bez przerwy z istnieniem Rzeczypospolitej Polskiej. Posiada tamże archiwum nieoszacowane skarby w materiałach do dziejów Polski i Prus królewskich. 2) Biblioteka gimnazjalna, pierwotnie była razem z miejską; od r. 1815 wraz z gimnazjum jest osobno umieszczona. Składa się z dzieł szkolnych i do nauk potrzebnych. Wiadomość o niej wydał S. Schelwig pod tyt.: *Epistola de increm. bibl. Gedanensis. 8vo Gedani, 1677.* 3) Biblioteka przy kościele Panny Maryi, należy do najdawniejszych. Założył ją w r. 1413 Jędrzej ze Słomowa, proboszcz tamtejszy, wzrastała później rozmaitemi darami. Spisał ją K. B. Lengnich i opis ten umieścił w Hist. liter. Bibliogr. Magazin 1785, III. str. 863 i następ. Według tego opisu zawierała rękopismów samych pergaminowych 266 w 203 tomach; papierowych 451 w 135 tomach, inkunabułów 60 bez oznaczenia roku; tyleż z lat 1471 — 1500; późniejszych nieco tomów z XVI. wieku 142; oraz zbiór ciekawy muzykaliów najdawniejszych w 68 tomach. 4) Biblioteka przy kościele ś. Bartłomieja jest niedawna i umieszczona w zakrystyi. Założona przez pastora tutejszego K. H. Rohr (1771 — 1805) i zawiera do 700 tomów. 5) Biblioteka Szwarcenwaldowska założona przez hr. Szwarcenwalda, starszego Gdańskiego, składa się z 3500 tomów, a posiada najwięcej wydań wyborowych klasyków rzymskich. Z powodu, że do niej mało uczęszczano, połączona dziś z Radziecką, przy której w r. 1832 w osobnym pomieszczeniu zostawiona. 6) Biblioteka przy kościele ś. Jana Chrzciciela. Założył ją w r. 1680 proboszcz tutejszy Z. Zapp i rocznym dochodem 300 złp. opatrzył. Zawiera do 2000 tomów, w tej liczbie wiele do historii kościelnej i zbiory ojców kościoła. Zostaje pod dozorem miejscowego proboszcza. 7) Biblioteka Towarzystwa badaczy przyrody, składa się z darów rozmaitych osób; przy niej szacowny gabinet naturalny. 8) Biblioteka Uphagenowska pomiędzy prywatnemi najznakomitsza w Gdańsku. Zebrana została przez naszego dziejopisa Jana Uphagena, zmarł. w r. 1802. Zawiera do 18.000 tom. Bogata w rękopisma do historii polskiej, Prus i

Gdańska. Należy do majoratu Uphagenów. 9) Biblioteka Akademii handlu, założona r. 1814 przez Jakóba Kabruna. Ilość w niej tomów nie wielka, bo niedawno wyłączono z niej 1677 tomów, które nie będąc w związku z zawodem kupieckim jako głównym przedmiotem, do miejskiej biblioteki wcielone zostały. 10) Biblioteka prywatna Jana Heweliusza, sławnego astronoma, spalila się w r. 1679. 11) Biblioteka K. C. Mrongowiusza, po jego śmierci w r. 1855 w części rozebrana do innych zakładów miejscowych, a resztę zakupił hr. Adam Zamojski (do Łopatyna pod Brodami w Galicyi.) 12) Biblioteka Szlieffa, jedna z najzamożniejszych w Gdańsku, w XVIII. wieku rozprzedana drogą publicznej licytacji; nie wielka jej część wpłynęła do dzisiejszej miejskiej. 13) Biblioteka XX. Dominikanów, dosyć liczna, spalila się razem z klasztorem w r. 1807. 14) Biblioteka Jerzego Segera, profesora gimnazjum gdańskiego. Po jego śmierci sprzedana w licytacji w r. 1679. Katalog jej ogłoszony drukiem w Gdańsku 1679, 8vo 174 str. 15) Biblioteka Beniamina Grodka, prof. gimn. gdańskiego, zmarłego r. 1776, sprzedana z licytacji w tymże roku. Katalog jej ogłoszony drukiem, Gdańsk, 8vo, 1776, 2 części. 16) Biblioteka Karola Lengnicha, archidyakona przy kościele Panny Maryi, po śmierci właściciela sprzedana z licytacji w r. 1796. Katalog jej ogłoszony drukiem w Gdańsku 1796, 8vo, 142 str. (Ob. Kronikę wiadomości krajowych i zagranicznych 1858 r. Nr. 124 i 126.)

Głębokie (gub. Wileńska, pow. Dziśnieński). Biblioteka klasztoru XX. Karmelitów zawierała przeszło 3000 tomów, obecnie wywieziona ztąd.

Gidle (gub. Piotrkowska, pow. Radomski). 1) Biblioteka XX. Kartuzów. Resztki jej w liczbie 1200 tomów po skasowaniu klasztoru r. 1819 przeniesione do Warszawy i wcielone do biblioteki b. uniwersytetu Warszawskiego. 2) Biblioteka XX. Dominikanów.

Głobikowice (w Galicyi pod Pilznem). Księgozbiór Konstantego Słotwińskiego (zm. 1846.) Po śmierci właściciela sprzedana.

Gniezno (w W. Ks. Poznańskim). 1) Biblioteka i archiwum kapitulne*). (Do biblioteki kapitulnej zapisał swój szacowny księgozbiór

*) Akta kapituły Gnieźnieńskiej zaczynają się od r. 1408; dyplomów pergaminowych jest do 800 (r. 1136 — 1821). Dekretów kapitulnych ksiąg 30 (r. 1408 — 1875). Biblioteka kapitulna zawiera do 20.000 tom. i 100 rękopismów.

X. prałat Zienkiewicz, zm. r. 1871). 2) Biblioteka Seminarium duchownego.

Gogolewo (w W. Ks. Poznańskim). Biblioteka i archiwum hr. Czarneckiego.

Goniądz (gub. Grodzieńska, pow. Białostocki). Biblioteka X. J. Matyszewicza, proboszcza tutejszego, przewieziona tu niedawno z Wierchowa.

Gostyń (w W. Ks. Poznańskim): 1) Biblioteka XX. Filipinów. 2) Biblioteka towarzystwa kassynowego.

Góra Kalwarya (gub. Warszawska): 1) Biblioteka XX. Pijarów, którzy tu do r. 1819 szkoły utrzymywali. 2) Biblioteka XX. Bernardynów, niegdyś liczniejsza, zawierała w r. 1854 tylko do 100 tomów; archiwum klasztorne jeszcze w roku 1807 wywiezione ztąd. 3) Biblioteka XX. Maryanów, nie bardzo liczna, ale zawierająca rzadkie dzieła.

Gorajewice (w Galicyi, w obw. Jasielskim). Biblioteka Trzebieskich, dziedziców tego miejsca.

Grodno: 1) Biblioteka Kollegium Jezuickiego. Po kassacie tego zgromadzenia w r. 1773 część jej oddana dla szkoły wydziałowej w Grodnie, a resztę wcielono do biblioteki akademickiej w Wilnie. 2) Biblioteka Dominikańska, zawierała do 15,000 tomów. Do urządzenia i powiększenia jej najwięcej się przyczynił X. Dominikan Siwicki. W r. 1762 przekazali do tej biblioteki swoje książki Dominikanie Pomian i Piskowski w liczbie 600 różnych autorów. Po skasowaniu klasztoru w r. 1832, biblioteka ta, za wyłączeniem dzieł treści duchownej dla klasztorów prowincyi Litewskiej, obrócona na gimnazyalną. 3) Biblioteka Szkoły Lekarskiej, założonej tu przez Tyzenhauza w r. 1777, wzbogacona wielu darami króla Stanisława Augusta; po przyłączeniu tej szkoły do Akademii Wileńskiej w r. 1781, przeniesiona do Wilna i wcielona do biblioteki akademickiej. 4) Biblioteka gimnazyalna w r. 1862 zawierała 8644 tomów, w tej liczbie: w rosyjskim języku 2194 tomów, w polskim 1339, w nowszych europejskich językach 3031, w greckim i łacińskim 2028 tomów, pism peryodycznych 90, map 54, atlasów 28. Do składu tej biblioteki weszły część Grodzieńskiej po - Dominikańskiej i część Szczuczynskiej po - Pijarskiej biblioteki. 5) Biblioteka księdza Gintowta, dziekana Grodzieńskiego, umieszczona przy tutejszym kościele po-Bernardyńskim, zawierała do 4000 tomów, w tej liczbie wiele bardzo rzadkich dzieł polskich. 6) Biblioteka miejska w r. 1849 za-

wierała 1661 tomów. 7) Księgozbiór Żyłłoha. 8) Biblioteka XX. Franciszkanów nieliczna. 9) Biblioteka XX. Bernardynów, do 400 tomów. 10) Księgozbiór Mironowicza. 11) Rossyjska publiczna biblioteka.

Grodzisk (w W. Ks. Poznańskim, w pow. Bukowskim). Biblioteka X. Prusinowskiego, zmarłego w r. 1872. Po śmierci właściciela sprzedana.

Grudziąz (w Prussiech Zachodnich). Biblioteka b. Kollegium Jezuickiego.

Gumniska (w Galicyi pod Tarnowem). Biblioteka książąt Sanguszków, dziedziców tego miejsca, zawiera do 12,000 tomów. Jest tu także archiwum familijne Tarnowskich.

Gziki (w W. Ks. Poznańskim). Biblioteka Tadeusza Wołańskiego, ceniona na 8000 talarów, spaliła się r. 1875.

H.

Hebdów (w gub. Kieleckiej, w pow. Miechowskim). Biblioteka tutejszego opactwa Norbertanów, należała do zamożniejszych i zawiera kilka tysięcy tomów. Pod koniec XVIII. i na początku XIX. wieku ogołoconą została z najrzadszych dzieł. I tak Linde zwiedzając ją w r. 1799, wybrał dla zbiorów Ossolińskiego kilkadziesiąt najrzadszych dzieł polskich i łacińskich. Resztki téj biblioteki, po zamknięciu klasztoru w 1819 r. przewiezione do Warszawy i wcielone do biblioteki uniwersyteckiej.

Heilsberg (w Prussiech Wschodnich, w Warmii): Biblioteka dosyć liczna Stanisława Grabowskiego, biskupa Warmińskiego, darowana przez tegoż Tomaszowi Szczepańskiemu, kanonikowi Warmińskiemu; ten wzbogaconą przez się nowemi dziełami sprzedał prymasowi Poniatowskiemu, a prymas darował ją Akademii Krakowskiej. 2) Archiwum biskupów Warmińskim. W zamku tutejszym jeszcze na początku XVIII wieku znajdowały się bardzo znaczna biblioteka i starożytne archiwum. W r. 1703 Szwedzi, naładowawszy z biblioteki i archiwum Heilsbergskiego siedm wozów czterokonnych, uwieźli te skarby do Szwecyi. Część jednak archiwum Heilsbergskiego, wywieziona poprzednio do Królewca, ocaloną została i wróciła r. 1711 do Heilsbergu, gdzie w stosach przez lat 20 bez ładu leżała. Krzysztof Szembek, biskup Warmiński, kazał je w r. 1733 uporządkować i spisać. Krasicki objąwszy rządy biskupstwa Warmińskiego,

poznał natychmiast ważność tych dokumentów do dziejów krajowych, a-pragnąc je ocalić od zatracenia, kazał je introligatorowi porządkiem chronologicznym i osób, których tyczyły, pozszywać i oprawić. Tym sposobem utworzyło się 120 tomów in folio, które obecnie znajdują się w archiwum biskupim we Frauenbergu. (Ob. *Dziennik Warszawski* 1855 Nr. 164.)

Horochów (gub. Wołyńska, pow. Włodzimierski). Biblioteka hrabiów Strojnowskich, dziedziców tego miejsca, zebrana staraniem hr. Waleryana Strojnowskiego, senatora państwa Rossyjskiego, powiększona przywiezionemi z Wilna w r. 1815 książkami po bracie jego Hieronimie, biskupie Wileńskim, następnie wzbogacona wielu nabytkami przez hr. Jana Tarnowskiego (zięcia senatora Strojnowskiego). Po śmierci tego ostatniego w roku 1834 przewieziona do Dzikowa i przyłączona do tamecznej biblioteki hrabiów Tarnowskich.

Horodec (w gub. Wołyńskiej, pow. Łuckim). Biblioteka zebrana staraniem i kosztem Antoniego Urbanowskiego, dziedzica tego miejsca, zmarłego w 1842 r., zawierała do 13,000 tomów, z których prawie połowę składały dzieła polskie, lub w obcych językach o Polsce. Zbiór polskich dzieł po r. 1840 był dosyć kompletny i rzadko w której bibliotece można znaleźć taki dobór jak w tej, zwłaszcza w przedmiocie historii. Broszur z czasów Stanisława Augusta mnóstwo. Rzadkich druków polskich jest bardzo wiele. W wydziale obcych dzieł zwracają uwagę przepyszne wydania dzieł dotyczących historii naturalnej, oraz wspaniałe edycje opisów rozmaitych galerij; wydział historyczny i tu bogaty. Biblioteka ta po śmierci Urbanowskiego przeszła na własność jego krewnych Starzyńskich i w r. 1868 przeniesiona do majątności Starzyńskich Zahiniec (w gub. Podolskiej, pow. Latyczewskim). Ob. o tej bibliotece *Tygodnik Petersburski* r. 1836 Nr. 2 i J. I. Kraszewskiego: *Wspomnienia Wołynia, Polesia i Litwy*. T. I., str. 106—111.

Horodyszczce (gub. Mińska, pow. Piński). Biblioteka tutejszego klasztoru Benedyktyńskiego, zawierająca do 2000 tomów, po zniesieniu klasztoru w roku 1864 przewieziona do Wilna i wcielona do tamecznej biblioteki publicznej.

Horodyszczce (gub. Wołyńska, pow. Zasławski). Biblioteka XX. Karmelitów, po zniesieniu tego klasztoru w r. 1832 wywieziona ztąd.

Horyhorki (w gub. Mohilewskiej, pow. Orszańskim). Biblioteka b. Instytutu agronomicznego (od r. 1864 szkoły rolniczej), zawierała do 6000 tomów.

Hranie (w gub. Wołyńskiej, pow. Łuckim). Biblioteka Szczepana Chamca, dziedzica tego miejsca, zmarłego około r. 1868, zawierała więcej 2000 tomów, z których większa połowa polskich. Do niej weszła część po-Pijarskiej Dąbrowickiej biblioteki. Po śmierci właściciela poszła w rozsypkę.

Hrubieszów (w gub. Lubelskiej). Biblioteka szkoły powiatowej. obecnie gimnazjalna.

Hubin (w gub. Wołyńskiej, pow. Łuckim). Zbiory naukowe J. I. Kraszewskiego, znanego literata, niegdyś właściciela tego miejsca.

Huliwce (gub. Podolska, pow. Winnicki). Biblioteka zebrana staraniem Szydłowskiej, właścicielki tej majątności, zawiera więcej 3000 tomów. Do niej wcielono zbiór ksiąg po K. Podwysockim, znajdujący się uprzednio w Rychtach.

Humani (w gub. Kijowskiej). Biblioteka XX. Bazylianów, którzy tu do r. 1831 liczne utrzymywali szkoły, zawierała do 10,000 t. Do zbioru tego weszły 3000 tomów darowanych przez Hylzena; klasztor wydawał rocznie na pomnożenie biblioteki 2000 złp. Po zniesieniu tego klasztoru w r. 1832 biblioteka Bazylianów wywieziona ztąd. Część jej przyłączona do biblioteki uniwersyteckiej w Kijowie.

Huszcza (w gub. Wołyńskiej, pow. Ostrogskim). Biblioteka Lenkiewiczów, dziedziców tego miejsca, zawierająca kilka tysięcy tomów, zebrana po większej części staraniem Wiktora Lenkiewicza, zmarłego w r. 1817.

J.

Jabłonna (pod Warszawą). Biblioteka hrabiów Potockich, dziedziców tego miejsca, do której między innemi weszły biblioteka i zbiory naukowe po księciu Józefie Poniatowskim.

Jabłonna (w gub. i pow. Lubelskim). Biblioteka Owidzkich, dziedziców tego miejsca.

Jakuszyńce (gub. Podolska, pow. Winnicki). Biblioteka Russanowskich, dziedziców tego miejsca.

Janów (w gub. Kowieńskiej, pow. Wiłkomierskim). Zbiór ksiąg biskupa Inflantskiego, Józefa Kossakowskiego, dziedzica tego miejsca. Po jego śmierci w r. 1794 postąpił do biblioteki Seminarium Wileńskiego.

Janów (w gub. Siedleckiej, pow. Konstantynowskim). Biblioteka b. Seminarium rzymsko - katolickiego, po zamknięciu tego zakładu w r. 1865 przewieziona do Lublina.

Janów w gub. Podolskiej, pow. Lityńskim). Biblioteka hrabiów Chołoniewskich, dziedziców tego miejsca, zawiera kilka tysięcy tomów. Jeden z właścicieli tych zbiorów, chcąc je oczyścić od dzieł szkodliwych, kazał spalić znaczną część dzieł francuzkich z XVIII. w. Charakterystyczne to auto-da-fe miało miejsce w niedawnych czasach.

Jarosław (w Galicyi, w obw. Przemyślskim): 1) Biblioteka tu-tejszego collegium Jezuickiego, założona przez Jana Kostkę, wojewodę Sandomierskiego, pod koniec XVI. w. była jedną z największych klasztornych bibliotek w Polsce. 2) Biblioteki klasztorne XX. Dominikanów i Reformatów.

Jasleniec (w gub. i pow. Radomskim). Biblioteka hr. Tadeusza Matuszewicza, ministra skarbu Królestwa Polskiego, dziedzica tego miejsca, zmarłego w r. 1819.

Jasan (w gub. Kowieńskiej, pow. Wilkomirskim niedaleko Uciany). Zbiór książek i starożytności litewskich F. Wilczyńskiego, dziedzica tego miejsca.

Jaszuny (w gub. i pow. Wileńskim). Biblioteka Michała Ba-lińskiego, właściciela téj wsi, znanego literata, który ostatnie lata życia tu przepędził i tu życie zakończył w r. 1864. Biblioteka ta zawiera kilka tysięcy tomów, w téj liczbie samych polskich więcéj trzech tysięcy tomów, między któremi mnóstwo rzadkości bibliogra-ficznych. Jest tu także wiele ważnych rękopismów do historii pol-skiej. (Ob. „Wyciągi Piotrowickie“ A. E. Koźmiana. Zeszyt I., str. 115—116.)

Jemna (gub. Kijowska, pow. Skwirski). Archiwum Szaszkie-wiczów.

Jeziory (w gub. i pow. Grodzieńskim). Biblioteka Waličkih, b. dziedziców tego miejsca, po skonfiskowaniu majątku w r. 1864 przewieziona do Wilna i wcielona do tamecznej publicznej biblioteki.

Jędrzejów (w gub. Kieleckiej): 1) Biblioteka tutejszego opactwa Cystersów, jedna z najdawniejszych, zamożna była w starodawne księgi i rękopisma, spaliła się w r. 1800. Co późniéj Cystersi ze-brali, przewieziono do Warszawy. 2) Biblioteka Seminarium nauczy-cielskiego.

Łńńce (gub. Kijowska, pow. Lipowiecki): 1) Zbiór ksiąg da-wnych polskich księdza Antoniego Kornilowicza, proboszcza tutej-

szego, po jego śmierci w r. 1856 sprzedany. 2) Dostyć liczny zbiór ksiąg polskich księdza Newelskiego, proboszcza tutejszego niedawno zmarłego, testamentem właściciela przekazany został do biblioteki Seminarjum rzymsko-katolickiego w Żytomierzu.

Ilkowce (gub. Wołyńska, pow. Starokonstantynowski). Jest tu dosyć liczny zbiór ksiąg po większej części z belletrystyki, dziełców tego miejsca Pruszyńskich. Do tego zbioru wcielono w r. 1870 większą część biblioteki Białozoreckiej.

Ilkuszta (w gub. Kurlandzkiej, pow. Sandomierskim). Biblioteka Jezuitska dostała się Missyonarzom. 2) Biblioteka po-Missyonarska umieszczona przy tutejszym kościele parafialnym, zawiera do 2000 tomów.

Iłża (w gub. Radomskiej, pow. Sandomierskim). Biblioteka przy tutejszym kościele parafialnym zawierała w roku 1759 książek 364, a w r. 1834 dzieł 475.

Ilwacewicze (w gub. Grodzieńskiej, pow. Słonimskim). Biblioteka Jundziłłów, dziedziców tego miejsca, bogata w rzadkie druki polskie.

Ilwankowce (w gub. Kijowskiej, pow. Berdyczowskim). Biblioteka Żurowskich, dziedziców tego miejsca.

Ilwe (w gub. Wileńskiej, pow. Oszmiańskim). Biblioteka XX. Bernardynów zawierała w r. 1858 do 500 tomów.

Iwnica (w gub. Wołyńskiej, pow. Żytomierskim). Biblioteka właściciela téj wsi Stanisława bar. Chaudoir'a, zmarłego w r. 1858. Zbiory jego szczególnie monet rossyjskich i polskich, gabinet sztychów i biblioteka kilka tysięcy tomów licząca, w rękopisma obfita, liczyć się mogły do najbogatszych w kraju. Zbiór ksiąg polskich i do historyi polskiej odnoszących się, był bardzo znaczny; wiele tu było niewydanych rękopismów. Baron Chaudoir zostawał w ścisłych stosunkach z Konstantym Swidzińskim i wiele od niego kopii pospisywał. Zbiory te podobno zostały przeznaczone testamentem zgonie zmarłego. (*Gazeta Codzienna* 1860 r. Nr. 50.)

Józefpol (na Podolu). Władysław Siekierka posiada tu bibliotekę przeważnie historyczną.

K.

Kahartyk (gub. i pow. Kijowski). Biblioteka D. Troszczyńskiego, ministra sprawiedliwości za czasów Katarzyny II., dziedzica tego

miejsca, zawierała do 10,000 tomów w rossyjskim po większej części języku. Po śmierci właściciela sprzedana księgarzowi Fedorowowi w Kijowie. Katalog jój wyszedł w Kijowie 1874 r. 8vo 343 str.

Kalinówka (gub. Kijowska, pow. Taroszczański). Zbiór ksiąg Jana Leona Sieńkiewicza, znanego literata, który tu umarł w r. 1850. Później przewieziona do Bramki pod Kamieńcem Podolskim.

Kalisz (w Królestwie Polskiem): 1) Biblioteka Kollegium Jezuitskiego. Zaraz po założeniu tego kolegium, prymas Karnkowski w r. 1581 obdarzył je znacznym zbiorem książek i to było początkiem biblioteki. Odtąd pomnażał się ciągle ten księgozbiór hojnością ofiar osób prywatnych, jak niemniej przez samych Jezuitów zasilany. Brudecki Protop, dziekan kaliski i Lisiecki Jędrzej, sławny prawnik za Zygmunta III., przekazali swoje księgozbiory Jezuitom tutejszym. Molska, stolnikowa kaliska, zmarła w pierwszej połowie XVIII. w., na powiększenie ich biblioteki 10,000 złp. przeznaczyła. W późniejszym czasie znacznie się pomnożyła nowemi dziełami. Po zniesieniu Jezuitów biblioteka dostała się w zarząd Komissyi edukacyjnój. Biblioteka ta w r. 1806, po oddzieleniu z niej wielu ważniejszych dzieł dla seminaryów a także duplikatów, zawierała do 5000 tomów; w r. 1809 utworzono z niej szkolną bibliotekę (ob. Bibliotekę Warszawską 1857 r. tom II. karta 759—760 i r. 1859 t. II. str. 561—562). 2) Biblioteka szkolna, utworzona z po-Jezuickiej, zawierała w r. 1830 dzieł 2488 w 4940 tomach, pism peryodycznych 266 tomów, atlasów i kart geograficznych 420. Niedawnemi czasy 3000 tomów z téj biblioteki przewieziono do Warszawy i wcielono do tamecznej głównej biblioteki. 3) Było tu jeszcze kilka klasztornych bibliotek, jako to: Kanoników Regularnych, Franciszkanów, Reformatów i Bernardynów, lecz te nie były liczne. 4) Biblioteka byłego korpusu Kadetów, po roku 1832 wywieziona do Petersburga i rozdana pomiędzy zakłady naukowe. 5) Archiwum akt dawnych, zawiera akta dawnego województwa Kaliskiego, ziemskie i grodzkie, oraz lustracye starostw, taryfły powiatów, oraz akta dawnéj ziemi Wieluńskiej, powiatów: Konińskiego, Ostreszowskiego, Praszki, Działoszyńskiego, Kleczewa, Słupcy, Lutomierska, Szczercowa, Tuliszkowa, razem ksiąg 2748 od r. 1410 do 1793.

Kalwarya (pod Krakowem): 1) Biblioteka klasztoru XX. Bernardynów. Powstała ona z darów Mikołaja i Jana Zebrzydowskich, Anny Radziwiłłownej, Anny Lubomirskiej, Zofii Jordanowej, księdza K. del Campo Scypiona i X. M. Postękalskiego. W początkach

swego istnienia w r. 1617 liczyła już do 1000 dzieł. Obecnie liczy do 6000 dzieł. Ostatniemi czasy wzbogacona znacznie biblioteką X. Pruskiego. 2) Pod koniec XVIII. i na początku XIX. wieku była tu dosyć liczna biblioteka (po większej części francuzka) książąt Czartoryskich linii Koreckiej, wówczas właścicielei tego miejsca.

Kalwarya (w Galicyi w obw. Przemyskim). Biblioteka klasztorna XX. Franciszkanów.

Kalwarya (w gub. Kowieńskiej, pow. Telszewskim). Biblioteka XX. Dominikanów, którzy tu do r. 1831 utrzymywali szkoły.

Kalwarya (pod Wilnem). Biblioteka XX. Dominikanów spaliła się w r. 1812.

Kamionna (w gub. Warszawskiej, pow. Włocławskim). Jest tu dosyć liczne archiwum familijne. (Ob. *Dziennik Warszawski* 1855 r.)

Kamieniec Podolski: 1) Biblioteka Kollegium Jezuickiego nie bardzo liczna; po kassacie zakonu postąpiła na bibliotekę szkolną. 2) Biblioteka XX. Teatynów, utrzymujących tu szkoły po Jezuitach, zawierała do 2000 tomów; około r. 1815 oddana na użytek szkoły gimnazyalnej w Winnicy. 3) Biblioteka XX. Dominikanów. Potocki, starosta Trębowelski, który w r. 1750 odnowił zburzony przez Tatarów klasztor Dominikański, sam jeździł do Rzymu w celu zaopatrzenia téj biblioteki w najlepsze dzieła. 4) Biblioteka gimnazyalna zawiera do 7000 tomów. 5) Biblioteka miejska, w r. 1849 zawierała 3035 tomów. 6) Rossyjska publiczna biblioteka, w r. 1873 zawierała 1891 dzieł w 3336 tomach i 317 pism peryodycznych w 1760 tomach. 7) Biblioteka b. Towarzystwa Lekarskiego zawierała do 2000 tomów; w r. 1869 przewieziona do Kijowa i wcielona do biblioteki uniwersyteckiej. 8) Biblioteka Seminarium duchownego prawosławnego, zawiera kilkanaście tysięcy tomów. 9) Biblioteka Seminarium rzymsko-katolickiego. 10) Biblioteka i Archiwum Kapituły rzymsko-katolickiej. Z powodu przyłączenia dyecezyi rzymsko-katolickiej Kamienieckiej do Żytomierskiej, dwie te ostatnie biblioteki i archiwum przewieziono w r. 1867 do Żytomierza. 11) Biblioteka adwokata Niedźwieckiego, zmarłego przed kilku laty, zawierała do 2000 tomów po większej części prawnych. 12) Księgozbiór Michała Grejma. 13) Biblioteka i Zbiór numizmatyczny Grzegorza Glinki.

Kamienica (w Galicyi, w okolicach Nowego - Sącza). Biblioteka dosyć liczna Maksymiliana Marszałkowicza, dziedzica tego miejsca.

Kaniów (w gub. Kijowskiej). Biblioteka XX. Bazylianów. Po zamknięciu klasztoru przewieziona do Kijowa i wcielona do biblioteki uniwersyteckiej.

Karczówka (pod Kielcami). Biblioteka XX. Bernardynów zawierała do 2000 tomów, teraz ledwo kilkaset. Obecnie po skasowaniu klasztoru wywieziona ztąd.

Kawęczyn (w gub. Radomskiej, pow. Opoczyńskim). Biblioteka dosyć liczna jenerała francuzkiego Moranda, dziedzica téj wsi, który w r. 1819 wyjechał do Francyi, a biblioteka jego sprzedana częściami.

Kęty (w Galicyi, w obw. Wadowickim). Biblioteka XX. Reformatów dosyć liczna.

Kiejdany (w gub. i pow. Kowieńskim): Biblioteka b. szkoły kalwińskiej w XVII. w. była dosyć liczna. 2) Biblioteka b. gimnazjum zawierała w r. 1860 dzieł 907 w 2304 tomach. Po zamknięciu gimnazjum wywieziona ztąd. 3) Biblioteka hr. Marjana Czapskiego, b. właściciela tego miasta, zebrana własnym kosztem i staraniem jego, zawierała wiele dawnych i wszystkie ważniejsze nowsze dzieła polskie. Po skonfiskowaniu majątku w r. 1865 wywieziona do Wilna i wcielona do tamecznej publicznej biblioteki.

Kielce (w Królestwie Polskiem): 1) Biblioteka Seminarjum dycezalnego zawiera do 5000 tomów. 2) Biblioteka gimnazjalna zawiera do 8000 tomów. Do niej weszły między innemi zbiory dzieł obywateli: Chwaliboga (z Galicyi) i Sroczyńskiego. 3) Biblioteka Tomasza Zielińskiego, b. naczelnika powiatu Kieleckiego, zmarłego w r. 1859, zawierała do 4000 dzieł, nie licząc broszur i pism peryodycznych, rękopismów 8, przywilejów pargaminowych 69, dokumentów oddzielnych 600, nadto zbiór map, rycin i t. d. Zbiory te Zieliński przekazał Bronikowski i następnie przewieziono je do Warszawy (ob. J. Łepkowskiego: Zbiór starożytności T. Zielińskiego w Kielcach. 8. Warszawa 1860 r. 107 str.). 4) Biblioteka Duchnowskiego. 5) Biblioteka Tułowskiego. 6) Archiwum akt dawnych b. powiatów: Wiślickiego, Chęcińskiego, Lelowskiego, Opoczyńskiego i Księstwa Siewierskiego od r. 1395 do 1796 w 888 księgach i 490 plikach.

Kielmy (w gub. Kowieńskiej, pow. Szawelskim). Biblioteka Gruzewskich, dziedziców tego miejsca, liczy więcej 5000 tomów. Jest tu wiele ksiąg polskich, protestanckich i aryańskich w Rakowie wy-

dawanych. Głównym pomnożycielem tego księgozbioru był generał Gruźewski.

Kieny (pod Wilnem). Biblioteka Sławińskiego, profesora astronomii w b. uniwersytecie Wileńskim. Spaliła się około r. 1860.

Kijów: 1) Biblioteka przy soborze Ś. Zofii, w r. 1857 zawierała dzieł drukowanych 1477 w 16-6 tomach; rękopismów 650 w 700 tomach. 2) Biblioteka Kijewsko-Pieczerskiej Ławry, zawierająca wiele ciekawych rękopismów, spaliła się na początku XVIII. w. 3) Biblioteka Kijowskiej duchownej Akademii, już w r. 1780 posiadała 12,000 tomów; w r. 1872 zawierała 12,565 dzieł w 26,263 tomach, 155 pism peryodycznych i 330 rękopismów. W r. 1875 wyszło synodalne rozporządzenie, według którego rękopisma znajdujące się w monasterskich bibliotekach gubernij Wołyńskiej i Kijowskiej, powinny być oddane do biblioteki akademickiej. 4) Biblioteka Seminarium duchownego, założona w roku 1826, zawiera 6584 dzieł w 10,395 tomach. 5) Biblioteka uniwersytecka, założona w r. 1834, zawierała w r. 1867 dzieł 66,290 w 112,209 tomach, peryodycznych wydań 591, rękopismów 641, a w roku 1871 zawierała 74,660 dzieł w 123,602 tomach. Do zbioru tego weszły: a) Biblioteka b. Liceum Krzemienieckiego, zawierająca 24,379 dzieł w 34,378 tomach. b) Biblioteka b. Wileńskiej medyko-chirurgicznej akademii, zawierająca 12,262 dzieł w 17,566 tomach, po większej części medycznej treści. c) Część biblioteki b. Uniwersytetu Wileńskiego w liczbie 5387 dzieł w 7554 tomach. d) Duplikaty Ermitażowej biblioteki w Petersburgu, w liczbie 611 dzieł w 897 tomach. e) Część bibliotek po-Bazylikańskich w Humanu i Kaniowie. f) 231 dzieł w 863 tomach z b. Wileńskiej duchownej rzymskokatolickiej akademii. g) Reszta dzieł bibliotecznych ukompletowała się coroczném zakupywaniem dzieł (według etatu z r. 1833 na kupno dzieł naznaczono 1425 rs. i na wypisywanie pism peryodycznych 383 rubli rocznie, lecz później summe tę podwyższono); ofiarami rozmaitych osób (w pierwsze pięć lat po otwarciu uniwersytetu, ofiarowano do 5000 tomów) i przez zamianę duplikatów. Katalog tej biblioteki wyszedł pod tytułem: *Catalogus librorum Bibliothecae Caesariae, Universitatis S. Vladimiri. 4. Kijew. 1856—1858. 5 t. XII, 350, 276, 322, 386 i 347 str.* Ułożony jest porządkiem alfabetycznym. Później wyszły trzy dodatki do tego katalogu 1860, 1861 i 1862 r. 4to. 104, 83 i 73 str. Przy bibliotece uniwersyteckiej mieści się tak zwane Centralne Archiwum gubernij

Kijowskiej, Podolskiej i Wołyńskiej, powstałe z byłych archiwów grodzkich i ziemskich tychże gubernij, utworzone w r. 1859, zawiera 5882 ksiąg aktowych i 453,881 pojedynczych aktów, zaczawszy od XVI. wieku. Opis tego archiwum wyszedł pod tytułem: *Списокъ Актовыхъ Книгамъ Кіевскаго Центральнаго Архива*. 8. Кіевъ 1862. 216 str. Bibliotekarzami uniwersyteckiej biblioteki byli: Paweł Jarowski (dawny bibliotekarz Krzemieniecki), po nim Antoni Krasowski, a obecnie jest bibliotekarzem Cyryl Carewski. 6) Biblioteka podręczna dla Studentów uniwersytetu zawierała w r. 1867 dzieł 5280 w 10,313 tomach i 97 peryodycznych wydań. 7) Biblioteka pierwszego gimnazjum, założona w roku 1820, zawiera do 6000 t. 8) Biblioteka drugiego gimnazjum zawiera do 5000 t. 9) Biblioteka szkoły powiatowej, założona w r. 1836, zawiera do 5000 t. 10) Biblioteka Instytutu wychowania Szlachetnych Panien. 11) Biblioteka gimnazjum wojennego. 12) Biblioteka i archiwum Wydubieckiego monasteru pod Kijowem. Szczególniej bogate jest archiwum (ob. *Kijewlanin* 1875 Nr. 100). 13) Publiczna rossyjska biblioteka, składająca się wyłącznie z książek w rossyjskim języku, zawierała w r. 1872 dzieł 1049 w 3239 tomach i 76 pism peryodycznych w 1473 tomach. 14) W r. 1858 Michał Grabowski liczną, posiadaną przez niego bibliotekę ofiarował na czytelnię dla Studentów uniwersytetu. 15) Zbiór ksiąg znanego literata Aleksandra Weryhy Darowskiego, zm. w r. 1874, posiadał wiele szacownych i rzadkich dzieł, szczególnie w przedmiocie historii. 16) Biblioteka znanego literata Antoniego Marcinkowskiego. 17) Archiwum Izby skarbowej Kijowskiej zawiera 1583 starych dokumentów 1748—1811. Niektóre z nich zawierają po kilkaset arkuszy.

Kisiele (w gub. Wołyńskiej, pow. Starokonstantynowski). Biblioteka i inne naukowe zbiory J. I. Kraszewskiego.

Kitajgród (w gub. Kijowskiej, pow. Lipowieckim). Biblioteka Wołodkowiczów, dziedziców tego miejsca, zawierająca wiele rzadkich dzieł i rękopismów, a także archiwum familijne. Spaliły się w 1871 r.

Klewań (gub. Wołyńska, pow. Rówieński): 1) Biblioteka szkoły powiatowej, później gimnazjalna. Początkiem jęj były 237 dzieł w 600 tomach, darowane w r. 1820 dla szkoły przez księcia Konstantego Czartoryskiego, b. dziedzica tego miejsca. W r. 1839 gimnazjum przeniesiono do Równego i tamże przewieziono bibliotekę. 2) Biblioteka księdza Choroszyńskiego, prałata kolegiaty Ołyckiej

i proboszcza tutejszego, zmarłego w r. 1870, zawierała kilka tysięcy tomów razem z broszurami, których było mnóstwo. Zebrana z poklasztornych bibliotek i książek pozostałych po infulacie Ołyckim, Aloizym Osińskim, zawierała wiele rzadkości bibliograficznych. Jeszcze za życia Choroszyńskiego mnóstwo książek rozeszło się po rozmaitych rękach, a po śmierci jego resztki około 2000 tomów przewieziono do Dąbrowicy. 3) Było tu także starodawne archiwum familijne książąt Czartoryskich, b. dziedziców tego miejsca.

Klementowice (w gub. Lubelskiej pod Kurowem). Biblioteka hrabiego Ignacego Potockiego, zmarłego w r. 1809, była dosyć liczna i zawierała rzadkie druki polskie.

Klimuntów (w gub. Radomskiej, pow. Sandomirskim). Biblioteka klasztoru XX. Dominikanów.

Klimuntowice (w gub. Lubelskiej). Biblioteka Dębowskich, dziedziców tego miejsca.

Kobylin (w W. Ks. Poznańskim, pow. Krotoszyński). Była tu dość liczna biblioteka klasztoru XX. Bernardynów, prócz dzieł drukowanych do 205 rękopismów licząca.

Kodeń (w gub. Siedleckiej, pow. Bialskim). Biblioteka tutejsza książąt Sapiehów, niegdyś dziedziców Kodnia, zebrana po większej części staraniem Jana Frydryka Sapiehy, kanclerza litewskiego, zm. w r. 1752, i zawierająca więcej 5000 tomów, darowana w r. 1802 przez księcia Aleksandra Sapiełę b. Towarzystwu Przyjaciół Nauk w Warszawie.

Kojrany (pod Wilnem). Był tu księgozbiór Łopacińskich, niegdyś dziedziców tego miejsca.

Koniecpol (gub. Piotrkowska, pow. Radomski). Archiwum familijne Koniecpolskich. Kiedy te dobra przeszły w inne ręce, archiwum z czasem poszło w zaniedbanie. Niedawno tylko Zamojscy uratowali ostatki i umieścili je w familijném archiwum w Warszawie.

Koło (gub. Kaliska). Biblioteka XX. Bernardynów zawierała do 2000 tomów i niektóre dawne rękopisma.

Kopajgród (w gub. Podolskiej, pow. Mohilewskim). Biblioteka Sulatyckich, dziedziców tego miejsca.

Koprzywnica (w gub. Radomskiej, pow. Sandomirskim). Opactwo tutejsze Cystersów posiadało dość zamożny księgozbiór, zawierający 1267 dzieł i 269 rękopiśmiennych kodeksów. Pod koniec XVIII. w. ogolócili go amatorowie z rzadszych dzieł, a jeszcze w r. 1799 Linde zwiedzając tę bibliotekę, z mknął z niej (jak się naiwnie

wyraża w liście do Ossolińskiego) kilkanaście bardzo rzadkich dzieł polskich i łacińskich dla zbiorów Ossolińskiego. Reszta biblioteki po kassacie klasztoru w r. 1819 przewieziona do Warszawy i wcielona do biblioteki uniwersyteckiej.

Korczew (gub. Siedlecka, pow. Węgrowski). Biblioteka i archiwum familijne Kuczyńskich, dziedziców tego miejsca.

Kórnik (w W. Ks. Poznańskim, pow. Szremskim). Biblioteka hrabiów Działyńskich, dziedziców tego miejsca, zebrana po większej części staraniem hr. Tytusa Działyńskiego (zm. w r. 1861). Od najdawniejszych czasów swego istnienia słynął Kórnik księgozbiorami. W XVI. wieku Stanisław Górka zgromadził tu bogatą księżnicę, do której wcielił uzione zasoby po braciach swoich Łukasz, wojewodzie poznańskim i Andrzej, kasztelanie międzyrzeckim, odziedziczone. W zbiorze tym znajdowały się najrzadsze dziś dzieła polskie, mianowicie dyssydenckie druki: Brzeskie, Szamotulskie, Pińczowskie, Rakowskie i inne; z dzieł zagranicznych kosztowne wydania Oporynów, Plantynów i innych. Po śmierci Stanisława Górki, biblioteka jego dostała się Czarnkowskim, nowym dziedzicom Kórnika; po nich zaś, niewiedomo jakim sposobem, część znaczna ksiązek Kórnickich dostała się do Bernardynów we Wschowie. Po Górkach i Czarnkowskich mieszkał w zamku Kórnickim Zygmunt Grudziński, wojewoda kaliski, który posiadał równie bibliotekę i archiwum familijne. Zbiory przecież Górków i Grudzińskiego nie wyrównywały podobno tym, które Tytus hr. Działyński z rzadką znajomością rzeczy, nieszczędząc kosztów i starań, tu nagromadził. Prócz innych rzeczy przez niego nabytych, zasługuje tu na wzmiankę zbiór dawnych dzieł polskich i rękopismów Kajetana Kwiatkowskiego, znajdujący się uprzednio w Warszawie i kupiony przez hr. Tytusa w r. 1820 za 2000 czerwonych złotych, a po r. 1831 hr. Tytus zakupił za 2000 czerw. zł. od spadkobierców T. Czackiego resztę rękopismów i druków z biblioteki Poryckiej. Zbiór samego hr. Tytusa Działyńskiego wynosił do 8000 dzieł (licząc w to broszury) polskich lub Polski dotyczących się, między którymi znajdują się najrzadsze druki polskie, oraz wielka ilość rękopismów niezmiernie ważnych dla historii polskiej. Małą ich część hrabia ogłosił drukiem. Można tu znaleźć dzieła w jedynych dotąd znanych egzemplarzach. Słowem do badań w historii, literaturze, naukach ścisłych kraju naszego od najdawniejszych do najświeższych czasów, nieprzebrane znajdują się tutaj zasoby na długie lata. Słusznie też bibliotekę Kórnicką na-

zwać można najbogatszą w kraju pod względem osobliwości, które posiada, kompletu, którym się zaleca w rzeczach Polski dotyczących. Niedawnemi jeszcze czasy nabyto dla zbiorów Kórnickich rękopisma biblioteki Podwysockiego w Rychtach i bibliotekę matematyczną T. Żebrowskiego w Krakowie. Spis niektórych rzadkich dzieł polskich, znajdujących się w tutejszej bibliotece, umieszczony jest we *Wspomnieniach Wielkopolskich* hr. E. Raczyńskiego. T. I. XXVI—XXXIV. Prócz polskiego wydziału jest tu dosyć liczny zbiór dzieł w obcych językach, a także zbiór rycin. Wszystkie te zbiory umieszczone są w przepysznym zamku, odnowionym staraniem samego hrabiego Tytusa. Od r. 1868 przez lat kilka zarządzał biblioteką W. Kętrzyński, znany literat. Obecnie bibliotekarzem jest Celichowski. W r. 1846 ogłoszono katalog duplikatów téj biblioteki. Berlin. 91 str.

Korostyszew (w gub. Kijowskiej, pow. Radomyślskim). Biblioteka kilka tysięcy tomów licząca i archiwum familijne hrabiów Olinarów b. dziedziców tego miejsca,

Korostki (gub. Wołyńska, pow. Nowogrodwołyński). Biblioteka zebrana staraniem Michała Orłowskiego, dziedzica tego miejsca, zawiera kilkanaście tysięcy tomów i znaczną ilość rękopismów.

Korsuń (w gub. Kijowskiej, pow. Kaniowski). Biblioteka książąt Łopuchinów, dziedziców tego miejsca.

Korzec (w gub. Wołyńskiej, pow. Nowogrod-Wołyński). Było tu bogate archiwum familijne książąt Koreckich, Czartoryskich i innych familij. W nowszych czasach w znaczniejszej części rozgrabione, resztki podobno przewieziono do Warkowicz, majątności Mołodeckich, w powiecie Dubieńskim. Biblioteka tutejsza książąt Czartoryskich po śmierci ks. Stolnika na początku XIX. w. wywieziona w części do Sławuty a reszta do Żukowiec i Oleksińca.

Końków (gub. Wołyńska, pow. Zasławski). Zbiór rękopismów Wiktora Krajewskiego.

Kossów (w gub. Grodzieńskiej, pow. Słonińskim). Biblioteka dosyć liczna proboszcza tutejszego, księdza Stanisława Narbutta, zmarłego w r. 1858.

Koszki (wioska pod Białymstokiem). Biblioteka Mikołaja Wolskiego, zmarłego w r. 1812.

Kowalówka (w gub. Podolskiej, pow. Braclawskim). Była tu pod koniec XVIII. i na początku XIX. w. dosyć liczna biblioteka

hr. Wincentego Potockiego, zmarłego około r. 1803. Sprzedana później częściowo.

Kowno: 1) Biblioteka Jezuitcka w r. 1773 oddana dla tamecznej szkoły, a resztę przewieziono do Wilna i wcielono do biblioteki akademickiej. 2) Biblioteki klasztorne: XX. Dominikanów, Augustyanów, Bernardynów itd. nieliczne, po kassacie tych klasztorów przewiezione do Wilna. 3) Biblioteka gimnazjalna zawiera do 6000 t. 4) Zbiór ksiąg P. Prekiera.

Kraków: 1) Biblioteka Uniwersytecka. Początek swój wzięła w wieku XIV. razem z założeniem Akademii. Dary i zapisy profesorów Akademii utworzyły ją; temiz darami wzrastała następnie, a nawet gmach na jęj pomieszczenie wzniesiony był kosztem samychże profesorów. Przy końcu XVI. w. liczyła już do 2000 rękopismów, kilka tysięcy inkunabułów i kilkanaście tysięcy drukowanych książek. Lecz w XVII. i XVIII. wieku wzrost jęj był bardzo mały, przytęm rozruchy krajowe przyprawiły ją o znaczne straty i przez cały wiek XVIII. w wielkim była nieładzie. Po kassacie Jezuitów oddano Akademii szczątki ich bibliotek. Dopiero z naznaczeniem w r. 1811 na bibliotekarza J. S. Bandtkiego nastęły dla nięj lepsze czasy. Jego staraniem biblioteka wkrótce została uporządkowana i skatalogowana. W roku 1821 okazało się w nięj rękopismów 2100; dzieł drukowanych 35,261 (w tęj liczbie polskich dzieł tylko 1280 w 2245 tomach i łacińskich tyczących się polskiej literatury do 3000 tomów), nie licząc w to broszur, rozpraw akademickich, kazań pojedynczych i zeszytów nowszych pism peryodycznych, ogółem wynoszących do 10,000 sztuk. Od tęj epoki, pomimo szczupłych fundusów krakowskiego Uniwersytetu, wzrost biblioteki był bardzo znaczny, tak, że w roku 1874 zawierała 172,528 tomów, do 5738 rękopismów, 20,000 tomów duplikatów; atlasów i map 1417, rycin 6420, numizmatów 8978, dyplomatów 212. Fundusz stały biblioteczny na książki, oprawy i potrzeby kancelaryjne wynosi rocznie 4000 złotych reńskich. Po śmierci Bandtkiego (w roku 1835) jego miejsce zajął Józef Muczkowski do r. 1857; po nim był bibliotekarzem Stronński, a od r. 1868 Karol Estrejcher. Szczegóły o uniwersyteckiej bibliotece można znaleźć w dziełach: a) J. S. Bandtkiego: *Historia biblioteki uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie*. 8vo. Kraków 1821. 200 str. b) *Zakłady uniwersyteckie w Krakowie*. 8vo. Kraków 1864. 2) Biblioteka kapitulna przy katedrze Krakowskiej już za czasów Władysława Hermana liczyła 48 voluminów pergaminowych. Później

często wzbogacaną była prywatnemi darami. 3) Bibliotek Jezuickich w Krakowie było trzy: a) Domu profesorów przy kościele S. Barbary już w r. 1621 była dosyć liczna, bo katalog jój zawierał 590 stronice in fol. b) Domu probationis w r. 1698 zawierała do 2500 dzieł i c) przy kościele Ś. Piotra, była podobno najliczniejsza; między innemi biskup Tylicki zapisał jój całą bibliotekę. Spaliła się r. 1719 razem z klasztorem. Wszystkie te trzy biblioteki czyli raczej szczątki ich (bo wiele rozkradziono) do 3000 książek wynoszące, po kassacie zakonu wcielone były do biblioteki uniwersyteckiej. 4) Biblioteka Dominikańska, należąca do najdawniejszych w Krakowie. Początki jój sięgają XIV. wieku. Rudolf, uczony prowincyał Dominikanów (um. r. 1512) zbudował im w Krakowie bibliotekę. W późniejszym czasie bibliotekę tę wzbogacili Abraham Bzowski, Mikołaj Oborski i inni zapisując klasztorowi swoje zbiory. Biblioteka ta w r. 1850 liczyła przeszło 16,000 dzieł, wiele rękopismów i osobny volumen dyplomatów XIII. w. i następnych wieków. Wszystko to spaliło się w czasie pożaru w lipcu 1850 r. Razem z biblioteką spaliło się bogate archiwum Dominikańskie. 5) Biblioteka XX. Franciszkanów, odnowiona i przyozdobiona przez księdza Korczyńskiego w końcu XVIII. w., składała się blisko z 10,000 dzieł francuzkich, włoskich i niemieckich, a szczególnie téż łacińskich odnoszących się do teologii, z w. XVII. i dawniejszych; były i późniejsze książki i cokolwiek rękopismów. Spaliła się w tymże 1850 r. 6) Biblioteka przy klasztorze XX. Augustyanów (de Saxia), już w XV. w. posiadała 216 rękopisów. 7) Biblioteka XX. Karmelitów na Piasku, dosyć liczna. 8) Biblioteka XX. Pijarów. 9) Biblioteka Seminarium dyecezalnego, do której w roku 1865 zapisał swój zbiór ksiąg ksiądz F. Piątkowski. 10) Biblioteka b. Towarzystwa Nauk. Krakowskiego. Towarzystwo to miało dawniej wspólną bibliotekę z uniwersytetem, niedawnemi tylko czasy zaczęło formować oddzielne zbiory naukowe i archeologiczne. Do biblioteki Towarzystwa między innemi weszły: Zbiór M. Konarskiego (zm. r. 1861) zawierający 1395 tomów i 130 rękopismów; liczny zbiór książek i rękopismów J. Smoniewskiego, zm. w r. 1868; zbiór dzieł matematycznych J. Bayera itd. W 1870 r. zawierała ona do 13,000 tomów. Opis rękopismów téj biblioteki wydał Seredyński pod tytułem: *Rękopisma Towarzystwa Naukowego Krakowskiego systematycznie zestawione*. 8vo. Kraków. 1869. XI i 81 str. W r. 1873 po utworzeniu w Krakowie Akademii Nauk, biblioteka i inne zbiory naukowe Towarzystwa przeszły na własność Akademii.

11) Biblioteka Akademii Nauk utworzona w. r. 1873 z biblioteki b. Towarzystwa Naukowego wzrosła znacznie ofiarami osób prywat-
 W roku 1875 zawierała do 13,000 dzieł. Pomnożona z końcem roku 1875 darem prywatnym 13,000 dzieł. 12) Biblioteka Instytutu Technicznego zawiera do 7000 tomów. Dawniejsza biblioteka tego zakładu spaliła się 1850 r. 13) Biblioteka Gimnazjum wyższego. 14) Biblioteka Towarzystwa gosp. rolniczego zawiera więcej 2000 t. 15) Biblioteka Towarzystwa Lekarskiego. 16) Biblioteka czytelnia akademickiej zawiera do 2500 tomów. Księgozbiory prywatne: 1) Biblioteka Józefa Ossolińskiego, wojewody Podlaskiego zmarłego w roku 1791, zawierała 7330 tomów. Katalog jęj ogłosił Speiser w Krakowie. 8vo. 1803 r. 594 str. 2) Biblioteka księcia Maksymiliana Jabłonowskiego, zmarłego w r. 1845. 3) Biblioteka Teofila Żebrowskiego zawiera 2039 dzieł matematycznych. Katalog jęj litografowany w Krakowie. 8vo. 1864. r. 64 str. Niedawnemi czasy sprzedana hr. J. Działyńskiemu i przewieziona do Kórnika. 4) Biblioteka filologiczna profesora Trojańskiego, spaliła się w r. 1850. 5) Biblioteka profesora K. Mecherzyńskiego, zawierająca kilka tysięcy dzieł polskich lub dotyczących się polskiej literatury. 6) Biblioteka dzieł wojskowych J. Głębockiego. 7) Biblioteka i zbiór rycin hrabiego Morsztyna, zbierana przez wiele lat wielkim kosztem. 8) Biblioteka dzieł obcych o Polsce i zbiór rycin Friedleina. 9) Biblioteka techniczna i matematyczna Radwańskiego. 10) Biblioteka Odrowąża. Biblioteki wymienione pod numerem 5—11 spaliły się w roku 1850. 11) Biblioteka hr. J. Szembeka, do której wcielony został zbiór ksiąg Józefa Muczkowskiego. 12) Biblioteka doktora Karola Soczyńskiego, zmarłego w r. 1862. Po jego śmierci sprzedana. 13) Biblioteka hr. Piotra Moszyńskiego zawiera do 6000 dzieł i wiele rycin. 14) Biblioteka Marcina Strzelbickiego, nabyta przez D. E. Friedleina. 15) Biblioteka księdza Ludwika Łętowskiego. 16) Biblioteka Zygmunta Antoniego Helela, jedna z najbogatszych w Galicyi, zmarłego w r. 1870. Po jego śmierci sprzedana hr. Adamowi Potockiemu za 8000 reńskich i przewieziona do Krzeszowic. 17) Biblioteka Ludwika Bierkowskiego, zmarłego w r. 1860, bogata szczególnie w dzieła medyczne, sprzedana w r. 1861. 18) Zbiór ksiąg i rękopismów Ambrożego Grabowskiego, zmarłego w r. 1868. 19) Biblioteka A. Tomkowicza, zmarłego w r. 1851. 20) Zbiór książek F. Zglinickiego, kanonika katedralnego krakowskiego, zmarłego w r. 1841. Sprzedany z licytacji. 21) Biblioteka Bansamera,

sprzedana z licytacji w r. 1869. Katalog jęj ogłoszono drukiem w Krakowie. 8vo. 1869 r. 68 str. 22) Biblioteka Ludwika Helcla zmarłego w roku 1872, wywieziona do Krzeszowic. 23) Biblioteka K. Hoszowskiego. 24) Biblioteka Krzyżanowskiego Stanisława prze-ważnie historyczna, zawiera kilka tysięcy tomów, przytém archiwum zawierające do 5000 aktów. 25) W roku 1875 przewieziono tu z Sieniawy zbiory naukowe księcia Władysława Czartoryskiego, skła-dające się z biblioteki zawierającj przeszło 5000 dawnych dzieł pol-skich, do tysiąca tomów rękopismów itd. Archiwa: 1) Archi-wum kapituły Krakowskiej było niegdyś bardzo bogate, miarkując z tego co ztąd wyniósł Załuski, biskup Kijowski; pomimo poniesio-nych strat zawiera i teraz jeszcze wiele ciekawych materya-łów do historii polskiej. Bulle i dyplomata papieżkie poczynają się od XII. w. Akta kapitulne zaczynają się od r. 1429. Księgi przy-wilejów zawierają kilkanaście tomów. 2) Archiwum sekretne, gdzie za dawnych czasów przechowywano akta dyplomatyczne, jako to: traktaty, uchwały wszelkiego rodzaju, korespondencje z dworami zagranicznymi do czasów Stanisława Augusta, złożone były w Krako-wie na Zamku królewskim. W r. 1764 przewieziono je do War-szawy. Jest w druku Inwentarz tego Archiwum z r. 1682. Wy-dano go niedawno w Paryżu pod tytułem: *Inventarium omnium et singulorum privilegiorum etc. 8vo. Parisiis. 1862. XV. i 483 str.* 3) Archiwum akt dawnych województwa Krakowskiego zawiera: a) akta ziemskie województwa Krakowskiego od r. 1388 do 1792, ksiąg 685; b) akta grodzkie tegoż województwa od r. 1428 do 1796, ksiąg 2272; c) akta apellacyjne po - Austryackie Galicyi za-chodniej od r. 1796 do 1810, sztuk 1404. 4) Archiwum uniwer-sytetu Jagiellońskiego. 5) Archiwum miejskie składają: a) Księgi radzieckie; b) Akta radzieckie (1392—1796); c) Akta radzieckie inkwi-zycyjne (od r. 1589); d) Akta controversiorum (1449—1620); e) Wil-kierze; f) Księgi wójtowsko-ławnicze (od r. 1538).

Krakowiec (w Galicyi, obwodzie Przemyśkim). Biblioteka hra-biów Cetnerów, niegdyś dziedziców tego miejsca.

Krasław (w gub. Witebskiej, pow. Dynaburskim): 1) Biblio-tekta hrabiów Platerów, zebrana po większej części staraniem hr. Kazimierza Platara, podkanclerzego litewskiego, zawierała kilkanaście tysięcy tomów; w tój liczbie wiele kosztownych i rzadkich wydań. Po śmierci podkanclerzego w r. 1810 wywieziona do Daugielis-zek (w gub. Wileńskiej, pow. Święciańskim), wiele ucierpiała

w czasie przejścia Francuzów w r. 1812, następnie pomnożona nowszemi polskimi dziełami przez hr. Konstantego Platera (um. 1849 r.), w r. 1856 przywieziona napowrót do Krasławia. Zawiera do 15,000 tomów i cokolwiek rękopismów. Według przedmiotów biblioteka ta zawiera dzieł teologicznych 1176 tomów (w tej liczbie piękny zbiór ojców kościoła, w pierwotnych wydaniach in folio); historycznych 1736 tomów; są tu najrzadsze wydania, szczególnie do historii krajów północnych; polskich kronik pisanych po łacinie dosyć; do prawa i polityki 1436 tomów, beletrystyki 2140 tomów; historii literatury 407 tomów; pism peryodycznych 2354 tomów; medycyny 510 t.; nauk przyrodzonych 606 t.; geografii i podróży 690 t.; wiele kosztownych atlasów itd. Między rękopismami zasługują na wzmiankę: Dzieje Królestwa Polskiego za Stanisława Augusta, pisane przez samegoż podkanclerzego w 16 t. in 8vo.; dwadzieścia kilka tomów listów pisanych do podkanclerzego przez rozmaite znakomite osoby. 2) Biblioteka po-Missyonarska przy kościele parafialnym zawiera do 1500 tomów; dawniej była liczniejsza. 3) Biblioteka hrabiów Platerów, dziedziców Krasławia, zebrana po większej części staraniem hr. Adama Platera, zawiera kilka tysięcy tomów. 4). Archiwum familijne hrabiów Platerów.

Krasnosiółka (gub. Kijowska, pow. Humański), Biblioteka H. Lipkowskiego, dziedzica tego miejsca, zmarłego 1871 r.

Krasne (w gub. Łomżyńskiej, pow. Pułtuskim). Biblioteka i archiwum familijne hrabiów Krasieńskich, dziedziców tego miejsca. Część znaczna tych zbiorów niedawnemi czasy wcielona do biblioteki ordynackiej hr. Krasieńskich w Warszawie.

Krechów (w Galicyi, w obwodzie Żółkiewskim). Biblioteka XX. Bazylianów zawierała w r. 1830 dzieł 396. Jest tu także archiwum.

Kretynga (gub. Kowieńska, pow. Telszewski). Biblioteka XX. Bernardynów w roku 1842 zawierała tylko 752 tomy; lecz niedawnemi czasy wcielono do niej część biblioteki X. Gintyły i bibliotekę XX. Bernardynów Telszewskich.

Królewiec (w Prusach): Biblioteka księcia Bogusława Radziwiłła w r. 1668 przekazana do biblioteki Elektoralfnej na Zamku, zawierała około 450 dzieł z różnemi rękopismami i rzadkościami. Katalog jój ogłosił S. Grabe w Królewcu 1673 fol. Dodatek do tego katalogu wyszedł tamże r. 1713. Umieszczono w nim spis dzieł zakupionych po śmierci Bogusława Radziwiłła, z dochodów tegoż domu do

biblioteki królewskiej. 2) Biblioteka Zamkowa założona w r. 1565. Książę Bogusław Radziwiłł, generalny gubernator Pruss, znacznie bibliotekę tę pomnożył. Znaczniejsze z niej rękopisma wywieziono do Berlina. W r. 1817 posiadała 16,000 tomów. 3) Biblioteka tak zwana Wallenrodska, najprzód przez kanclerza tegoż imienia w r. 1650 darowana; pomnożona później przez następców jego i innych gorliwych obywateli, zawierała w 1817 r. 10,000 tomów, najwięcej teologicznych i historycznych. 4) Biblioteka Akademiicka czyli Uniwersytecka zawierała w r. 1860 do 80,000 tomów. 5) Biblioteka Królewska zawierała w r. 1868 dzieł 9327. Archiwum tajne, przechowywane na Zamku Królewskim, zawiera wszystkie oryginalne traktaty i tranzakcyje od początku zakonu krzyżackiego aż do zgaśnięcia onego, podług krajów osobno podzielone i w najlepszym porządku utrzymywane. Najdawniejszy dokument pergaminowy jest z r. 1225, polskie pergaminowe zaczynają się od roku 1300. Jest tu 4000 pergaminów, umów i traktatów z różnemi mocarstwami, najwięcej z Litwą i Polską. W archiwum tém przechowywano także bardzo ciekawe korespondencye z królami i królami polskimi od r. 1525 (ob. o tém archiwum „Bibliotekę Warszawską“ 1856. T. III. str. 614—615).

Królikarnia (pod Warszawą). Była tu niegdyś biblioteka książąt Radziwiłłów, przewieziona później do Nieborowa. Katalog duplikatów tej biblioteki ogłoszony drukiem. 8vo Warszawa 1856. 47 str. Obecnie jest tu dość liczna biblioteka Pusłowskich, dziedziców tego miejsca.

Krośno (w Galicyi, w obw. Jasielskim): 1) Biblioteka b. Kolegium Jezuickiego, obecnie wywieziona ztąd. 2) Biblioteka doktora Bośniackiego, zawierająca wiele rzadkości bibliograficznych, spaliła się w r. 1872. 3) Biblioteki klasztorne XX. Franciszkanów i Kapucynów.

Kroże (w gub. Kowieńskiej, pow. Rosieńskim): 1) Biblioteka Kolegium Jezuickiego, wzbogacona starodawném Księstwem Żmudzkiego archiwum, w połowie XVIII. w. niemałego doznała uszczerbku. Całe archiwum i znaczna liczba ksiąg około r. 1750 wyrzucone zostały przez okna, jako wilgocią zbutwiałe i zepsute. Tak wyrzucone dogniły na ziemi lub na gałęziach drzew, na których pozaczepiały się i zawisły (ob. Lelewela bibliograficznych ksiąg dwoje T. II. str. 422). Po zniesieniu Jezuitów część ich biblioteki zostawiono dla szkoły wydziałowej, ustanowionej w Krożach, a resztę odesłano do

Wilna i wcielono do tamecznej akademickiej biblioteki. 2) Biblioteka gimnazjalna zawierała kilka tysięcy tomów. Po zamknięciu Gimnazjum w r. 1844 biblioteka przeniesiona do Kowna i wcielona do biblioteki tamecznego gimnazjum. 3) Było tu dawniej archiwum Chodkiewiczów.

Krynki (w gub. i pow. Grodzieńskim). Biblioteka Liphardtów, dziedziców tego miejsca, liczy do 5000 tomów.

Krzemieniec (gub. Wołyńska): 1) Biblioteka b. Liceum Wołyńskiego w roku 1831 zawierała 24,379 dzieł w 34,378 tomach. Do składu jej weszły: a) Biblioteka b. Kollegium Jezuickiego w Krzemieńcu. b) Biblioteka po królu Stanisławie Auguście w r. 1804 od synowca jego księcia Józefa Poniatowskiego kupiona, zawierała 15,580 tomów. Tadeusz Czacki zapłacił za nią razem z gabinetem numizmatycznym 7500 czerwonych złotych. Biblioteka ta opatrzona była porządnym katalogiem w XI. tomach in 4to, wypracowanym przez Jana Albertrandego. Między książkami królewskimi ważniejsze oddziały były: teologiczny zawierał 2400 dzieł; filologiczny 2200 dzieł i tak zwana *collectio Polona*, tj. zbiór dzieł w rozmaitych językach tyczących się Polski we wszelkich jej względach do 2000 dzieł. c) Biblioteka książąt Jabłonowskich (z Teofilpina) 2246 tomów, darowana przez księżną Teofilę Jabłonowską. d) Dar F. Mośzyńskiego 2603 tomów; ofiara Mikoszewskich 788 tomów; ofiara bezimiennego 1327 tomów. Nadto Scheidt, dyrektor szkół Podolskich, ofiarował 912 tomów, po większej części w przedmiocie historii naturalnej i chemii, a J. Lernet, doktor, dzieła medyczne. Sam Czacki nabył za summy biblioteczne (po 340 rs. na rok) do r. 1812 tomów 3826. Od r. 1813 etat biblioteki podniesiony do 650 rs.; do r. 1815 kupiono 1141 tomów. W r. 1818 naznaczono było bibliotece na rok rs. 300 na pisma peryodyczne, 100 na intrologatora, 700 na nabywanie książek, tudzież 6000 rs. na skompletowanie poprzerrywanych dzieł wielkich, oraz na nadzwyczajny nabytek. Do r. 1824 nabyto 3092 tomy. Tym sposobem po odrąceniu duplikatów, których była znaczna ilość, biblioteka licealna w r. 1825 liczyła 31,000 tomów. Później po skasowaniu Bazylianów w Poczajowie (r. 1829), część ich biblioteki oddano Liceum. Rękopismów w bibliotece Krzemienieckiej nie było. Biblioteką zarządzał Paweł Jarkowski. W r. 1832, gdy Liceum zostało zniesionem, zbiory jego naukowe przewieziono do Kijowa i oddano tamecznemu nowozałożonemu uniwersytetowi. 2) Biblioteka Seminarjum prawosławnego,

złożona po większej części z bibliotek klasztornych, zawiera do kilkunastu tysięcy tomów. 3) Biblioteki klasztorne XX. Franciszkanów i Reformatów nie były liczne; ostatnia z nich przewieziona do Dederkała.

Krzeszowice (pod Krakowem). Biblioteka hrabiów Potockich, dziedziców tego miejsca. W roku 1870 wzbogaconą została kupnem (za 8000 złr.) zbioru książek po Zygmuncie Aleksandrze Helclu.

Krzewin (w gub. Wołyńskiej, pow. Ostrogskim). Biblioteka i archiwum książąt Jabłonowskich, byłych dziedziców tego miejsca. Wywiezione podobno później do majątności tychże Jabłonowskich Płuznego, w tymże powiecie.

Krzywicze (w gub. Wileńskiej, pow. Wilejskim). Biblioteka Chodźków, dziedziców tego miejsca, zebrana po większej części staraniem X. Ignacego Chodźki, rektora Kollegium Jezuickiego w Zodziszkach (zmarłego pod koniec XVIII. wieku), zawierała kilka tysięcy tomów.

Krzysztoporów (pod Grodnem). Biblioteka Kułakowskich, dziedziców tego miejsca, zawiera niektóre rękopisma i wiele listów oryginalnych.

Książenice (pod Warszawą). Była tu dosyć liczna biblioteka Eustachego Marylskiego, właściciela tego miejsca. Po jego śmierci w r. 1871 sprzedana.

Kublicz (gub. Podolska, pow. Hajsyński). Biblioteka Jaroszyńskich, dziedziców tego miejsca.

Kulików (pod Lwowem). Była tu znaczna biblioteka, zebrana staraniem Aleksandra Batowskiego, właściciela tego miejsca, zmarłego r. 1862.

Kunka (gub. Podolska, pow. Hajsyński). Biblioteka i archiwum Drzewieckich, dziedziców tego miejsca.

Kurnik ob. Kórnik.

Kuryłowce murowane (gub. Podolska, pow. Uszycki). Biblioteka Komarów, niegdyś dziedziców tego miejsca, zawierała kilka tysięcy tomów, po większej części z beletrystyki; obecnie wywieziona ztąd.

Kuszczyńce (gub. Podolska, pow. Hajsyński). Biblioteka Kudrewiczów.

I.

Lachowce (gub. Wołyńska, pow. Ostrogski). Była tu bardzo liczna biblioteka książąt Jabłonowskich, niegdyś dziedziców tego

miejsca, zebrana staraniem uczonego księcia Józefa Aleksandra Jabłonowskiego, wojewody Nowogrodzkiego (umarł 1777 r.), później przewieziona do Teofilpola. Katalog ję ogłoszono drukiem w Lipsku. 8vo. 4 tomy. 1755 r. 360, 196, 288 i 194 str.

Lady (gub. Mińska, pow. Ihumeński). Biblioteka XX. Bazylianów, którzy tu do r. 1831 utrzymywali szkoły świeckie, a później duchowne.

Latyczew (w gub. Podolskiej). Była tu liczna biblioteka przy klasztorze XX. Dominikanów; po skasowaniu klasztoru wywieziona ztąd.

Ląd, Lenda (gub. Kaliska, powiat Koniński). Biblioteka tutejszego opactwa Cystersów zawierała kilka tysięcy tomów; w r. 1819 większa ję część w liczbie 3208 tomów przewieziona do Warszawy. ⁺ Upřednio jeszcze w roku 1810 utraciła do 2000 wyborowych dzieł; reszta pozostała na miejscu i jeszcze w roku 1848 były tam ję szczątki.

Laszki murowane (w Galicyi, w obwodzie Samborskim). Było tu starodawne archiwum Mniszchów, niegdyś dziedziców tego miejsca; po przejściu téj majątności w inne ręce, archiwum pomienione poszło w największe zaniebanie i po większej części zniszczone; co ocalało, pomieszczono w bibliotece Ossolińskich we Lwowie. W bibliotece hr. Włodzimierza Platera w Wiśniowcu znajduje się inwentarz tego archiwum.

Lepel (gub. Witebska). Biblioteka szkoły powiatowej.

Lesko (w Galicyi, w obw. Sanockim). Księgozbiór hrabiów Krasiekich, dziedziców tego miejsca.

Leszcz (pod Pińskim). Biblioteka b. opactwa XX. Bazylianów. Po skasowaniu opactwa wywieziona ztąd.

Leszno (w Ks. Poznańskim). 1) Biblioteka szkoły Braci Czeskich. Składała się ona pierwsiastkowo z książek zebranych przez familię Ostrorogów, właścicieli miasteczka Ostroroga w Wielkopolsce; następnie pomnożona nowemi darami i przykupnem, umieszczona była przy kościele Braci Czeskich w Ostrorogu; w r. 1636 przewieziona do Obrzycka, następnie do Skoków, a w końcu w r. 1640 darowana szkole Lesznieńskięj. Zawierała dosyć kompletny zbiór dyssydentskich druków polskich. Spaliła się w r. 1656. Gdy na nowo zaczęła się formować, spalono ją powtórnie w czasie wojny ze Szwedami w r. 1707. 2) Biblioteka przy tutejszym kościele kalwińskim, prócz dzieł drukowanych, zawiera znaczną ilość rękopismów. Przy

tymże kościele przechowuje się i dawne archiwum Braci Czeskich. 3) Biblioteka gimnazjalna zawiera kilka tysięcy tomów. 4) Biblioteka książąt Sułkowskich (niegdyś właścicieli tego miasta), (ordynacya), sprzedana w r. 1798. Jest w druku jój katalog. 8vo, Leszno, 1798, 214 str.

Leżajsk (w Galicyi, w pow. Przemyskim). Biblioteka klasztoru XX. Bernardynów.

Lida (gub. Wileńska). 1) Biblioteka Pijarska niegdyś liczna, w ostatnich czasach zawierała ledwo 800 tomów. 2) Biblioteka szkoły powiatowej.

Lipinki (w Galicyi w obw. Jasielskim). Biblioteka i archiwum hr. Kuropatnickich, dziedziców tego miejsca. Niektóre rzadkości bibliograficzne téj biblioteki opisał Chłędowski w „Spisie dzieł“, 8vo, Lwów, 1818, Jeszcze za życia swego Kuropatnicki wiele rękopismów darował do biblioteki Towarzystwa Warszawskiego Przyjaciół Nauk. Po śmierci hr. Józefa Kuropatnickiego około r. 1830 biblioteka ta zakupiona przez hr. Wiktora Baworowskiego i przyłączona do zbiorów jego we Lwowie.

Litów (gub. Grodzieńska, pow. Prużański). Biblioteka zebrana staraniem Władysława Trębickiego, właściciela tego miejsca, zmarłego w r. 1861, zawierała kilka tysięcy dzieł polskich lub Polski dotyczących się, między którymi były najrzadsze druki polskie. Było i dosyć rękopismów. Do tego zbioru wcielony został zbiór ksiąg i rękopismów po X. Michale Bobrowskim, profesorze b. uniwersytetu Wileńskiego, nabyty w r. 1847 za 1000 czerw. złotych. Po śmierci W. Trębickiego sprzedana hr. Zamojskim i wcielona do biblioteki ordynackiej w Warszawie.

Lipówka (gub. i pow. Kijowski). Archiwum familijne Piaseczyńskich, Bykowskich i Rościszewskich, itd. Inwentarz jego ułożył K. Świdziński. (Ob. Kronikę wiadomości krajowych i zagranicznych, 1857, Nr. 176, 178 i 180).

Liszków (gub. Suwałkowska, pow. Sejneński). Biblioteka pod-Dominikańska; tylko małe jój szczątki pozostały w probostwie tamiecznym.

Lityn (gub. Podolska). Biblioteka doktora Aleksandra Stańkiewicza zawiera do 3000 tomów, w téj liczbie część trzecia polskich. Zasługują tu na wzmiankę znaczne zbiory pism peryodyczn. polskich.

Litynka (gub. Podolska, pow. Lityński). 1) Był tu znaczny zbiór ksiąg Tytusa Kalińskiego, niegdyś dziedzica tego miejsca, zmarłego

w r. 1861. Po jego śmierci wywieziony ztąd. 2) Biblioteka Radzi-
szewskich, właścicieli tego miejsca zawiera tysiąc kilkaset tomów.

Liw (gub. Siedlecka, pow. Węgrowski). Było tu złożone archi-
wum dawniej ziemi Liwskiej, zawierające dokumenta od r. 1445 do
1794 w 500 volum. Obecnie archiwum to przewiezione do Siedlec.

Lixna (gub. Witebska, pow. Dynaburski). Biblioteka hrabiów
Zybergów, zawierająca do 10.000 tom. zebrana po większej części
staraniem hr. Zyberg-Platera, zmarł. około r. 1866. Było tu i da-
wne archiwum po Zybergach. W r. 1861 część biblioteki spaliła się,
a reszta przewieziona do Szlossbergu (w Kurlandyi pod Hłuksztą),
gdzie téż i archiwum przewieziono.

Lubar (gub. Wołyńska, pow. Nowograd-Wołyński). 1) Biblio-
teka XX. Bazylianów, zawierająca do 17.000 tomów, po skasowaniu
klasztora w r. 1833 wywieziona do Kijowa. 2) Biblioteka XX. Do-
minikanów.

Lubasz (w W. Ks. Poznańskim pod Czarnkowém). Biblioteka
X. Lewandowskiego.

Lubieszów (gub. Mińska, pow. Piński). Biblioteka Pijarska dosyć
liczna: szczątki jej weszły do zbioru Moszyńskiego w Pińsku.

Lubin (w W. Ks. Poznańskim w pow. Kościańskim). Biblioteka
XX. Benedyktynów w dawniejszych czasach była dość liczną. Na-
stępnie zniszczona przez Szwedów, później ograbiona przez Załuskie-
go, a za czasów Księstwa Warszawskiego pozbawiona licznych swych
rękopismów i dzieł rzadszych, dziś jeszcze zawiera dobór dzieł teo-
logicznych z dawniejszych czasów.

Lublin (w Królestwie Polskiem). 1) Biblioteka Jezuitcka dość
znaczna, (w r. 1786 oddana była Trynitarzom, którzy po Jezuitach
szkoły jakiś czas utrzymywali, później obrócona na gimnazyalną. —
2) Biblioteka XX. Dominikanów zawierała więcej 6.000 tomów po
większej części we włoskim, łacińskim, hiszpańskim i francuzkim
języku. Hieronim Makowski uczony Dominikan wzbogacił ją kilkuset
voluminami ksiąg włoskich i hiszpańskich. W r. 1703 Szwedzi do-
wiedziawszy się o tej bibliotece, wszystkie książki w rzece Bystrzycy
zatopić chcieli i ledwo za wielką opłatą obywateli m. Lublina zamiaru
swego odstąpili. Na początku wieku XIX. Czacki, Działyński i inni
uczeni, zabrali z niej niektóre rzadsze dzieła i rękopisma. 3) Biblio-
teka gimnazyalna w r. 1866 zawierała 3.063 dzieł w 6190 tomach;
1135 tomów pism peryodycznych; 113 kart geograficznych i atlasów;
17 historycznych kart i atlasów. 4) Biblioteka XX. Missyonarzów

później Seminariska. 5) Biblioteka XX. Kapucynów. 6) Biblioteka XX. Bernardynów. 7) Biblioteka Tow. lekarskiego zawiera do 4.000 tom. 8) Biblioteka XX. Wal. Baranowskiego, biskupa diecezji Lubelskiej, bogata w naukowe i rzadkie dzieła. Archiwum akt dawnych zawiera akta ziemskie, grodzkie i podkomorskie Lubelskie, Urzędowskie, Chełmskie, Krasnostawskie, Parczowskie, Szczębrzeszyńskie, Horodelskie od r. 1402 do 1810, ogółem wraz z plikami ksiąg 3.967. (Dziennik Powszechny 1863 r. Nr. 128 i 130).

Lubostroń (W. Ks. Poznańskie, pow. Szubiński). Biblioteka hr. Skórzewskich, dziedziców tego miejsca.

Lutomiesk (gub. Kaliska, pow. Sieradzki). Biblioteka klasztoru XX. Reformatów.

Lwów (w Galicyi): Biblioteka i inne zbiory naukowe imienia Ossolińskich. Biblioteka ta założona staraniem i kosztem Józefa Maksymiliana Ossolińskiego (um. w r. 1826). Za życia założyciela znajdowała się w Wiedniu, dopiero po jego śmierci przewieziona do Lwowa. Ustawa jej zatwierdzona przez Cesarza Franciszka I. 4go czerwca 1817 r. Hr. Ossoliński na utrzymanie tego zakładu zapisał swe dobra w Galicyi, składające się z kilkunastu wsi i miasteczka Rakowiec, nabytego za 300,000 złp., zapisanych na rzecz tegoż Instytutu przez hr. Marcelinę Worcellową. Następnie fundusz biblioteczny znacznie pomnożony został innemi zapisami. W początkach dochód roczny instytutu wynosił tylko 6000 złr., a obecnie do 20,000. Według ustawy dyrektor biblioteki pobiera rocznie 1000 złr., kustosz 700 a pisarz 350 złr. Dom na pomieszczenie zbioru jeszcze w roku 1817 został nabyty i wyrestaurowany kosztem hr. Ossolińskiego. Celem tego zakładu jest: gromadzić zbiory ksiąg, rękopismów, dyplomatów, autografów, monet, medali, malowideł, rysunków i innych dzieł sztuki, zabytków starożytności szczególniejszych polskich, na użytek publiczny i celem przekazania ich potomności; drukować swoim kosztem stare rękopisma i nowe dzieła ważniejsze, oraz utrzymywać czytelną otwartą i przystępną dla wszystkich. Biblioteka Ossolińskiego po przywiezieniu jej z Wiednia do Lwowa w r. 1827 zawierała 10,121 dzieł w 19,055 tomach, dubletów 456 tomów, pism drobnych 76 związek, rękopismów dzieł 552, tomów 708; map sztuk 133, rycin 1445 itd. Zbiory te przez kupno nowych dzieł a jeszcze więcej przez liczne ofiary rozmaitych osób, wzrosły bardzo prędko i coraz więcej pomnażają się, tak że w r. 1874 biblioteka ta zawierała już 67,000 dzieł, 1952 rękopismów, 20,000 rycin, 889 atlasów i map,

do 5000 monet, 480 obrazów olejnych itd. Biblioteka Ossolińskich składa się przeważnie z dzieł polskich lub Polski dotyczących się. Samych polskich dzieł liczy się tu do 32,000 tomów. Kuratorami zakładu Ossolińskich byli: książę Henryk Lubomirski do r. 1850, po nim hr. Maurycy Dzieduszycki (zastępca kuratora); dalej książę Jerzy Lubomirski zmarły w r. 1872 a obecnie kuratorem jest hr. Kazimierz Krasiecki. Dyrektorami zakładu byli: książę Franciszek Siarczyński, Konstanty Słotwiński, Adam Kłodziński i August Bielowski (obecnie pełniący te obowiązki). Rękopisma Biblioteki Ossolińskich szczegółowo opisał A. Batowski; mała tylko część tego opisu wyszła we Lwowie r. 1843. 8vo 401 str. O zakładzie Ossolińskiego ob: Ustawy zakładu imienia Ossolińskich. 4. Lwów 1851; wydanie drugie tamże 1857. 8vo. 143 str. Czasopism naukowy księgozbioru Ossolińskich. 8vo. Lwów 1828—1834 zeszytów 32. Biblioteka zakładu naukowego Ossolińskich. 12 t. 8vo. Lwów 1842—1844; tejsze biblioteki serya II. 4 t. 8vo. Lwów 1847-1848; serya III. tamże 1861—1870. 12 t. 8vo. Nadto każdego roku ogłaszają się sprawozdania o stanie tego zakładu. W r. 1871 ogłoszono katalog duplikat biblioteki Ossolińskich. 2) Biblioteka Uniwersytecka powstała z następujących zbiorów: a) z biblioteki Garellowskiej, liczącej przeszło 11,000 tomów, którą Cesarz Józef II. przy zaprowadzeniu uniwersytetu Lwowskiego w r. 1784 z Wiednia do Lwowa sprowadzić kazał. b) Z bibliotek poklasztornych galicyjskich. Po zniesieniu klasztorów rozkazał rząd Austriacki spisywać wszystkie księgi klasztorne i przysyłać sobie ich katalogi; z tych wybierano to co się w bibliotece uniwersyteckiej nie znajdowało, a resztę sprzedawano na miejscu. Lecz wydarczyło się, iż mimo tego wiele było duplikatów; uczyniono więc z nich wybór; brak poszedł hucem na sprzedaż po 8 złp. za centnar. Lepsze duplikaty sprzedano na aukcyach publicznych: pierwszej roku 1790 sprzedano 4935 dzieł, na drugiej roku 1795 dzieł 2021, a trzeciej 1801 r. nie ma drukowanego katalogu. W dwóch pierwszych aukcyach najrzadsze dzieła poszły za bezcen w ręce nieznanome; szczęściem jednak wiele z nich dostało się do bibliotek Ossolińskiego i Czackiego. Prócz tego przez niedbałość bibliotekarzy (Niemców) wiele dzieł wywędrowało jako duplikaty, a w bibliotece wcale ich nie było. c) Z biblioteki Treterowskiej, złożonej z 3179 tomów samych dzieł polskich. d) Z dzieł nowszych przykupowanych corocznie z funduszu bibliotecznego. Ogółem cała biblioteka w roku 1817 liczyła przeszło 36,000 tomów, między którymi

było blisko 7000 dzieł polskich. Pierwszym bibliotekarzem był Brett-sneider (ob. Chłędowskiego Spis dzieł itd. k. 151—153). Biblioteka ta zgorzała w r. 1848; uratowano tylko niewielką część, a mianowicie 13,000 tomów; teraźniejsza zasilona dubletami z zakładu Ossolińskich, darem z Wiednia kilkunastu tysięcy tomów, tudzież zbiorem Stanisława Borkowskiego (5000 tomów), w r. 1860 liczyła przeszło 24,000 dzieł w 34,000 tomach, w roku 1873 zawierała 29,437 dzieł w 60,000 tomach oraz 368 rękopismów, a pod koniec 1874 roku 63,164 tomów. Na pomnożenie téj biblioteki rząd assygnuje rocznie 4000 zlr. Bibliotekarzem obecnie jest Urbański.

- 3) Biblioteka Kollegium Jezuickiego w r. 1734 liczyła do 17,000 t., w tymże roku zniszczona pożarem razem z kollegium, tak że ledwo część jéj wyratowano. 4) Biblioteka XX. Bazylianów liczy do 7000 dzieł, w téj liczbie wiele historycznych i 200 rękopismów, opisanych przez G. Głowackiego w dziele: *Rusałka Dniestrowaja*. Budym 1837. 5) Biblioteka XX. Dominikanów liczy do 5000 dzieł, do 200 rękopismów. Posiadała téż archiwum. 6) Biblioteka XX. Karmelitów zawiera do 4000 dzieł (w 6342 tomach) i 368 rękopismów. 7) Biblioteka XX. Bernardynów niegdyś bardzo liczna, obecnie zawiera ledwo do 1600 dzieł. 8) Biblioteka kapitułna obrządku greckiego zawierała 3,354 dzieł i kilkanaście rękopismów, obecnie pomnożona zbiorem ksiąg arcybiskupa Angiettowicza, zawierającym do 8000 t. 9) Biblioteka katedry łacińskiej liczy 1361 dzieł i 30 rękopismów. 10) Biblioteka kapituły ormiańskiej zawierała do 5000 tomów i posiadała kilkanaście rękopismów ormiańskich i kilkadziesiąt polskich, dotyczących się dziejów tego wyznania (opisane przez księdza Sadokę Baracza w *Dzienniku literackim*. 1853). Kapituła w r. 1866 darowała tę bibliotekę do zakładu Ossolińskich. 11) Biblioteka XX. Franciszkanów spaliła się. 12) Biblioteka Stauropeigialna, jedna z najdawniejszych we Lwowie. 13) Biblioteka czytelní akademickiej w roku 1873 zawierała 6000 tomów. 14) Biblioteka galicyjskiego Towarzystwa Rolniczego założona w r. 1846, zawierała do 7000 t. 15) Biblioteka Gimnazjum akademickiego zawiera przeszło 3000 t. 16) Biblioteka drugiego Gimnazjum Lwowskiego zawiera do 4000 t. 17) Biblioteka Szkoły realnéj zawiera do 2000 tomów. 18) Biblioteka Akademii technicznój. — Księgozbiory prywatne: 1) Biblioteka W. Wronowskiego (r. 1829) zawierała do 15,000 tomów, większą jéj część, a mianowicie 10,000 wcielono później do biblioteki Ossolińskich. 2) Biblioteka i zbiór rękopismów Józefa Dzier-

kowskiego (um. 1830 r.). Później wcielona do biblioteki Ossolińskich. 3) Biblioteka hr. Wiktora Baworowskiego zawiera do 7000 dzieł polskich lub dotyczących polskiej literatury, do 4000 obcych i do 500 rękopismów. Weszły do tego zbioru: biblioteka hr. Kazimierza Stadnickiego dosyć liczna i zawierająca wiele rzadkości bibliograficznych; zbiory rękopismów księdza Aloizego Osińskiego, Aleksandra Batowskiego, Ambrożego Grabowskiego (120 tomów), Kazimierza Stronczyńskiego i Dyonizego Zubrzyckiego, a także zbiór ruskich dzieł tego ostatniego najkompletniejszy w Galicyi. 3) Biblioteka generała Mrozińskiego, przywieziona z Warszawy r. 1839. 4) Biblioteka A. Kłodzińskiego (um. 1858). 5) Biblioteka Mieczysława Pawlikowskiego, przewieziona tu z Medyki 1849 r. Zebrana została kosztem i staraniem Jana Gwalberta Pawlikowskiego (um. 1852 r.), zawiera przeszło 20,000 dzieł i broszur (w tej liczbie polskich przeszło 7000 tomów). Odznacza się bardzo licznym zbiorem dzieł niemieckich o Polsce. Zawiera nadto do 200 rękopismów i do tysiąca map polskich i największy zbiór w Polsce rycin i rysunków treści narodowej, przeszło 20,000 sztuk liczący. 6) Biblioteka hrabiego Włodzimierza Dzieduszyckiego zawiera do 20,000 t., w tej liczbie przeszło 7000 dzieł polskich i do 1000 rękopismów. Do niej wcielona biblioteka przywieziona z Poturzyca. Bibliotekarzem obecnie jest Józef Łoziński. 7) Biblioteka hr. Kazimierza Stadnickiego, zawierająca kilka tysięcy tomów, niedawnemi czasy wcielona do biblioteki hr. Baworowskiego. 8) Biblioteka Tadeusza Wasilewskiego sprzedana z licytacji. 9) Biblioteka Ksawerego Godebskiego (um. 1869 r.) zawierała kilka tysięcy dzieł i broszur, z których połowa w języku francuskim, przytém wiele rzadkich pism do historii współczesnej ostatnich lat 50. Sprzedana z licytacji. 10) Biblioteka mecenasa Augusta Wysockiego (um. 1871 r.) zawierała do 10,000 tomów; bogata była szczególnie w dzieła prawnicze, historyczne i beletrystyczne. Cokolwiek w tych trzech wydziałach wyszło znakomitszego w ostatnich latach 50 bądź w polskim, bądź w obcych językach, zgromadzone było w tym zbiorze. 11) Biblioteka do 3000 dzieł zawierająca i archiwum Antoniego Szejdera. — Archiwa: 1) Archiwum akt dawnych galicyjskich, złożone w klasztorze Bernardyńskim, zawiera 6944 ksiąg i 1137 fascykułów. Opatrzoną jest dokładnym indexem z 600 tomów składającym się. Akta zaczynają się od roku 1384. Na wydawnictwo tutejszych dokumentów zapisał fundusz hr. Aleksander Stadnicki. Dotąd wyszło 5 tomów tego wy-

dawnictwa. Archiwum tém zawiaduje obecnie Ksawery Liske. 2) Archiwum miejskie. 3) Archiwum katedry łacińskiej poczyna się od r. 1521. 4) Archiwum katedry ormiańskiej. 5) Archiwum kościoła Ś. Jerzego. 6) Archiwum Staupigialne. 7) Archiwum monasteru Ś. Onufrego. 8) Archiwum Treterowskie, złożone przy uniwersytecie. — O bibliotekach Lwowskich pisał obszerny artykuł A. Bielowski w *Dzienniku Lwowskim* 1852 r. Nr. 10, 11, 14 i 120. O archiwach Galicyjskich wydał niedawno X. Dudik ciekawe dzieło pod tytułem: *Archive im Königreiche Galizien und Lodomerien*. 8vo. Wien 1868. Większą część tego dzieła zajmuje opis Krakowskich archiwów.

II.

Łańcut (w Galicyi, obw. Rzeszowski). Biblioteka kilkanaście tomów licząca i archiwum familijne hr. Potockich, dziedziców tego miejsca.

Łaszców (w gub. Lubelskiej, pow. Zamojskim). Biblioteka tu-tejszego kolegium Jezuickiego, zapisana temuż kolegium przez hr. Kuropatnickiego, kasztelana Bełzkiego, była dosyć liczna.

Ławrów (w Galicyi, w obw. Samborskim). Biblioteka XX. Bazylianów należy do liczniejszych.

Ławrynowce (gub. Wołyńska, pow. Zasławski). Biblioteka Szymona Konopackiego, właściciela tego miejsca.

Łęczycza (w Król. Polskim, gub. Kaliska). Biblioteka Szkoły powiatowej, zawiera kilka tysięcy tomów.

Łódź (w Król. Polskim, w gub. Piotrkowski). Biblioteka Wyższej Szkoły rzemieślniczej.

Łohojsk (w gub. Mińskiej, w pow. Borysowskim). Biblioteka hr. Tyszkiewiczów, dziedziców tego miejsca, zebrana po większej części staraniem hrabiny Augusty z Platerów Tyszkiewiczowej żyjącej na początku XIX. wieku. Pozostałe po niej księgi starannie zachowane, a przez następców, a szczególnie przez hr. Konstantego Tyszkiewicza pilnie pomnażane, podniosły liczbę voluminów przeszło do 3.000 dzieł wyborowych. Oddział ksiąg starych z 500 exemplarzy złożony, zawiera w sobie niemało rzadkich dzieł. W zbiorze rękopismów, autografów i dokumentów, znajdują się rzeczy ważne dla historyi krajowej.

Łomża (w Królestwie Polskiem): 1) Biblioteka Jezuicka dostała się Pijarom, zniszczona w czasie wojny 1807 r. Część jej, a mianowicie 1000 tomów, dostały się do Biblioteki Głównej w Warszawie. 2) Biblioteka gimnazjalna; w r. 1861 było w niej 1866 dzieł w 3.855 tomach i 300 pism peryodycznych w 1.192 tom.; nadto 29 atlasów i 98 kart geograficznych. 3) Biblioteka XX. Kapucynów. 4) Archiwum akt dawnych, obejmuje akta sądowe ziemskie, grodzkie, podkomorskie: Łomżyńskie, Zambrowskie, Ostrołęckie, Kolskie, Wiskie, Radziwiłowskie, Wąsowskie, Szczucińskie, Bielskie i Tykocińskie; oraz akta wojskie i miejskie burmistrzowskie magdeburskie, także prawa i konstytucye w dawniej Polsce ustanowione i uniwersały, ogółem ksiąg 2.230 od r. 1421 do 1809.

Łopatyn (w Galicyi, w obw. Złoczowskim). Była tu biblioteka hrabiów Zamojskich, niegdyś właścicieli tego miejsca, dosyć liczna; między innemi wcielony był do niej zbiór ksiąg po znanym literacie Mrongowiuszu, zmarłym w r. 1855.

Łowicz (w gub. Warszawskiej): 1) Biblioteka kapituły kolegiackiej, powstała z ofiar członków téżże kapituły, zawiera przeszło 1000 tom., po większej części dzieł dawnych. 2) Biblioteka Missyjonarska liczyła (r. 1844) do 15.000 tom. 3) Pijarska do 2.000 dzieł. 4) Biblioteka szkoły powiatowej 1500 dzieł. 5) Biblioteka Bernardyńska dosyć liczna, powstała po większej części z darów areybiskupów Gnieźnieńskich. 6) W r. 1844 istniała tu jeszcze prywatna biblioteka z szczątków bibliotek po Bernardynach i po Dominikanach utworzona i do 8.000 dzieł licząca. 7) Archiwum kapituły Łowickiej zawiera akta poczynające się od r. 1517.

Łuck (w gub. Wołyńskiej): 1) Biblioteka Jezuicka oddana kapitule łacińskiej Łuckiej. 2) Biblioteka Dominikańska dosyć liczna i kosztowna, spaliła się w r. 1803; nowo zebrana spaliła się w r. 1845. 3) Biblioteka Trynitarzka, po spaleniu tego klasztoru przeniesiona do Żytomierza i wcielona do biblioteki Seminarjum diecezjalnego. 4) Biblioteki: Bernardyńska, Franciszkańska i Karmelitańska, spaliły się w r. 1845. 5) Biblioteka Szkoły powiatowej. 6) Archiwum kapituły katedralnej łacińskiej. 7) Archiwum akt dawnych b. województwa Wołyńskiego, obecnie wywiezione do Kijowa.

Łunin (gub. Mińska, pow. Piński). Zbiór ksiąg X. P. Gieniusza, kapelana tutejszego, (ostatniego przeora Kartuzów w Berezie), zmarł. r. 1848, składała się po większej części z szczątków biblioteki Kartuzów Berezskich. Po śmierci właściciela sprzedana częściowo.

Łużki (gub. Wileńska, pow. Dziśnieński). Biblioteka XX. Pijarów, wzbogacona licznym zbiorem ksiąg X. Serafinowicza Pijara. Po skasowaniu Pijarów wywieziona ztąd.

Łukow (Królestwo Polskie, gub. Siedlecka): 1) Biblioteka Pijarska. 2) Biblioteka Gimnazjalna. Po skasowaniu Gimnazjum wywieziona ztąd do Siedlec i wcielona do tamecznej gimnazjalnej biblioteki.

Łysa góra (gub. Radomska, pow. Opoczyński). Biblioteka tu-tejszego klasztoru Benedyktynów, liczyła się do najdawniejszych bibliotek klasztornych w Polsce. W r. 1459 już dość zamożna, znacznie ucierpiała od pożaru; lecz wkrótce pomnożona nowemi rękopismami. W XVII. wieku, gdy zamięłowanie do nauk upadło u nas, a fanatyzm religijny zmuszał duchowieństwo do niszczenia dzieł tak zwanych heretyckich, nie uniknęła téj klęski i biblioteka Łysogórska. Jakiś Adam (zapewne zakonnik Łysogórski), w katalogu biblioteki tutejszej chwali się, że przepurgował tę bibliotekę. Gdy w r. 1703 Jerzy Janston wygotował pierwszy porządniejszy katalog téj biblioteki, okazało się w niej 3.839 dzieł, a pod koniec XVIII. w. liczyła do 9.000 tom. i dwieście kilkadziesiąt rękopismów, lecz następnie przez nieuctwo porządkujących ją, wiele ucierpiała. Znaczna jej część, a mianowicie 6.300 tomów w r. 1819 przewieziona do Warszawy i wcielona do uniwersyteckiej biblioteki.

M.

Maciejowice (w gub. Siedleckiej, pow. Łukowskim). Biblioteka hrabiów Potockich, niegdyś dziedziców tego miejsca, zniszczona w czasie wojny 1794 r.

Mańkowce (gub. Podolska, pow. Latyczowski). Biblioteka Kosielskich, dziedziców tego miejsca.

Malejowce (gub. Podolska, pow. Uszycki). Biblioteka Orłowskich, dziedziców tego miejsca, zawiera do 8.000 dzieł.

Mała Wieś (gub. i pow. Płocki). Biblioteka Cyprjana Walewskiego, bogata szczególnie w rzadkie dzieła polskie i broszury z XVIII. wieku, w r. 1869 przewieziona do Warszawy.

Maryampol (gub. Suwałkowska): 1) Biblioteka gimnazjalna. 2) Zbiór książek A. Langry, zmarłego w r. 1867.

Matuliszki (gub. Kurlandzka, pow. Jakobstadzki). Biblioteka Siwickich, dziedziców tego miejsca, przewieziona potem do Neuborn (w tymże powiecie).

Matwielcha (gub. Kijowska, pow. Taraszczański). Biblioteka i archiwum hrabiów Moszczeńskich, dziedziców tego miejsca.

Medyka (w Galicyi, obw. Przemyski). Biblioteka do 20.000 dzieł zawierająca, oraz inne zbiory naukowe J. G. Pawlikowskiego, w r. 1849 przewieziona do Lwowa. (Ob. to miejsce).

Merecz (gub. Wileńska, pow. Trocki). Biblioteka XX. Dominikanów, którzy tu do r. 1831 szkoły utrzymywali. Po zamknięciu klasztoru wywieziona ztąd.

Merecz (ob. Pawłów).

Merecowszczyzna (gub. Grodzieńska, pow. Słonimski). Biblioteka Puśkowskich, dziedziców tego miejsca, zawiera kilka tysięcy tomów i niektóre rękopisma.

Miechów (gub. Kielecka): 1) Biblioteka opactwa kanoników regularnych, jedna z najdawniejszych w Polsce; w początkach XVIII. wieku zawierała do 9.000 tom. i kilkaset rękopismów; w większej części spaliła się w r. 1732, część rozgrabili amatorowie, resztę przewieziono do Warszawy w 1819 r. 2) Biblioteka i zbiór starożytności Piątkowskiego, naczelnika pow. Miechowskiego.

Międzybóż (gub. Podolska, pow. Latyczowski). Biblioteka szkoły powiatowej, której początek zrobił książę Adam Czartoryski, niegdyś właściciel tego miejsca, darem 500 dzieł rozmaitych. Po zamknięciu Szkoły (po r. 1831) wywieziona podobno do Kamieńca.

Międzyrzec (gub. Wołyńska, pow. Rowieński): 1) Biblioteka Steckich, dziedziców tego miejsca, wywieziona później do Rasnik, a obecnie przewieziona do Warszawy. 1) Biblioteka XX. Pijarów, niegdyś bardzo liczna; po kassacie tego zgromadzenia r. 1832, przewieziona do Żytomierza.

Międzyrzec (gub. Wołyńska pod Ostrogiem). Biblioteka tutejszego klasztoru Franciszkańskiego (zniesionego r. 1866), zawierała niektóre rzadkie dzieła.

Międzyrzec (w W. Ks. Poznańskim). Biblioteka Szkoły Realn., do której w r. 1843 przyłączono zbiór książek po XX. Cystersach w Bledzewie.

Międzyrzec (gub. Siedlecka). Biblioteka bardzo cenna doktora Kuczyka.

Mikitycze (gub. Grodzieńska, pow. Prużański). Biblioteka Trębickich, dziedziców tego miejsca.

Milanów (gub. Siedlecka, pow. Radzyński). Biblioteka książąt Czetwertyńskich, przewieziona tu niedawno z Woronczyna na Wołyniu.

Miłosław (w Poznańskim). Biblioteka hr. Mielżyńskich, dziedziców tego miejsca; w r. 1872 darowana Towarzystwu Naukowemu Poznańskiemu.

Mińsk: 1) Biblioteka tutejszego Kollegium Jezuickiego była dosyć liczną; w r. 1773 z szczątków jéj utworzono bibliot. szkolną. 2) Biblioteka gimnazjalna zawierała w r. 1863 dzieł 1.491 w 3.306 tomach i 88 geograficznych map i atlasów. 3) Biblioteka Seminarjum rzymsko-katolickiego. Po przyłączeniu Mińskiej rzymsko-katolickiej dyecezyi do Wileńskiej około r. 1867, biblioteka ta przewieziona do Wilna. 4) Biblioteka Seminarjum prawosławnego. 5) Zbiór książek Rady Stanu Witanowskiego, zawierający do 6.000 tomów, w znacznej części polskich; po śmierci właściciela (przed r. 1850) sprzedany częściowo. 6) Zbiór książek polskich Ignacego Legatowicza, b. profesora szkół (zm. r. 1867). 7) Rossyjska publiczna biblioteka, niedawno założona. 8) Biblioteka miejska, w r. 1849 zawierała 1385 tomów.

Miropol (gub. Wołyńska, pow. Nowogrod-Wołyński). Biblioteka zebrana staraniem Anny Rostworowskiej, dziedziczki tego miejsca.

Mitawa (w Kurlandyi): 1) Biblioteka gimnazjalna zawierała (r. 1861) 29.421 tomów. 2) Mitawska gubernialna biblioteka około 3.000 tom. 3) Biblioteka przy Kurlandzkim Muzeum 7.384 tomów. 4) Biblioteka Kurlandzkiego Towarzystwa Literatury i Sztuk Piękn. 10.000 tom. 5) Dawna biblioteka zamkowa b. książąt Kurlandzkich. W r. 1714 wywieziono z niej 2.500 tom. do Petersburga.

Mizocz (gub. Wołyńska, pow. Dubieński). Biblioteka Karwickich, dziedziców tego miejsca, dosyć liczna i zawiera dosyć rzadkich druków, zebranych staraniem kanclerza Małachowskiego (spokrewnionego z Karwickimi); nadto posiada szacowny zbiór rękopismów, między którymi znajdują się akta i korespondencye kanclerzów: Jana Szembeka i Jana Małachowskiego; kompletny zbiór akt kanclerskich od r. 1513 do 1793; akta dotyczące się sprawy Toruńskiej r. 1724; zbiór wielki dyaryuszów sejmowych, pochodzących z biblioteki Załuskich i króla Stanisława Augusta, mnóstwo listów i mów nigdzie niedrukowanych, itd.

Młynów (gub. Wołyńska, powiat Dubieński). Biblioteka hr. Chodkiewiczów, dziedziców tego miejsca. Zebrana po większej części staraniem hr. Aleksandra Chodkiewicza (zm. 1858). Józef Rzewuski starosta Drohobyski, wuj A. Chodkiewicza, zmarły 1816 r., przez 50 lat z górą skupował najrzadsze dzieła. Wszystkie nabył Chodkiewicz, mający po matce kilka tysięcy tomów. Do tego zbioru sam do końca życia zbierał księgi i bibliotekę pomnażał. Część znaczną tej biblioteki hr. Chodkiewicz wywiózł do Warszawy, gdzie ona później, po wyjeździe jego z Warszawy, r. 1818 w znacznej części sprzedana była z licytacji, a resztę powrócono do Młynowa. Lecz i pozostała w Młynowie, tworzyła jeszcze znaczny zbiór ksiąg. W r. 1826 było w niej 25.000 tomów. Później jeszcze więcej przybyło. Znajduje się tu znaczna liczba rękopismów, tudzież archiwum familijne Chodkiewiczów, z różnych stron pozyskane. Między rękopismami znajdują się ciekawe materyały do czasów Stanisława Augusta.

Mogilany (w Galicyi, w obw. Wadowickim). Biblioteka Konopków, dziedziców tego miejsca.

Mogiła (pod Krakowem). Była tu biblioteka Opactwa Cystersów.

Mohilew (na Dnieprze): 1) Biblioteka gimnazjalna zawiera przeszło 7.000 tom. 2) Biblioteka Seminarium prawosławnego. 3) Archiwum konsystorza prawosławnego.

Młoczek (gub. Wołyńska, powiat Żytomierski). Biblioteka Giżyckich, dziedziców tego miejsca, zebrana po większej części staraniem B. Giżyckiego, b. gubernatora Wołyńskiego, zawiera do 6.000 tomów.

Monasterzyska (gub. Kijowska, pow. Lipowiecki). Biblioteka Kalm-Podoskich, dziedziców tego miejsca.

Mołodeczno (gub. Wileńska, pow. Wilejski): 1) Biblioteka XX. Trynitarzów, pod koniec XVIII. w. była dosyć liczna. 2) Biblioteka Szkoły powiat., a później Seminarium nauczycielskiego, w r. 1868 liczyła 1.263 dzieł w 3.380 tomach.

Mosarz (gub. Wileńska). Było tu archiwum familijne Brzostowskich, niegdyś dziedziców tego miejsca.

Mostyszczce (niedaleko Kijowa). Biblioteka Antoniego Marcinkowskiego, znanego literata, obecnie przewieziona do Kijowa.

Moszny (gub. Kijowska, pow. Czerkaski). Biblioteka książąt Woroncowych, dziedziców tego miejsca, zawiera przeszło 4000 tom.

Motowidówka (gub. Wołyńska, pow. Żytomierski). Biblioteka polska, zebrana staraniem Elig. Piotrowskiego.

Mozyr (gub. Mińska). Biblioteka gimnazjalna, w r. 1863 zawierała 769 dzieł w 1.350 tomach.

Mroczeń (W. Ks. Poznańskim. pow. Ostrzeszowskim). Zbiór ksiąg i starożytności krajowych Feliksa Wężyka, dziedzica tego miejsca.

Mścislaw (gub. Mohilewska): 1) Biblioteka b. collegium Jezuickiego (zniesionego w r. 1820). 2). Biblioteka szkoły powiatowej.

Mściż (gub. Mińska, pow. Boryowski). Biblioteka Slizniów, dziedziców tego miejsca, zawierała do 8.000 tom.

Mysz (gub. Mińska, pow. Nowogrodzki). Biblioteka Chodkiewiczów, niegdyś dziedziców tego miejsca, w r. 1619 przez Aleksandra Chodkiewicza darowana Dominikanom Szkłowski.

Myszkowice (w Galicyi, w obw. Tarnopolskim). Biblioteka hr. Wiktora Baworowskiego, bardzo liczna. Wcielono tu zbiory A. Batowskiego.

N.

Narol (w Galicyi, w obw. Żółkiewskim). Biblioteka hr. Feliksa Łosia, dziedzica tego miejsca, założona w drugiej połowie XVIII. w. Po jego śmierci zakupiona przez hr. Stanisława Potockiego i przyłączona do jego księgozbioru w Brzeżanach.

Nawra (w Prusach zachodnich blisko Torunia). Biblioteka Krużyńskich, dziedziców tego miejsca, obecnie M. Szczanieckiego.

Nepie (gub. Siedlecka, pow. Konstantynowski). Była tu biblioteka Mierzejewskich, b. dziedziców tego miejsca, składająca się z wyborowych dzieł polskich i w znacznej części obcych.

Neuborn (w Kurlandyi, w pow. Iłukszańskim). Biblioteka Siwickich, dziedziców tego miejsca. Przyłączono tu zbiór książek przywiezionych z Matuliszek.

Newel (gub. Witebska). Biblioteka szkoły powiatowej.

Nieborów (gub. Warszawska, pow. Łowicki). Biblioteka książąt Radziwiłłów, zebrana po większej części staraniem księżnej Heleny z Przeddzieckich Radziwiłłowej, zawierała do 50.000 tom. w kosztownych i wspaniałych oprawach, w tej liczbie mnóstwo poszukiwanych edycji z XVI., XVII. i XVIII. wieku i dosyć rękopismów ważnych do historii polskiej. Obecnie dzieła z tej biblioteki sprzedane były z licytacji w Paryżu r. 1866 za 200.000 franków. Katalog tej sprze-

daży ogłoszony drukiem w Paryżu 1865 r. 8vo. W Nieborowie pozostała tylko polska biblioteka, oraz archiwum.

Niedrzwica (gub. Radomska, pow. Sandomierski). Na początku XIX. w. była tu znaczna biblioteka Tadeusza Kownackiego.

Niemirów (gub. Podolska, pow. Bracławski): 1) Biblioteka hr. Potockich, zebrana po większej części staraniem hr. Wincentego Potockiego, dziedzica tego miejsca, zmarłego pod koniec XVIII. w., była dosyć liczna. 2) Biblioteka gimnazjalna, do której wcielono znaczną część biblioteki hr. Potockich, zawiera do 6.000 tomów, a oddzielna biblioteka dla użytku uczniów gimnazjalnych, przeszło 1000 tomów.

Niemirów (gub. Podolska, pow. Bałtycki). Biblioteka B. Zaleskiego.

Nieśwół (gub. Mińska, pow. Nowogrodzki): 1) Biblioteka Ordynacka książąt Radziwiłłów. Biblioteka ta powstała jeszcze za czasów kardynała Jerzego Radziwiłła (zm. r. 1600) i spadkową drogą powoli się dźwigała, lubo za życia jeszcze tegoż kardynała, bardzo wiele książek z niej darowano Jezuitom Wileńskim. Reszta książek została w zamku Nieświeżkim. Później Anna z książąt Sanguszków Radziwiłłowa, przyłączywszy do niej znaczną swoją bibliotekę, przechowywaną w Białej, na Podlasiu, co rok za kilkaset czerwonych złotych, nowe większe dzieła kupowała. Ten oddział zwał się Biblioteką Białą. Księżna Urszula z Wiśniowieckich Radziwiłłowa, wojewodzina Wileńska, hetmanowa W. Ks. Lit. (um. r. 1753), lubiąca literaturę, starała się także o pomnożenie tutejszej biblioteki, zawierając już wtenczas do 9.000 tomów. Wreszcie jeden z późniejszych Radziwiłłów nabył drogą transakcyi bibliotekę po marszałku polnym Hr. Flemmingu. Ten oddział zwał się Biblioteką Flemingowską. Tym sposobem uformowała się biblioteka Ordynacka. Zawierała ona (r. 1750) przeszło 14.000 tomów, w téj liczbie prawie 3.000 duplikatów i do 200 potrójnych exemplarzy. Machnicki był jej pierwszym i podobno ostatnim bibliotekarzem. Na umieszczenie onęj przeznaczona była oddzielna budowa w r. 1749 wzniesiona. Rękopismów dosyć było w téj bibliotece, między niemi zasługiwały na uwagę *Acta Tomiciana* w 17 tomach in folio, oraz: *Inventaire général de toute la France*, 8 tomów in folio. Za wydanie tego ostatniego, miano ukarać szubienicą sekretarza królewskiego. Biblioteka ta około r. 1770 zawierała do 20.000 tomów, składała się z dzieł po większej części francuskich; łacińskich było nie wiele, a polskich jeszcze mniej.

Wydań do r. 1650 nie było. W r. 1772 przewieziono te zbiory do Petersburga i po większej części wcielono do Biblioteki Akademii Nauk, gdzie i dotąd przechowuje się umieszczona w oddzielnej sali. Znaczną jej część wydzielono dla prawosławnej Akademii duchownej w Petersburgu, z której znowu część w r. 1800 oddzielono dla tamecznego prawosławnego Seminarium. Nadto kroniki łacińskie i polskie z biblioteki Radziwiłłowskiej dostały się bibliotece uniwersyteckiej w Moskwie. 2) Biblioteka collegium Jezuickiego, dosyć liczna, oddana była Szkole podwydziałowej, utworzonej tu przez Komissję Edukacyjną. 3) Biblioteki klasztorne XX. Dominikanów, (którzy tu czas niejaki Szkoły utrzymywali), XX. Benedyktynów i Bernardynów. Po kassacie tych klasztorów, przeniesione do Wilna i wcielone do tamecznej publicznej biblioteki; z nich Benedyktyńska liczyła do 1000 tomów i posiadała dawne archiwum. — Archiwum Radziwiłłowskie w Nieświżu było najważniejszém i najbogatszém ze wszystkich archiwów prywatnych w całej Polsce. Mikołaj Radziwiłł marszałek i kanclerz W. Litewski, otrzymał w r. 1551 przywilej wyłączny na zachowanie w archiwum zamku Nieświezkiego wszystkich przywilejów, nadań, praw i prerogatyw, tak w ogólności dla prowincyi W. Ks. Litewskiego, jako i w szczególności dla obywateli służących. Następnie zaś każdego panowania, Radziwiłłowie wyrabiali sobie tego przewileju potwierdzenie. Tym sposobem utworzyło się ogromne archiwum Radziwiłłowskie w Nieświżu, gdzie i teraz zajmuje jeszcze kilka sal w zamku. Między innemi rzeczami znajdowało się tu do 400 voluminów rodzinnych dokumentów, przywilejów i autografów: autograf zjednoczenia Litwy z Polską, podpisany przez króla Zygmunta Augusta i wszystkich senatorów, itd. Ostatniemi czasy wiele rzeczy z archiwum rozeszło się w rozmaite ręce, np. wiele przeszło do Kaj. Kwiatkowskiego, a później dostało się do zbiorów Kórnickich hr. T. Działyńskiego, np. Tomiciany. A i to co pozostało jeszcze w Nieświżu, zawiera niewyczerpane materiały do historii Polskiej. Archiwum Nieświzkie w obecnym czasie dzieli się na część Ordynacką czyli Radziwiłłowską i Witgenstejnowską; pierwsza ma pozostać na miejscu, druga ma być podobno do Słucka przewiezioną. Jakie jest bogactwo tego archiwum, wniesć można ztąd, że dokonany przez Symonowicza spis dokumentów części Witgenstejnowskiej, zajął 6 tom. in folio. Dokumenta te są już uporządkowane i dotyczą 8.359 rodzin, a na liczbę wynoszą więcej 300.000 sztuk. Część Radziwiłłowska także ma już być uporządko-

wana. Są to dokumenta odnoszące się do osób rodziny Radziwiłłów; mieszczą się one w 396 tekach, w każdej po 500 sztuk. Tek obejmujących pisma własnoręczne téj familii i do nich osobiście adresowane, jest 37. Uporządkowaniem tego zbioru zajmował się także p. Symonowicz, a wspólnie z p. Boguszem Szyszko uporządkowaniem około 15.000 dokumentów familijnych. Dokumentów pergaminowych spisanych przez samego p. Bogusza Szyszkę, jest sztuk 1245. Tenże sam uporządkował zbiór dokumentów historycznych i dyaryuszów sejmowych około 15.000; rozdzielono to na 70 ksiąg zbiorów i 30 ksiąg dyaryuszów. Różnej treści dokumenta w liczbie 6.000 sztuk, pomieszczono w 27 tekach. Wszystko to uporządkowane i spisane bardzo sumiennie. Kolosalna to praca, bo dokumentów wszystkich ma być 589.806 sztuk.

Miewiórków (gub. Wołyńska, pow. Rówieński). Zbiór ksiąg po większej części w obcych językach Jana Małyńskiego, dziedzica tego miejsca.

Norzyńsk (gub. Wołyńska, pow. Owrucki). Biblioteka M. Zieleniewskiego.

Nowa Wieś (w W. Ks. Poznańskim, w pow. Szamotulskim). Biblioteka hr. Dzieduszyckich, dziedziców tego miejsca.

Nowe Miasto (gub. Piotrkowska, pow. Rawski). Biblioteka XX. Kapceynów.

Nowe Miasto Korczyn (gub. Kielecka, pow. Stopnicki). Biblioteka X. Tomasza Kossowskiego, proboszcza tutejszego, zm. r. 1873, bogata szczególnie w dzieła historyczne polskie.

Nowogródek (gub. Mińska): 1) Biblioteki tutejsze klasztorne: Jezuicka, Dominikańska i Franciszkańska spaliły się w czasie pożaru miasta w r. 1751. 2) Biblioteka gimnazjalna w r. 1863 zawierała do 2.500 tom.

Nowosiółki (gub. i pow. Miński). Dostyć liczny księgozbiór odznaczający się szczególniej zbiorem dawnych gazet M. Kostrowieckiego, właściciela tego miejsca, zmarłego w r. 1853.

Nowy Sącz (w Galicyi).

Nurzec (gub. Grodzieńska, pow. Bielski). Biblioteka hrabiów Grabowskich, dziedziców tego miejsca. Około r. 1840 sprzedana częściowo.

O.

Obodówka (gub. Podolska, pow. Olhopolski). Biblioteka Sobańskich, dziedziców tego miejsca, zawiera kilka tysięcy tomów.

Obory (gub. Płocka, pow. Lipnowski). Biblioteka klasztoru XX. Karmelitów.

Obra (w W. Ks. Poznańskim, pow. Babimostskim). Biblioteka tutejszego klasztoru Cystersów, przeznaczona została niedawniemi czasy na bibliotekę dekanalną. Jeszcze przed r. 1830 niektóre rzadsze jęj dzieła oddano do biblioteki uniwersyteckiej w Warszawie.

Ochmatów (gub. Kijowska, pow. Humański). Biblioteka Piątkowskich.

Odnów (w Galicyi, niedaleko Lwowa). Biblioteka A. Batowskiego, zawierająca do 3.000 dzieł polskich (licząc w to broszury i pisma ulotne) oraz 107 tomów rękopismów. W r. 1852 sprzedana w części hr. Wiktorowi Baworowskiemu i wcielona do jego biblioteki w Myszkowcach, resztę nabył Mieczysław Pawlikowski i przyłączył do zbiorów swoich we Lwowie, wyjawszy rękopisma, które pozostały na miejscu w Odnowie. Jest w druku katalog tęg biblioteki, ułożony przez A. Bielowskiego, 4to. Lwów, 1852, XVI. i 212 str.

Okno (Galicya, obw. Kołomyjski). Biblioteka Cieńskich, dziedziców tego miejsca.

Oleksiniec Nowy (gub. Wołyńska, pow. Krzemieniecki): 1) Biblioteka hrabiów Rzysszczewskich, dziedziców tego miejsca, do której wcielono część biblioteki Koreckieg książąt Czartoryskich. 2) Zbiór książek polskich X. Bondyniego, proboszcza tutejszego, dosyć liczna, Po jego wyjeździe wywieziona ztąd.

Olesko (w Galicyi, w obw. Złoczowskim). Biblioteka XX. Kapucynów, zbogacona darami Seweryna Rzewuskiego, wojewody Wołyńskiego, zm. r. 1754.

Oleszyce (Galicya, obw. Żółkiewski). Biblioteka hrabiów Potockich.

Olejniki (gub. Wołyńska, pow. Starokonstantynowski). Biblioteka Kamińskich, dziedziców tego miejsca, zawiera do 6.000 dzieł, po większég części polskich.

Oliwa (w Prusach, o milę od Gdańska). Biblioteka tutejszego Opactwa Cystersów, była jedną z najliczniejszych klasztornych bibliotek w Polsce. W czasie oblężenia Gdańska w r. 1813, biblioteka

ta w nieporządnym stosach złożona była w jednej z kaplic kościoła. W tym stanie zostawała jeszcze w r. 1817, jak świadczy J. U. Niemcewicz w swoich podróżach. Mówią, że opat Oliwski książę Hohenzollern lubił nauki i piękny zbiór książek posiadał. Część biblioteki Oliwskiego opactwa, nabył hr. Jan Tarnowski i wcielił ten zbiór do biblioteki Dzikowskiej. Po spaleniu się miasta Lawenburga około r. 1825, archiwum tego miasta przewiezione zostało do Oliwy.

Olsiady (gub. Kowieńska, pow. Telszewski). Biblioteka X. Gintyły (zmarł. r. 1857). Uczony ten prałat wszystkie swoje dochody przeznaczał na zakupywanie książek. W tym celu odbywał podróże po Niemczech, gdzie zwłaszcza w Lipsku, Wiedniu i Berlinie nabył nader rzadkie i kosztowne dzieła, a połowa księgarni sławnego niegdyś w Petersburgu antykwaryusza i księgarza Greffa, przeszła do jego biblioteki. Zbiór X. Gintyły zawierał przeszło 30.000 voluminów. Na kilka lat przed śmiercią znaczną część tego zbioru darował Seminarjum diecezjalnemu Żmudzkiemu; po śmierci ks. Gintyły, pozostałą jego bibliotekę rozdzielono na dwie części: kilkanaście tysięcy tomów oddano kapitule katedralnej Żmudzkiej, a resztę wcielono do biblioteki Bernardyńskiej w Kretyndze.

Olszana (gub. Kijowska, pow. Zwenigorodzki). Biblioteka hr. Branickich, dziedziców tego miejsca.

Olszewo (gub. Wileńska, pow. Świeciański). Biblioteka Chomińskich, dziedziców tego miejsca.

Ołyka (gub. Wołyńska, pow. Dubieński): 1) Biblioteka książąt Radziwiłłów, znajdująca się w zamku Ołyckim. Założona w drugiej połowie XVI. w. przez ks. Stanisława Radziwiłła, pierwszego ordynata Ołyckiego, bardzo lubiącego nauki i posiadającego dziesięć języków, w téj liczbie turecki i arabski. Biblioteka ta spalona była na początku XVII. w. dla tego, że posiadała wiele heretyckich książek. 2) Biblioteka kolegiaty Ołyckiej, nie bardzo liczna obecnie, niegdyś zawierała rzadkie i starożytne dzieła. 3) Zbiór książek X. A. Osińskiego, infulata Ołyckiego (zm. r. 1841), nabyty przez X. Choroszyńskiego, proboszcza Klewańskiego.

Opatów (gub. Radomska): 1) Biblioteka XX. Bernardynów, jeszcze w pierwszej połowie XVII. w. słynęła liczbą i znakomitością dzieł ważnych, a rzadkością pierwszych druków, nad wielu innemi celowała. Zabrali ją Szwedzi (za Jana Kazimierza), a resztę wraz z klasztorem zniszczyli i spalili. Później znowu uformowała się tu

biblioteka, a Linde w r. 1819 dostał jeszcze od tutejszych Bernardynów niektóre rzadkości. 2) Biblioteka przy kolegiacie tutejszej.

Opatowiec (gub. Kielecka,¹ pow. Miechowski). Biblioteka XX. Dominikanów, posiadała niektóre rzadkie dzieła polskie.

Opole (gub. i pow. Lubelski): 1) W pierwszej połowie XVII. wieku była tu liczna biblioteka ceniona wówczas na 3.000 złp. Złożona po większej części z ksiąg dyssydenckich i należąca do Stanisława Słupeckiego, dziedzica tego miejsca; w późniejszym czasie, gdy Słupecki przyjął wyznanie katolickie, sam spalił swój zbiór książek. 2) Biblioteka książąt Lubomirskich, dziedziców tego miejsca, dosyć liczna i składająca się po większej części z dzieł francuzkich XVIII w., w pięknej oprawie. Około r. 1818 poszła w rozsypkę. Część jej darowała hr. Rozalia z Lubomirskich Rzewuska, bibliotece szkolnej w Opolu.

Oporów (gub. Warszawska, pow. Gostyński). Biblioteka XX. Paulinów; w r. 1819 przewieziona do Warszawy i wcielona do tamecznej uniwersyteckiej biblioteki.

Orsza (gub. Mohilewska): 1) Biblioteka Kollegium Jezuickiego, oddana Dominikanom, którzy tu od r. 1822 do 1832 szkoły po nich utrzymywali. 2) Biblioteka XX. Dominikanów, obecnie wywieziona ztąd. 3) Biblioteka Szkoły powiatowej Dworzańskiej. 4) Biblioteka Kuteińskiego prawosławnego monasteru (pod Orszą).

Ossolin (gub. Radomska, pow. Sandomierski). Biblioteka hr. Ossolińskich, dziedziców tego miejsca, zawierająca 7.330 tomów, później przewieziona do Krakowa i tam sprzedana z licytacji w r. 1803. W tymże roku ogłoszono drukiem jej katalog, 8vo, VIII, 20 i 594 str.

Ostróg (gub. Wołyńska): 1) Biblioteka Kollegium Jezuickiego, po zniesieniu Jezuitów oddana Bazylianom, którzy tu do r. 1793 szkoły utrzymywali, następnie przyłączona do biblioteki Seminarium prawosławnego i przewieziona do Krzemieńca. 2) Biblioteka szkoły powiatowej. 3) Biblioteka Seminarium nauczycielskiego.

Ostroróg (w W. Ks. Poznańskim, pow. Szamotulskim). Pod koniec XVI. i na początku XVII. w. mieli tu swoją bibliotekę i archiwum Bracia Czescy. Około r. 1640, kiedy Ostroróg przeszedł w ręce katolickie, biblioteka ta przewieziona była najprzód do Obrzycka, majątności naówczas książąt Radziwiłłów, następnie do Skoków, a w końcu do Leszna, gdzie w r. 1656 spaliła się.

Ostrów (w W. Ks. Poznańskim, pow. Odolanowskim). Biblioteka gimnazjalna.

Ostrów (gub. Kowieńska, pow. Poniewieski pod Birżanami).— Biblioteka hr. Tyszkiewiczów, dziedziców Birż; do niej wcielona część polska Prełskiéj biblioteki hr. Borchów, nabyta przez hr. Jana Tyszkiewicza. W r. 1899 biblioteka ta liczyła do 4.546 tom., w téj liczbie 1262 polskich i 34 rękopismów.

Ostrożany (gub. Grodzieńska, pow. Bielski). Biblioteka dosyć liczna Ciecierskich, dziedziców tego miejsca.

Oswiej (gub. Witebska, pow. Dryzieński): 1) Biblioteka Szadurskich, dziedziców tego miejsca. 2) Biblioteka po-Missyjonarska.

Oszmiana (gub. Wileńska). Biblioteka XX. Dominikanów, spaliła się w r. 1797; później oddano Dominikanom bibliotekę po tułejczych Franciszkanach.

Otroków (gub. Podolska, pow. Uszycki). Zbiór Starożytności i rękopismów hr. Władysława Stadnickiego, dziedzica tego miejsca.

Owruż (gub. Wołyńska): 1) Biblioteka Kollegium Jezuickiego, oddana Bazylianom, którzy tu po Jezuitach szkoły utrzymywali. 2) Biblioteka Bazylikańska dosyć liczna. Szczątki jéj dotąd przechowują się przy tutejszym Soborze prawosławnym po-Bazylikańskim. 3) Biblioteka b. szkoły powiatowéj, przewieziona tu z Połonnego.

P.

Pakość (w W. Ks. Poznańskim, pow. Mogilnickim). Biblioteka XX. Reformatów, była niegdys liczna i wiele rzadkich i szacownych dzieł zawierała; następnie kilka razy złupiona i ograbiona, jeszcze w r. 1840 zawierała do 1000 tomów. Z tych najlepsze dzieła odesłano do Berlina do biblioteki królewskiej i uniwersyteckiej; część oddano do gimnazjum Bydgoskiego, a mała cząstka dzieł teologicznych pozostała na miejscu.

Paniowce (gub. Podolska, pow. Kamieniecki). Na początku XVII. w. była tu biblioteka Jana Potockiego.

Paporcie (gub. Wileńska, pow. Trocki). Biblioteka tutejszego klasztoru XX. Dominikanów, pomnożona książkami przywiezionemi z różnych klasztorów skasowanych, (zwłaszcza Grodzieńskiego), należała do najważniejszych klasztornych bibliotek na Litwie.

Paradyż (w W. Ks. Poznańskim, w powiecie Międzyrzeckim). Biblioteka tutejszego opactwa Cystersów, była jedną z najzamożniej-

szych zakonnych, szczególnież w rzadkie i wyborowe dzieła polskie, zaopatrzona przez opata Mikołaja Roszkowskiego, żyjącego w pierwszej połowie XVII. w. Za czasów Księstwa Warszawskiego niektóre rzadsze dzieła zabrano do Warszawy, wreszcie po zniesieniu klasztoru i biblioteka ztąd wywieziona.

Pawłowicze (w W. Ks. Poznańskim). Biblioteka hrabiów Mielżyńskich.

Pawłow poprzednio **Mereze** (w gub. Wileńskiej, pow. Trockim). Pod koniec XVIII. w. była tu biblioteka Pawła Ksawerego Brzostowskiego, referendarza W. Ks. Litewskiego (zm. w r. 1828), zawierająca kilka tysięcy tomów.

Pelplin (w Prusiech Zachodnich na Pomorzu): 1) Biblioteka b. Opactwa Cystersów. 2) Biblioteka obywatelstwa polskiego ziemi Pomorskiej, założona w r. 1873.

Pęczelice (w Król. Polskim, gub. Radomska, pow. Stopnieki, niedaleko Busku). Biblioteka W. Dubieckiego, przewieziona później do Strzałkowa.

Pieniany (gub. Kowieńska, pow. Wiłkomirski). Biblioteka Siesickich, dziedziców tego miejsca, zawiera przeszło 7.000 tomów. Zebrana po większej części staraniem Feliksa Siesickiego zmarłego w r. 1868.

Pieskowa Skała (gub. Kielecka, pow. Miechowski). Biblioteka Mieroszewskich, dziedziców tego miejsca, zawiera mnóstwo rękopismów.

Pietniczany (gub. Podolska, pow. Winnicki). Biblioteka hr. Grocholskich, dziedziców tego miejsca.

Pińczów (gub. Kielecka): 1) Do końca XVIII. w. była tu liczna biblioteka margrabiów Wielopolskich z kilku tysięcy tom. składająca się; rozproszona w czasie rozruchów 1794 r., a reszta jęj przewieziona następnie do Chrobrza. 2) J. O. Szaniecki do r. 1831 dziedzic Pińczowa, także posiadał tu znaczną bibliotekę. 3) Biblioteka XX. Paulinów, po skasowaniu klasztoru r. 1819 przewieziona do Warszawy i wcielona do biblioteki uniwersyteckiej. 4) Biblioteka gimnazjalna zawierała w r. 1866 dzieł 3.418 w 6.977 tomach, pism peryodycznych 937 tom., atlasów geograficznych 34; kart geograficznych 114. 5) Biblioteka XX. Reformatorów.

Pińsk (gub. Mińska): 1) Biblioteka tutejszego Kollegium Jezuickiego, dosyć liczna, obrócona została na szkolną. 2) Biblioteka XX. Franciszkanów. 3) Biblioteka X. Moszyńskiego, proboszcza tutejszego, zawierała w r. 1858 do 4.000 tom.; posiadała szacowne

i ważne druki i rękopisma. Ks. Moszyński zebrał ją po większej części ze szczątków bibliotek Pijarskich na Litwie; szczególnież wzięta tam między innymi zbiorami biblioteka po Pijarach w Lubieszowie, gdzie ks. Moszyński był ostatnim rektorem. Biblioteka ta składała się w większej części z dzieł polskich i francuskich, w mniejszej z łacińskich, niemieckich itd. Francuskich było do 1000 tom. W ogólności zbiór ten najwięcej zawierał dzieł w przedmiotach historycznych i naukach ścisłych. (Ob. *Kronikę wiadomości krajowych i zagranicznych*. 1858, N. 193. 4) Biblioteka gimnazjalna zawiera przeszło 1000 tom. 5) Biblioteka szkoły powiatowej duchownej.

Piotrków (w Królestwie Polskim): 1) Biblioteka Pijarska, dosyć liczna. Pijarom zapisał swój zbiór (1430 tom. wynoszący), Tomasz Maruszewski. 2) Biblioteka Kollegium Jezuickiego, obdarowana zbiorem ksiąg A. Piaszczyńskiego, po kassacie Jezuitów, dostała się Pijarom. 3) Biblioteka XX. Bernardynów. Niektóre rzadsze z niej dzieła w r. 1819 dostały się do Warszawy, do tamecznej uniwersyteckiej biblioteki. 4) Biblioteka gimnazjalna zawiera kilka tysięcy t. 5) Archiwum akt dawnych w Piotrkowie, obejmuje akta ziemskie, grodzkie i podkomorskie powiatu Piotrkowskiego, oraz miasta Piotrkowa i Wolborza; akta po-Pruskie sądowe i tak zwane Boni ordinis; od r. 1520 do 1792, ogółem ksiąg 6.849

Piotrowice (niedaleko Lublina). Biblioteka Andrzeja Edwarda Koźmiana (zmarł. 1864 r.) zawierająca przeszło 2000 tom. polsk. lub Polski dotyczących, zakupiona w części przez hr. Aleksandra Branickiego i przewieziona do majątności jego Sucha w Galicyi, a reszta zakupiona przez hr. A. Potocką do Willanowa. Jako pamiątka bytności tej biblioteki, wyszło dwa zeszyty pisma: *Wyciągi Piotrowickie*, 8vo, Wrocław, 1842—1845. XVIII i 116 i XVI, 176 str.

Płock (w Królestwie Polskim): 1) Biblioteka Kollegium Jezuickiego dosyć liczna, po kassacie zakonu przeznaczona na szkolną. 2) Biblioteka kapitulna. 3) Biblioteka A. Prażmowskiego, biskupa Płockiego (zmarł. 1836 r.) 4) Biblioteka gimnazjalna, zawiera do 7.000 tom. 5) Archiwum kapitulne, bardzo dawne i bogate w przywileje, najdawniejszy jest z r. 1197. 6) Archiwum akt dawnych zawiera: akta grodzkie i ziemskie Ciechanowskie, Płockie, Bobrownickie, Nurskie, Ostrołęckie, Rożańskie, Makowskie, Sieluńskie, Pułtuskie, Wyszogrodzkie, Zakroczymskie, Nowomiejskie, Mławskie, Szreńskie i Biedzkorskie; oraz akta radzieckie i wójtowskie miast w tychże ziemiach i powiatach leżących, razem ksiąg 3.655 od r. 1483 do

1802. oraz kilkaset fascykułów i plik., (Ob. *Dziennik powszechny*, 1863. Nr. 162. 6) Archiwum miejskie. Opis i historię archiwów Płockich, wypracował archiwaryusz tutejszy Leszek. Praca ta pozostaje w rękopiśmie.

Płowce (gub. Warszawska, pow. Włocławski). Biblioteka Biesiekierskich, dziedziców tego miejsca, należy do zamożniejszych; opatrzona jest stałym funduszem na zakupywanie nowych dzieł.

Płużne (gub. Wołyńska, powiat Ostrogski). Biblioteka dosyć liczna i archiwum książąt Jabłonowskich, dziedziców tego miejsca.

Pobikry (gub. Grodzieńska, pow. Bielski). Biblioteka Ciecierskich, dziedziców tego miejsca, następnie przewieziona do Ostrożan, w tymże powiecie.

Poczajów (gub. Wołyńska, pow. Krzemieniecki). Biblioteka dosyć liczna Bazylianów. Po odebraniu Bazylianom tego klasztoru w roku 1829 bibliotekę rozebrano: część oddano do biblioteki licealnej w Krzemieńcu, część wydzielono dla biblioteki Seminarium prawosławnego; znaczna część poszła na stronę po rozmaitych rękach. Obecnie w Poczajowie pozostały tylko mizerne ostatki dawniejszej biblioteki i cokolwiek nowszych dzieł rosyjskich, ogół i dwóch tysięcy nie wynosi. Za czasów Bazylianów było tu znaczne archiwum.

Podbereże (gub. Wołyńska, pow. Krzemieniecki). Biblioteka hrabiów Tarnowskich, dziedziców tego miejsca.

Podhorce (w Galicyi, w obw. Złoczowskim): 1) Biblioteka hrabiów Rzewuskich, b. dziedziców tego miejsca, w r. 1840 zawierała do 2000 dzieł, wyłącznie prawie traktujących o sztuce wojkowej; było cokolwiek dzieł do dziejów i piśmiennictwa. Było tu także bogate archiwum familijne. Wyszczególnienie ważniejszych przedmiotów, znajdujących się tak w archiwum jak i w bibliotece, umieszczone jest w *Dniestrzance* Jaszowskiego str. 17—29. 2) Biblioteka XX. Bazylianów.

Podbirze (gub. Kowieńska, pow. Poniewieski). Biblioteka Komorowskich do 3000 tomów.

Podkamień (w Galicyi, w obw. Złoczowskim). Biblioteka XX. Dominikanów zawiera więcej 5000 tomów, do 500 rękopismów, w tej liczbie wiele historycznych.

Podoliniec (w Hrabstwie Spiskiem na granicy Galicyi z Węgrami). Biblioteka Pijarska, jedna z najdawniejszych i zawierająca niegdyś wiele rzadkich dzieł polskich. Dzieła z tej biblioteki nieda-

wnemi czasy hr. Wład. Dzieduszycki wymieniał na książki szkolne węgierskie.

Pohrebiszcze (gub. Kijowska, pow. Berdyczowski). Biblioteka hrabiów Rzewuskich, dziedziców tego miejsca.

Poławień (gub. Kowieńska, pow. Wilkomierski). Biblioteka tu-tejszego klasztoru XX. Dominikanów zawierała do kilku tysięcy to-mów; po skasowaniu klasztoru r. 1864 rzadsze i ważniejsze dzieła wywieziono ztąd do Wileńskiej publicznej biblioteki.

Połock (gub. Witebska): 1) Biblioteka collegium Jezuickiego dawniejsza spaliła się r. 1750; nowsza już w r. 1787 liczyła 5576 autorów, jak świadczą inwentarze. Wzrost tak nadzwyczajny owęj biblioteki, przypisać należy najprzód temu, że Jezuiti z różnych stron przybywający do Połocka przywozili z sobą w znacznej liczbie księgi i różne naukowe przedmioty; powtórę sami rektorowie collegium starali się o nabycie lepszych dzieł: największą liczbę i naj-droższych dzieł sprowadzili rektorowie: Chądzyński, Pączkowski i Czerniewicz. W r. 1818 Połocka biblioteka, po opatrzeniu wszystkich, nowo dla Jezuitów w Rosyji odkrytych rezydeneyi, jako to: w Użwałdzie, Odessie, Romanowie i Astrachaniu, zawierała do 35,000 tomów, licząc w to 8000 tomów ofiarowanych przez księdza Ig. Racyńskiego, arcybiskupa Gnieźnieńskiego w r. 1807. Po zamknięciu akademii Połockiej w roku 1821, biblioteka i inne zakłady naukowe Jezuickie oddane były pod zarząd Pijarów, którzy otworzyli w Połocku Wyższą szkołę Pijarską; lecz w czasie samego wydalenia Jezuitów mnóstwo dzieł z biblioteki Jezuickiej poszło na stronę. W r. 1822 przeniesiono do Połocka 7000 ksiąg pojezuickich z Użwałdy i takowe przyłączono do biblioteki Pijarskiej. W r. 1831 szkoła Pijarska w Połocku została zakrytą, lepsze dzieła z biblioteki pojezuickiej wywiezione zostały częścią do Petersburga, częścią do Moskwy, a reszta w liczbie kilku tysięcy to-mów przewieziona do Witebska i wcielona do tamiecznej gimnazyalnej biblioteki. Część znaczna biblioteki Połockiej, przewiezionej do Petersburga, znajduje się obecnie w bibliotece centralnego statystycznego komitetu przy ministerium spraw wewnętrznych. 2) Biblioteka XX. Bazylianów, wcielona do biblioteki Seminarium prawosławnego, następnie przewieziona do Witebska, gdzie i seminarium przeniesiono. 3) Biblioteka korpusu kadecckiego (obecnie wojennego gimnazjum). 4) Biblioteka b. szkoły powiatowej dworzeńskiej. 5) Biblioteka Seminarium nauczycielskiego. 6) Archiwum

b. uniackich metropolitów, przewiezione do Petersburga i przyłączone do archiwum synodalnego. Wiadomość o metropolitalném archiwum znajduje się w dziele: *Opisanije dokumentow synodalnaho archiva*. 8vo. S. Petersburg. 1868. w dodatkach.

Połoneczka (gub. Mińska, pow. Nowogrodzki). Biblioteka książąt Radziwiłłów, dziedziców tego miejsca.

Pomorzany (w Galicyi, obw. Łęczyński). Biblioteka i archiwum Pruszyńskich. Archiwum to zawierało wiele ciekawych dokumentów historycznych z XVI. i dawniejszych wieków. Po śmierci właściciela (roku 1875) spadkobiercy sprzedali je handlarzom po 5 guldenów za centnar.

Poniewież (gub. Kowieńska): 1) Biblioteka XX. Pijarów, którzy tu do r. 1831 szkoły utrzymywali, obecnie wywieziona ztąd. 2) Biblioteka gimnazjalna w r. 1861 zawierała 861 dzieł w 1650 tomach.

Ponora (gub. Wołyńska, pow. Ostrogski). Biblioteka L. Rożyckiego zawierała do 2000 tomów polskich i niektóre rękopisma.

Poportele (gub. Wileńska, pow. Trocki). Biblioteka Zaleskich, dziedziców tego miejsca, zawiera kilka tysięcy tomów.

Popudnia (gub. Kijowska, pow. Lipowiecki). Biblioteka Czarnowskich i archiwum.

Poręba (pod Krakowem). Biblioteka hr. Józefa Szembeka dosyć liczna, do której między innemi zbiorami wcielony został zbiór książek polskich Józefa Muczkowskiego, bibliotekarza uniwersytetu Krakowskiego (zm. 1858 r.), mozolnie gromadzony przez całe jego życie i zawierający do 2000 tomów. Część téj biblioteki zniszczona została pożarem w lutym 1868 r.

Poryck (gub. Wołyńska, pow. Włodzimierski). Biblioteka hrabiów Czackich, dziedziców tego miejsca, zebrana staraniem i kosztem Tadeusza Czackiego (um. 1813 r.). Jeszcze do roku 1792 zbierał Czacki druki i rękopisma, które pomieścił w Przyrowie w klasztorze Św. Anny o 4 mile od Szczekocin, a w r. 1795 przewiózł je do Porycka. Zasłony od króla podarowaniami lub poręczonemi sobie przez niego lub w jego imieniu rękopismami, tém samém już zbiory swoje za bogate poczytywał. Dar Działyńskiego, generalnego archiwum pó kanclezu Szembeku, opatrzył w rękopisma do czasów Augusta III. Różne znakomite osoby nieraz piękne mu ofiary czyniły. Lecz opatrzone od króla listami otwartemi, zwiedził Czacki po kolei Krakowskie, Sandomierskie i Lubelskie, potem Wielkopolskę, Gdańsk, Królewiec, Wołyń, Podole, Kijów, Galicyę i Litwę. W tych podró-

zach przepatrywał zbiory zakonne, z nich czasem pozyskiwał, nieraz zniewolony pożyczać na długie czasy, na wieczne nieoddanie; często z nich podchwytywał te rzadkości, których Załuski albo niedopatrzył, albo nie potrzebował. I zwoził rękopisma i drukowane księgi. Tym sposobem zebrał nie tyle licznych ile nieocenionych skarbów pełną bibliotekę. Główną wartość biblioteki stanowiły rękopisma, lecz i druki równie były ważne z powodu swój rzadkości. Dzieł drukowanych polskich lub dotyczących się Polski było 8508, z broszurkami biorąc liczyła biblioteka do 20,000 numerów. Prócz historycznych dzieł i prawnych, których zbiór do zupełności dochodził, rzadkich druków było mnóstwo; można tu było spotkać i jedyne egzemplarze. Rękopismów było 1558 foliałów zawierających w sobie 146,755 sztuk osobnych. Treść ich szczegółową spisał Ł. Gołębiowski, bibliotekarz Porycki w katalogu składającym się z 1212 arkuszy drobnego charakteru. Między rękopismami odznaczały się: akta, korespondencje, notaty historyczne w kopiach lub oryginałach, 900 przeszło voluminów (w téj liczbie do czasów Stanisława Augusta 375 tomów); Łojka notat do statystyki polskiej 69 tomów; rękopismów Józefa Aleksandra Jabłonowskiego 52 t.; rękopismów historycznych 123 t.; tak zwanych tek Naruszewiczowskich 231 tomów i t. d. Po śmierci Tadeusza Czackiego, żona jego sprzedała (r. 1819) polską bibliotekę i rękopisma księciu Adamowi Czartoryskiemu za 12,000 czerwonych złotych. Tym sposobem większa i najszacowniejsza część zbiorów Czackiego przeszła do biblioteki Puławskiej. W Porycku pozostał wydział obcych dzieł, zawierający do 6000 tomów. W późniejszych czasach, już po r. 1831, hrabia Tytus Działyński od spadkobierców Tadeusza Czackiego nabył za 2000 czerwonych złotych resztę rękopismów i druków pozostałych w Porycku.

Postawy (gub. Wileńska, pow. Dziśnieński). Biblioteka hrabiów Tyzenhauzów, zebrana po większej części przez hr. Konstantego Tyzenhauza (um. r. 1853) i następnie wzbogacona nabytkiem biblioteki Kossowskich w Warszawie (za 7000 rs.) i ciągiem pomnaża się staraniem hrabiego R. Tyzenhauza. Jest tu także archiwum familijne.

Poturzyce (w Galicji, w obw. Żółkiewskim). Biblioteka hrabiów Dzieduszyckich, dziedziców tego miejsca, zebrana po większej części staraniem hr. Józefa Dzieduszyckiego (zm. r. 1847), należy do naj-

bogatszych prywatnych zbiorów w Galicyi; obecnie przewieziona do Lwowa i wcielona do zbiorów hr. Włodz. Dzieduszyckiego.

Powązki (pod Warszawą). Biblioteka księżnej Izabelli z Flemingów Czartoryskiej, po większej części z polskich książek składająca się, w r. 1794 przewieziona do Puław.

Pożajście (pod Kownem). Biblioteka XX. Kamedułów dawniejsza spaliła się w r. 1755; zebrana później wiele ucierpiała przez najście Francuzów w r. 1812; następnie w nieporządnym stosach długi czas leżała pod dachem; przyprowadzona do porządku w r. 1824 liczyła tylko 505 tomów. Po zniesieniu klasztoru w r. 1832 wywieziona ztąd.

Poznań: 1) Biblioteka Raczyńskich. Hr. Edward Raczyński zapisawszy zbiór swój, do 20,000 tomów wynoszący, miastu Poznaniowi, wniósł także na pomieszczenie jego osobną budowę, a na powiększenie i utrzymanie zbioru przeznaczył sumę 220,000 talarów na pewnej hipotece złożoną. Biblioteka ta już 5 maja 1829 r. otworzoną była dla publiczności; lecz ustawa biblioteki dopiero w r. 1831 zatwierdzoną została przez króla. Według téj ustawy, dozór nad biblioteką i jój funduszami poruczony jest kuratorji złożonej z dwóch osób z famili Raczyńskich, naczelnika rządu W. Księstwa Poznańskiego i burmistrza miasta Poznania. Stałego dochodu rocznego ma biblioteka 6000 złp. Bibliotekarz pobiera pensyi 1500 złp. i jest dożywotnim. W r. 1865 biblioteka zawierała 30,000 tomów, w téj liczbie przeszło 5000 polskich i do 300 rękopismów. Katalog biblioteki został ogłoszony w Poznaniu. 8vo. 1866 r. 756 str. Pierwszym bibliotekarzem tego zakładu był Józef Łukaszewicz (do 1852 roku), po nim Antoni Popliński, a od roku 1868 Sosnowski. 2) Biblioteka Towarzystwa Naukowego Poznańskiego w roku 1869 liczyła 7178 dzieł, w téj liczbie wiele ważnych dzieł do dziejów polskich, oraz niektóre rękopisma. Do składu jój weszły: a) Biblioteka b. kassyna w Gostyniu. b) Biblioteka Towarzystwa Szamotulskiego. c) Zbiór książek lekarskich Dra Ludwika Gąsiorowskiego, nabyty przez hr. E. Grabowskiego i darowany Towarzystwu. d) Zbiór książek w przedmiocie nauk przyrodzonych do 650 t. zawierający i darowany Towarzystwu przez tegoż Edw. Grabowskiego, który nadto zapisał Towarzystwu 500 talarów, z których procent ma być obracany na zakupienie książek. W tymże 1869 r. ogłoszono katalog téj biblioteki. 8vo. Poznań. VI i 291 str. Następnie w r. 1870 hr. Seweryn Mielżyński darował temuż towarzystwu bibliotekę barona

Edwarda Rastawieckiego, zawierającą 10,000 tomów i zbiór rycin, a w r. 1872 własną swoją bibliotekę znajdującą się w Miłosławiu (w W. Ks. Poznańskim), nadto zapisał fundusz na pomieszczenie tych zbiorów. W r. 1873 ks. Krasinśki darował temuż Towarzystwu swoją bibliotekę, bogatą szczególnie w przedmiocie lingwistyki. Powiększona temi zbiorami biblioteka Towarzystwa zawiera obecnie do 40,000 tomów i 14,000 rycin. 3) Biblioteka collegium Akademickiego fundacyi Lubrańskiego wzrastała darami kanoników Poznańskich lub profesorów collegium. Między innemi Mikołaj Zalasowski zapisał mu w r. 1703 swoją bibliotekę z kilku tysięcy tomów złożoną. Szczątki biblioteki collegium Lubrańskiego znajdują się jeszcze w dzisiejszej bibliotece seminarium duchownego i gimnazjum katolickiego w Poznaniu. 4) Biblioteka collegium Jezuickiego zbogacona darami biskupów: Konarskiego (1570 roku), Goślickiego (1612 r.) pomnożona następnie biblioteką znajdującą się przy kościele Maryi Magdaleny (do kilku tysięcy tomów zawierającą) była jedną z najbogatszych w dawniej Polsce. Podczas napadu na Polskę Gustawa Adolfa była ograbiona; lecz w późniejszych czasach na nowo wzrosła i w ostatnich chwilach istnienia swego liczyła kilkanaście tysięcy tomów. Po kassacie Jezuitów część tej biblioteki przeszła do uniwersyteckiej w Krakowie, część oddana dla szkół wydziałowych w Poznaniu a reszta poszła w rozsypkę 5) Biblioteka XX. Dominikanów pod koniec XVII. w. liczyła do 8000 tomów. W r. 1703 spaliła się; nowo utworzona biblioteka zawierała w r. 1842 do 5000 t. 6) Biblioteka katedralna założona przez Boguchwałę biskupa Poznańskiego, który w r. 1253 zapisał jej zbiór swoich książek, dosyć była liczna, lecz w czasie wojny Szwedzkiej 1660 r. zupełnie zaginęła. 7) Biblioteka gimnazjalna Maryi Magdaleny, wzbogacona darami miasta Szrema i arcybiskupa Wolickiego, zawiera kilka tysięcy tomów. 8) Biblioteka seminarium duchownego zawiera do 5000 tomów. 9) Biblioteka XX. Karmelitów, przez lat prawie trzysta starannie zbierana, była dosyć liczna, lecz pożarem w r. 1797 całkiem zniszczona. 10) Biblioteka przy kościele luterańskim zawiera wiele rzadkich dzieł polskich. 11) Biblioteka przy kolegiacie Św. Maryi Magdaleny, jeszcze w początkach XVII. w. była najliczniejszą w Poznaniu; w r. 1605 część jej była oddana Jezuitom Poznańskim a reszta przeniesiona do mieszkania proboszcza zaginęła. 12) Lelewel (w Dzienniku Warszawskim roku 1828 tom XII. str. 208—210) wspomina o dosyć znacznej bibliotece Stanisława Wolskiego, kasztelana Sochaczewskiego, (zmarłego w Po-

znaniu około r. 1562). 13) Biblioteka Magistracka zawiera do 1200 tomów. 14) Biblioteka arcybiskupa Przyłuskiego, zmarłego r. 1865. 15) Biblioteka Antoniego Poplińskiego, zmarłego r. 1868. Obie te biblioteki zawierały razem 3625 dzieł polskich i obcych, w tej liczbie bardzo wiele rzadkich. Katalog ich ogłoszono drukiem w r. 1872 w Poznaniu. W tymże roku sprzedane z licytacji. — Z archiwów Poznańskich zasługują na uwagę: Miejskie zawierające do 1700 voluminów i Kapitułne, niedawnemi czasy opisane dokładnie przez X. Zymchanowskiego. W r. 1869 otwarto tu prowincjonalne archiwum, zawierające już kilka tysięcy voluminów.

Prele (gub. Witebska, pow. Dynaburski). Była tu biblioteka zebrana staraniem hrabiego Michała Borchy, niegdyś dziedzica tego miejsca, zawierająca do 8000 tomów. Niedawnemi czasy część polską tego zbioru nabył hr. Jan Tyszkiewicz i przewiózł do Ostrowia, swęj majetności pod Birżami; drugą część biblioteki, zawierającą obce dzieła, nabył Teofil Beniśławski i przyłączył do licznęj swęj biblioteki w Bykowie.

Proskurów (gub. Podolska). Biblioteka szkolna, przewieziona tu z Czarnego Ostrowia w r. 1869.

Proszków (w W. Ks. Poznańskim). Biblioteka szkoły rolniczej obejmuje 624 dzieł przeważnie naukowych i rolniczych.

Prużany (gub. Grodzieńska). Biblioteka szkoły powiatowęj zawierała w r. 1857 dzieł 487 w 1346 tomach.

Przemysł (w Galicyi): 1) Biblioteka collegium Jezuickiego wzbogacona zbiorem ksiąg Stanisława Bronikowskiego, kanonika Przemyskiego (roku 1677) i bibliotekę teologiczną Wacława Hieronima Sierakowskiego, arcybiskupa Lwowskiego (r. 1750). 2) Biblioteka przy katedrze łacińskięj, fundowana przez biskupa Gołaszewskiego. Powstała ona pierwotnie z ksiązek Długosza, wikaryusza tutejszego. 3) Biblioteka kapituły grecko-unickięj, do której przyłączony został księgozbiór X. Ławrowskiego (um. r. 1846), zawierający kilkanaście tysięcy tomów i w tej liczbie wiele rzadkości bibliograficznych polskich. 4) Biblioteka XX. Dominikanów dosyć liczna, po kassacie klasztoru r. 1786 wywieziona do Lwowa. 5) Biblioteki klasztorne XX. Franciszkanów i Reformatów. 6) Biblioteka gimnazyalna w r. 1860 zawierała 2518 tomów, 17 atlasów i 97 map.

Przemęt (w W. Ks. Poznańskim, pow. Kościańskim). Biblioteka tutejszego opactwa Cystersów. Niektóre rzadkie dzieła polskie za Księstwa Warszawskiego zabrano ztąd do Warszawy.

Przeworsk (w Galicyi, obw. Rzeszowski): 1) Biblioteka i archiwum familijne książąt Lubomirskich, dziedziców tego miejsca. Biblioteka ta, zawierająca do 6000 dzieł, w roku 1871 wcielona do biblioteki Ossolińskich we Lwowie. 2) Biblioteka XX. Bernardynów. 3) Biblioteka przy kościele parafialnym dosyć znaczna i posiadająca niektóre rzadkości.

Przyrow (gub. Kaliska, powiat Wieluński). Biblioteka XX. Bernardynów. Niektóre z niej rzadkości w r. 1819 zabrano do biblioteki uniwersyteckiej w Warszawie.

Przeniczniki (gub. Kijowska, pow. Kaniowski). Biblioteka zebrana staraniem Cezarego Poniatowskiego, dziedzica tego miejsca, zawiera kilka tysięcy tomów.

Puławy (gub. Lubelska): 1) Biblioteka książąt Czartoryskich, b. dziedziców tego miejsca, istniała w rodzinie książęcej już od XVII. wieku, kiedy był bibliotekarzem Nikiel, wspomniany przez Janockiego. Następnie bogacąca częścią staraniem księcia Adama Czartoryskiego, generała ziem Podolskich, a szczególnież pomnożona kosztem i staraniem syna jego księcia Adama, kuratora byłego uniwersytetu Wileńskiego. Już na początku XIX. w. liczyła do 15,000 tomów. Uczony filolog E. G. Grodeck (później profesor i bibliotekarz b. uniwersytetu Wileńskiego) nad nią przełożony, na jej dobór i wzbogacenie wpływał. Wzbogaconą dostatecznie w dzieła obce, starano się następnie wzbogacić ją w płody piśmiennictwa krajowego, oraz rękopisma do historii polskiej służące. Wysłany w tym celu do Szwecyi Felicjan Biernacki (r. 1810) wyjednał u tamecznego rządu (za pośrednictwem kanclerza Engeströma) oddanie niektórych rękopismów przez Szwedów z Polski zabranych, szczególnież z biblioteki królewskiej i biblioteki uniwersytetu Upsalskiego. Między innemi rzeczami oddano mu tam wiele listów oryginalnych królewskich i znakomitych osób. Po powrocie z Szwecyi Biernacki otrzymał zarząd biblioteki i o jej wzbogacenie starał się. W roku 1819 książę Adam nabył od wdowy po Tadeuszu Czackim za 12,000 czerwonych złotych polską część biblioteki Porzyckiej razem z rękopismami: 8508 dzieł polskich lub Polski dotyczących i 1558 tomów in fol. rękopismów. Około tegoż czasu nabyto w Petersburgu bibliotekę posła Saskiego Einsidla. W r. 1824 liczyła biblioteka Puławska dzieł polskich (po otrąceniu duplikatów) 16,818, a obcych 22,110. Dokładny katalog oddziału polskiego chronologiczny i abecadłowy wypracowany przez Ł. Gołębiowskiego,

składał się z 6 tomów in folio, alfabetyczny obcego wydziału zawierała 50 tomów in fol. Następnie staraniem księcia otrzymano wiele kopii z sekretnego archiwum krzyżackiego w Królewcu. W r. 1829, gdy się zebrała znaczna liczba duplikatów, postanowiono sprzedać je na publicznej licytacji w Warszawie. Katalog duplikat ułożony przez bibliotekarza K. Sieńkiewicza, wyszedł z druku w Puławach tegoż r. 8vo XVII. 366 str. Wystawiono na sprzedaż 2280 dzieł krajowych i 1320 obcych, ogółem 3600 dzieł (do 5000 tomów). W tej liczbie wiele bardzo dzieł rzadkich. Powodzenie licytacji było świetne.. Odbyła się na początku 1830 r. w Warszawie w sali giełdy banku Polskiego. Stanęli do walki dostatni i namiętni współzawodnicy. Ceny na rzadkie dzieła szczególnie polskie posunęto do znacznej wysokości, np. po złp. 1200 i 1800 płacono dzieła pojedyncze Paprockiego lub Reja. Około tegoż czasu założona była przy bibliotece Puławskiej drukarnia dla ogłaszania najważniejszych rękopismów historycznych. Po Biernackim bibliotekarzem w Puławach był Łuk. Gołębiowski (1819—1823) a po nim Karol Sienkiewicz. W r. 1831 w skutek zaburzeń politycznych, poszła w rozsypkę znaczna jej część, a mianowicie ważniejsze rękopisma i najrzadsze druki przypadły. Nieco zostało w Sieniawie (w Galicyi *). Największa część Puławskiej

*) Część Sieniawska biblioteki książęcej przewieziona była następnie do Paryża i wzbogacona niektórymi nabytkami księcia Wład. Czartoryskiego, w r. 1859 zawierała do 1000 rękopismów i do 5000 dawnych dzieł polskich. Zbiór ten niedawnemi czasy znowu powrócono do Sieniawy. Prócz pomienionego zbioru księcia Władysława zasługują na wzmiankę jeszcze dwa zbiory w Paryżu poświęcone wyłącznie rzeczom polskim: a) Biblioteka polska, założona w roku 1839 z połączenia zbiorów czterech Towarzystw naukowych polskich (literackiego, pomocy naukowej, historycznego i statystycznego) najwięcej ze wszystkich bibliotek Paryżkich posiada dzieł z historii i literatury polskiej; przytém dość znaczny zapas dzieł filologicznych, historii i literatury powszechniej, prawa i pism peryodycznych. W r. 1860 liczyła do 30,000 tomów, nadto bogaty zbiór rycin, oraz wypisy historyczne polskie, z angielskich i francuzkich archiwów. Najwięcej wspomogli bibliotekę generał Wodziński zapisem swojego zbioru ksiąg i Schultz ofiarą 6000 franków. Biblioteka od r. 1853 mieści się we własnym domu i zostaje pod zarządem Towarzystwa historycznego polskiego. b) Zbiór Leonarda Chodźki co do rzeczy polskich najzupełniejszy. Nie mieści on osobliwości bibliograficznych, ale obejmuje wszystkie prawie dzieła do pracy historycznej posłużyć mogące, a z piśmiennictwa polskiego nowszego od połowy XVIII. wieku prawie zupełny ciąg przedstawia. Jeden oddział tego zbioru na szczególniejszą zasługuje uwagę, żadna bowiem

biblioteki i rękopisma przewiezione zostały do Petersburga i wcielone do biblioteki generalnego sztabu a 7728 tomów oddano do cesarskiej publicznej biblioteki. Nadto wiele dzieł rozeszło się po rozmaitych rękach. 2) Biblioteka b. Instytutu nauczycieli elementarnych zawierała w r. 1830 do 1500 tomów. 3) Biblioteka b. Instytutu wychowania szlacheśnych panien, w r. 1862 przewieziona do Warszawy gdzie i Instytut przeniesiono. 4) Biblioteka Instytutu rolniczo-leśnego, złożona z bibliotek b. Instytutu Marymontskiego i Warszawskiego realnego gimnazjum.

Pułtusk (gub. Płocka): 1) Biblioteka XX. Benedyktynów zawierała w r. 1830 do 2430 tomów, później zamieniona na szkolną. 2) Biblioteka Jezuicka po ich kassacie oddana Benedyktynom, którzy tu po Jezuitach szkoły utrzymywali. 3) Biblioteka przy Kollegiacie. 4) Biblioteka szkoły powiatowej, zawierająca przeszło 4000 tomów. Spaliła się w r. 1875.

Punie (gub. Wileńska, pow. Trocki). Biblioteka przy tutejszym kościele parafialnym, darowana przez miejscowego proboszcza X. J. Huszcę (od r. 1747 do 1776), była dosyć liczna i zawierała między innemi piękny zbiór wszystkich Ojców Kościoła. Po śmierci X. Huszczy (roku 1776) poszła w rozsypkę a teraz i szczątków jej nie ma.

Pustocha (gub. Kijowska, pow. Skwirski). Biblioteka Hańskich, przewieziona tu z Wierchowni.

R.

Radom: 1) Biblioteka Pijarska w r. 1830 liczyła 1335 tomów, atlasów 12 i kart geograficznych 69. 2) Biblioteka przy tutejszym kościele parafialnym jeszcze w r. 1589 zawierała 170 książek (Ob. „Pamiętnik religijno-moralny”. T. XXXIII. str. 261---262). 3) Zbiór książek polskich prawnych J. Łaskiego, patrona tutejszego Trybu-

bioteka (prócz cesarskiej publicznej w Petersburgu) nie posiada nic podobnego; mowa tu o tym oddziale, który obejmuje wszystkie dzieła, drobne pisma, dzienniki lub artykuły dzienników po polsku, lub o Polsce za granicą od roku 1831 wydane. Nadto znajduje się tu zbiór rozmaitych historycznych dokumentów, jako to: traktatów, memoriałów, aktów dyplomatycznych, mów, listów itd. w liczbie 20,000 przepisanych i ułożonych w stu tomach. Gdzie się ten zbiór podział po śmierci właściciela nastąpił w r. 1871, niewiadomo. Sam właściciel cenił go na 75,000 franków.

nału, jeden z najkompletniejszych w Polsce. Obecnie przewieziony do Warszawy. 4) Biblioteka gimnazjalna zawiera kilka tysięcy tomów. 5) Archiwum akt dawnych obejmuje akta ziemskie i grodzkie byłego powiatu Radomskiego, Sandomirskiego i Opoczyńskiego od r. 1410 do 1796 ksiąg 1575.

Radomsko (gub. Piotrkowska). Biblioteka klasztorna po Franciszkanach przyłączona do biblioteki kapitulnej we Włocławku,

Radomyśl (gub. Kijowska). Biblioteka szkoły powiatowej, założona w r. 1858, zawierała 499 dzieł w 1776 tomach.

Radziejowice (gub. Warszawska, pow. Sochaczewski). Biblioteka hrabiów Krasieckich, dziedziców tego miejsca. Prócz kilku tysięcy drukowanych tomów zawierać ma wiele rękopismów jeszcze po Radziejowskim, tudzież archiwum familijne.

Rafałówka (gub. Wołyńska, pow. Łucki). Biblioteka Olizarów, dziedziców tego miejsca, zawierała kilka tysięcy tomów. Po wydaleniu się właściciela za granicę (r. 1831) większą część tego zbioru wywieziono do Żytomierza i wcielono do biblioteki gimnazjalnej. Reszta dzieł rozeszła się po rozmaitych rękach.

Radownica (w W. Ks. Poznańskim). Biblioteka polsko-słowiańska hr. Edwarda Grabowskiego, zawierająca 3313 dzieł tyczących się literatury słowiańskiej, w r. 1869 sprzedaną została księgarni berlińskiej Ascher'a et Comp., która w tymże roku ogłosiła w Berlinie katalog tego zbioru 8vo 1870. 176 str.

Raków (gub. Radomska, pow. Sandomirski). Były tu: 1) Biblioteka szkoły Aryańskiej. 2) Biblioteka Jakóba Sienińskiego, dziedzica Rakowa, żyjącego w pierwszej połowie XVII. w.

Rasniki (gub. Wołyńska, pow. Ostrogski). Biblioteka Steckich, dziedziców tego miejsca, przewieziona do Międzyrzecza, obecnie wywieziona do Warszawy.

Rawa (gub. Radomska): 1) Biblioteka collegium Jeznickiego dosyć liczna; tutejszym Jezuitom zapisał swój księgozbiór prymas Flor. Czartoryski (um. 1674). 2) Biblioteka szkoły powiatowej.

Retów (gub. Kowieńska, pow. Rossieński). Biblioteka i archiwum familijne książąt Ogińskich, dziedziców tego miejsca.

Rohaczew (gub. Mohilewska). Biblioteka szkoły powiatowej.

Rogalin (w W. Ks. Poznańskim, pow. Szremskim). Biblioteka i archiwum familijne hrabiów Raczyńskich, dziedziców tego miejsca. Biblioteka była zebrana staraniem hr. Edwarda Raczyńskiego i zawiera wiele szacownych rękopismów. W r. 1831 była tu złożona część

biblioteki Sulgostowskiój K. Świdzińskiego i przez długi czas tu zostawała. Rogalińskie zbiory znacznie uszkodzone zostały w r. 1848 przez Prusaków.

Romanów (gub. Wołyńska, pow. Nowogród-Wołyński): 1) Biblioteka pojezuicka, wcielona później do biblioteki hrabiów Ilińskich. 2) Biblioteka hrabiów Ilińskich, dziedziców tego miejsca, zawiera przeszło 5000 tomów i wiele rycin.

Rossienie (gub. Kowieńska): 1) Biblioteka XX. Pijarów, którzy tu do r. 1831 szkoły utrzymywali. 2) Biblioteka szkoły powiatowej w r. 1861 zawierała 907 dzieł w 2304 tomach.

Równo (gub. Wołyńska): 1) Biblioteka i archiwum familijne książąt Lubomirskich, dziedziców tego miejsca. 2) Biblioteka gimnazjalna zawiera do 7000 tomów.

Rożana (gub. Grodzieńska, pow. Słonimski). Biblioteka książąt Sapiehów, b. dziedziców tego miejsca. Dawniejsza biblioteka Rożańska zebrana staraniem Lwa Sapiehy kanclerza Litewskiego, następnie znacznie pomnożona przez syna jego Kazimierza Lwa Sapiehę, przez tegoż w r. 1655 darowana Akademii Wileńskiej. Zawierała do 3000 tomów i niektóre bardzo ważne rękopisma. Następnie dziedzice Rożany znów zebrali znaczny zbiór ksiąg, lecz ten pod koniec XVIII. i na początku XIX. w. został uszczuplony. Archiwum tutejsze należało do najbogatszych na Litwie. Gdy w r. 1819 Rożanę zwiedzał J. U. Niemcewicz, biblioteka tutejsza była już nieliczna, ale zawierała jeszcze ciekawy i bardzo ważny do historii polskiej zbiór rękopismów z 232 dużych tomów in fol. składających się. Sięgały one końca XV. w. i dochodziły do końca XVIII. Korzystał z tych źródeł X. Kognowicki do dzieła swego: *Życie Sapiehów*. W początku XIX. w., gdy Sapiehowie przenieśli rezydencję swoją z Rożany do Dereczyna i zbiory naukowe tamże przewieziono.

Rozwadów (w Galicji, w obw. Przemyskim). Biblioteka klasztoru XX. Kapucynów.

Ruda (gub. Warszawska, pow. Wieluński): Biblioteka i liczny zbiór rękopismów Wacława Dębowskiego, dziedzica tego miejsca (ob. „Biblioteka Warszawska“ 1855 r. T. II. str. 202.—204).

Rychty (gub. Podolska, pow. Kamieniecki). Biblioteka K. Podwysockiego, licząca do 4000 tomów. Przyłączono do niej zbiory po G. Hołowińskim. Szczególnie bogata w ryciny polskie. Było tu także archiwum zawierające ciekawe do dziejów polskich materyały. Wszystko to zgromadzone było staraniem K. Podwysockiego, zmarłego w roku

1868. Po śmierci właściciela większą część biblioteki jego nabyła pani Szydłowska i przyłączyła ją do swoich zbiorów w Huliowcach (powiecie Winnickim). Rękopisma nabył hr. Jan Działyński i przesłał do Kórniku. (Ob. dziełko W. Górskiego: o zbiorach naukowych K. Podwysockiego. 8vo. Kraków 1872. 14 str.

Rydzew (w gub. i pow. Łomżyńskim). Biblioteka Grochowskich, dziedziców tego miejsca, zawiera przeszło 3000 tomów; w téj liczbie wiele rzadkich dzieł polskich.

Rydzyna (w W. Ks. Poznańskim, pow. Wschowskim): 1) Biblioteka Pijarska, przewieziona w r. 1821 do Leszna i przyłączona do gimnazyjalnej biblioteki. 2) Biblioteka książąt Sułkowskich, dziedziców tego miejsca.

Ryga. Biblioteka kolegium Jezuickiego na początku XVII. w. zabrana przez Szwedów i wywieziona do Sztokholmu.

Ryszowce (gub. Podolska, pow. Jampolski). Biblioteka Russanowskich, przewieziona niedawno z Sewerynowki po Orłowskich.

Rytwłany (gub. Radomska, pow. Sandomirski.) Biblioteka XX. Kamedułów po zamknięciu klasztoru r. 1819 przewieziona do Warszawy.

Ryżawka (gub. Podolska, pow. Winnicki). Biblioteka K. Urbańskiego.

Rzeszów (w Galicyi): 1) Biblioteka XX. Pijarów, którzy tu dawniej utrzymywali nowicyat, seminaryum i szkoły, była dosyć liczna. 2) Biblioteka gimnazyjalna. 3) Biblioteka klasztoru XX. Bernardynów.

S.

Sałatny (gub. Kowieńska, pow. Telszewski). Była tu dosyć liczna biblioteka i archiwum Górskich, niegdyś dziedziców tego miejsca. Biblioteka zawierała wiele rzadkich dzieł polskich.

Sambor w Galicyi): 1) Biblioteka XX. Bazylianów założona jeszcze w r. 1449, przechodziła rozmaite koleje i straty, wreszcie w r. 1845 okropnie ucierpiała od pożaru. Obecnie jeszcze posiada do 3000 tomów. 2) Biblioteka szkolna, do której w r. 1573 ofiarował swój księgozbiór sławny Grzegorz Samborezyk. 3) Biblioteka gimnazyjalna w r. 1859 zawierała 1314 tomów, 690 zeszytów, map i atlasów 53. 4) Biblioteka klasztoru XX: Bernardynów. 5) Archiwum miejskie w Samborze posiada piękny i znaczny zbiór doku-

mentów historycznych. O bibliotekach Samborskich pisał Antoni Sozański w „Dzienniku Literackim“ 1853.

Samostrzel (w W. Ks. Poznańskim, pow. Wyrzyckim). Biblioteka hrabiów Bnińskich, dziedziców tego miejsca, zawiera niektóre rzadkości literatury polskiej.

Sandomierz (gub. Radomska): 1) Biblioteka collegium Jezuickiego należąca do najzamożniejszych, po kassacie zakonu po większej części przeznaczona na szkolną, a część jęj znaczną nabył hr. Jan Tarnowski i przyłączył do swoich zbiorów w Dzikowie. 2) Biblioteka seminarjum dyecezalnego wiele rzadkich dzieł polskich zawierająca, spaliła się w r. 1863. 3) Biblioteka przy katedrze tutejszj dosyć liczna. 4) Zbiór dawnych ksiąg polskich Dra Torzańskiego. 5) Biblioteka szkoły powiatowj. S. B. Linde zwiedzając Sandomierz w r. 1799 we czterech tutejszych bibliotekach ułowił (jak się wyraża w liście do Ossolińskiego) kilkadziesiąt bardzo rzadkich dzieł polskich. Charakterystyczną wzmiankę znajduję (w „Bibliotece Warszawskij“ 1845. T. IV. str. 645), o jednym z przełożonych tutejszych klasztorów. W r. 1817 przysłano do Sandomierza z Krakowa nowego przeora Dominikańskiego. Ten chcąc bibliotekę klasztorną uporządkować bez trudu i kosztu, wszystkie książki nieoprawne lub uszkodzone (a takich była znaczna ilość) kazał obrócić na opał kuchni. Dawne archiwum Sandomierskie spaliło się w r. 1656.

Sanok (w Galicyi). Biblioteka XX. Franciszkanów.

Sarya (gub. Witebska, pow. Dryzieński). Była tu biblioteka Łopacińskich, niegdyś dziedziców tego miejsca.

Sącz Stary (w Galicyi). Archiwum miejskie zawiera do 100 ksiąg sądów ławniczych i do 200 oryginalnych przywilejów dla miasta i okolic.

Sadowa Wiśnła (w Galicyi, w obw. Przemyskim). Biblioteka klasztoru XX. Reformatów.

Sąsiadowice (w Galicyi, w obw. Samborskim). Biblioteka klasztoru XX. Karmelitów.

Secemin (gub. Kielecka, pow. Jędrzejowski). Biblioteka Szafranców, dziedziców tego miejsca, składająca się z kilkuset ksiąg (zapewne heretyckich), spalona została publicznie na rynku w roku 1556, jak świadczą akta officyalatu Kurzelowskiego.

Sejny (gub. Augustowska). Biblioteka gimnazjalna w r. 1839 przeniesiona do Suwałk, gdzie téż i gimnazjum przeniesiono.

Sewerynówka (gub. Podolska, pow. Lityński). Biblioteka Orłowskich zawierała kilka tysięcy tomów, niedawnemi czasy przewieziona do Ryszowiec, majątności Russanowskiego (powiat Jam-polski).

Sędziszowice (w Galicyi, obw. Przemyski). Biblioteka klasztoru XX. Kapucynów.

Sieclechów (gub. i pow. Radomski). Biblioteka XX. Benedyktynów już w XV. w. była dosyć zamożna. Według katalogu spisane go w r. 1757 zawierała do 6000 tomów i wiele rękopismów; znacznie uszczuplona pod koniec XVIII. i na początku XIX. w., w r. 1819 zupełnie ogołoconą została z lepszych dzieł i rękopismów, które wywieziono do Warszawy.

Siążeńice (gub. Kaliska). Biblioteka Puławskiego, dziedzica tego miejsca, pomnożona zbiorem T. Zielińskiego, nabytym w r. 1871 od jego spadkobierców, zawiera do 6000 tomów.

Siedlce (w Królestwie Polskiem): 1) Biblioteka giunnazjalna zawiera kilka tysięcy tomów. 2) Archiwum akt dawnych obejmuje akta ziemi Liwskiej, Łukowskiej, Stężyckiej, Drohickej i Mielnickiej, grodzkie, ziemskie i miejskie, w których oprócz powyższych są akta miasta i hrabstwa Bialskiego i innych w tychże ziemiach, ogółem ksiąg 1605 od r. 1445 do 1810. (Ob. *Dziennik Powszechny* 1863 Nr. 149.)

Sidorów (w Galicyi, obw. Czortkowskim). Biblioteka Peigertów, dziedziców tego miejsca, zawiera do kilku tysięcy tomów.

Sielec (gub. Wołyńska, pow. Włodzimierski). Biblioteka hrabiów Czackich, dziedziców tego miejsca, zebrana staraniem hr. Feliksa Czackiego (zmar. przed kilku laty). Zawiera do kilkunastu tysięcy tomów i dosyć rękopismów. Dzieła historyczne główny tu dział stanowią i są w wielkim komplecie, a do XVIII. w. w rzadkim i pięknym doborze. Hrabia szczególnie starał się zebrać to wszystko co ma związek z pierwszą rewolucją francuską. Do dzieł nowych znajdują się tu obfite materyały. Opisów rozmaitych podróży jest wielka ilość. Hrabia Czacki miał zamiar przenieść tę bibliotekę do Warszawy i zrobić ją publiczną, lecz to nie przyszło do skutku. Jest tu także bogate archiwum (Obacz *Gazeta Warszawska*. 1861. Nr. 42).

Ślemiatycze (gub. Grodzieńska, pow. Bielski): 1) Biblioteka kilka tysięcy tomów wynosząca i gabinet rzadkości księżnej Anny z Sapiehów Jabłonowskiej, wojewodziny Braclawskiej, dziedziczki

tego miejsca. W początku rewolucyi Kościuszkowskiej r 1794, księżna, nie mając funduszu do rozporządzenia, złożyła Rzeczypospolitej w ofercie to co miała najdroższego: gabinet i bibliotekę, a brat jój mąż książę Jabłonowski na umieszczenie tychże oddał swój pałac w Warszawie, oraz fundusz odpowiedni na jój utrzymanie i pomnożenie naznaczył. Lecz gdy jój odpowiedziano, że Rzeczpospolita nie potrzebuje teraz osobliwości, darowizna ta nie przysłała do skutku. Po śmierci księżnej wojewodziny (roku 1800) spadkobiercy jój sprzedali bibliotekę i gabinet cesarzowi Aleksandrowi I. Katalog téj biblioteki ogłoszono drukiem pod tytułem: *Catalogue des livres composant autrefois la Bibliothèque Mme la Princesse Jabłonowska* 8vo. Varsovie. 1803. 192 str. Zbiory te przewiezione zostały do Wilna, ztamtąd do Moskwy, gdzie podobno w czasie pożaru w 1812 roku zniszczeniu uległy. Inni twierdzą, że już wcześniéj wszystko do Petersburga wywiezioném zostało. (Ob. *Czas* 1859 roku Nr. 234.)

2) Biblioteka XX. Missyonarzy, po zniesieniu ich zgromadzenia w r. 1832 wywieziona ztąd. Przy kościele tutejszym (po-Misyonarskim) znajduje się starodawne archiwum.

Sieniawa (w Galicyi, obw. Przemyskim). Biblioteka książąt Czar-toryskich, dziedziców tego miejsca. Jest tu mała część wielkiéj biblioteki Puławskiej, przewieziona tu z Puław w r. 1830. Zawiera prócz dzieł w obcych językach, przeszło 5000 dawnych dzieł polskich i do 1000 tomów rękopismów. Czas niejaki zbiory te znajdowały się w Paryżu, następnie znowu przewiezione do Sieniawy, a w końcu roku 1875 ostatecznie będą przeniesione do Krakowa. Jest tu także znaczne archiwum familijne. Duplikaty tutejszój biblioteki zakupił J. I. Kraszewski.

Siennica (gub. Warszawska, powiat Nowo-Miński). Biblioteka seminarjum nauczycielskiego.

Sieradz (gubernia Kaliskia): 1) Lelewel pisze (w *Dzienniku Warszawskim* 1828 T. XIII. str. 123—124) z notat Pstrokońskiego, że w Sieradzu było niegdyś kilka bibliotek, między innemi zbiór ksiąg Piotra Zamojskiego, klucznika zamku Sieradzkiego, zmarłego r. 1581. 2) Biblioteka XX. Dominikanów liczyła kilka tysięcy tomów. 3) Biblioteka b. szkoły powiatowój.

Siesiki (gub. Kowieńska, pow. Wiłkomierski). Księgozbiór Dow-giełłów, dziedziców tego miejsca.

Śwki (gub. Wołyńska, pow. Ostrogski). Biblioteka i archiwum Zygmunta Radziwińskiego, przewieziona niedawno z Z a w a d y n i e c.

Skępe (gub. Płocka, pow. Lipnowski): 1) Biblioteka tutejszego klasztoru XX. Bernardynów, zawiera do 2.500 tomów, po większej części ascetyków i kaznodziejów. 2) Biblioteka J. Zielińskiego, znanego poety, dziedzica tego miejsca, powiększona niedawno księgozbiorem Wilczyńskich, przywiezionym z Warszawy i zawierającym do 6.000 tomów.

Skiernewice (gub. Warszawska, pow. Rawski). Biblioteka Ign. Krasickiego, arcybiskupa Gnieźnieńskiego, zawierająca do 5.251 tom. Po jego śmierci (r. 1801), wcielona do biblioteki b. liceum Warszawskiego.

Skrzynno (gub. Radomska. pow. Opoczyński). Biblioteka przy tutejszym kościele parafialnym, zapisana temuż kościołowi przez miejscowego proboszcza X. Kałużnego (um. 1661 r.) zawierała wiele ważnych i rzadkich dzieł. Za naszych czasów Czacki, Ossoliński, Tarnowski, a w końcu Swidziński, umyślnie tu przyjeżdżali i nie mało ztąd książek wywieźli. Teraz pozostały same foliały teologiczne.

Śledzie (gub. Podolska, pow. Mohilewski). Biblioteka Górskich dziedziców tego miejsca, zebrana po większej części staraniem Włodzimierza Górskiego; zawiera przeszło 3.000 tomów po większej części dzieł polskich, lub w obcych językach do dziejów i literatury polskiej się odnoszących. Rękopismów kilkadziesiąt voluminów, w tej liczbie bardzo rzadkie materyały do historii panowania Augusta II. i Stanisława Augusta. Rycin polskich do 4.000. Ob. *Gazetę Codzienną*. 1860 r. Nr, 127).

Śledziejowice (pod Krakowem). Biblioteka E. Niedzielskiego.

Stawiatyce (gub. Siedlecka, pow. Bialski). Biblioteka X. Pawła Szymańskiego, zawierająca do 4000 tom. Po jego śmierci w r. 1852 wcielona do Seminarium b. grecko-unickiego w Chełmnie.

Stawuta (gub. Wołyńska, pow. Zasławski): Biblioteka książąt Sanguszków, dziedziców tego miejsca, zawiera przeszło 5.000 tom., dosyć rękopismów historycznych. W ostatnich czasach książę Roman Sanguszko szczególnie wzbogacił i ukompletował oddział historii polskiej. 2) Archiwum familijne książąt Sanguszków.

Stonim (gub. Grodzieńska): 1) Biblioteka księcia Michała Ogińskiego. hetmana W. Litewskiego, po śmierci jego poszła w rozsypkę. 2) Biblioteka XX. Bernardynów zawierała do 2000 tom. 3) Biblioteka Kanoników Regularnych, którzy tu do r. 1831 szkoły utrzymywali. 4) Biblioteka Szkoły powiatowej w r. 1857 zawierała 723 dzieł w 1859 tomach.

Stubice (gub. Warszawska, pow. Gostyński). Był tu poprzednio słynny księgozbiór, przeniesiony obecnie do Willanowa (pod Warszawą).

Stuck (gub. Mińska): 1) Biblioteka Kollegium Jezuickiego, do 2200 tomów licząca, w r. 1819 przewieziona do Wilna i wcielona do biblioteki uniwersyteckiej. 2) Biblioteka gimnazjalna, w r. 1863 liczyła 4.484 dzieł w 7.911 tomach.

Smiła (gub. Kijowska, pow. Czerkaski). Archiwum książąt Lubomirskich, b. dziedziców Smilańszczyzny w XVIII wieku.

Śniatyn (w Galicyi, obw. Kołomyjski). Biblioteka szkoły wydziałowej.

Sokal (w Galicyi, w obw. Żółkiewskim): 1) Biblioteka XX. Bernardynów spaliła się w r. 1843. 2) Biblioteka szkoły wydział.

Sokołów (w Galicyi, w obw. Stryjskim). Biblioteka hr. Dzieduszyckich, dziedziców tego miejsca.

Sokołów (w gub. Siedleckiej). Pod koniec XVIII. w. była tu biblioteka ks. M. Ogińskiego, podskarb. Litewskiego, ówczesnego dziedzica tego miasta.

Sołowjówka (gub. Kijowska, pow. Radomyski). Biblioteka Erazma Michałowskiego, b. dziedzica tego miejsca, zawierała do 10.000 tom. Gdy w r. 1865 majątek ten skonfiskowano, bibliotekę wywieziono ztąd.

Stanisławów (w Galicyi). Biblioteka gimnazjalna w roku 1859 zawierała 1630 tomów, oraz 50 map i atlasów.

Stara Wieś (w Galicyi, obw. Sanockim). Biblioteka collegium Jezuickiego.

Starokonstantynów (gub. Wołyńska): 1) Biblioteka XX. Kapucynów. 2) Biblioteka J. Kamińskiego, założona w r. 1860. Krótka trwała. 3) Biblioteka szkoły ludowej, przeniesiona tu z Teofilpola około r. 1869.

Stawiszczce (gub. Kijowska, powiat Taraszczański). Biblioteka X. Ossolińskiego, tutejszego proboszcza.

Stebłów (gub. Kijowska, pow. Kaniowski). Biblioteka Hołowińskich, dziedziców tego miejsca, zawiera kilka tysięcy tomów.

Stońnica (gub. Kielecka). Biblioteka XX. Reformatów, była niegdyś dosyć liczna. S. B. Linde odwiedzając ten klasztor w roku 1799 p o ż y c z y ł tu dla Ossolińskiego kilkadziesiąt bardzo rzadkich dzieł polskich, które naturalnie nie powróciły nazad.

Stronie (w Galicyi, niedaleko Sącza). Biblioteka dziedzica tego miejsca Feliksa Marszałkowicza, zawierająca między innymi niektóre inkunabuły i cokolwiek rękopismów.

Strussów (w Galicyi, w okolicach Tarnopola). Biblioteka hrabiego Baworowskiego, dziedzica tego miejsca.

Stryjna (gub. Lubelska, pow. Krasnostawski). Biblioteka Strujeńskich, dziedziców tego miejsca.

Stryżawka (gub. Podolska, pow. Winnicki). Biblioteka Grocholskich, dziedziców tego miejsca.

Strzałków (gub. Kielecka, pow. Stopnicki). Biblioteka Lipińskich, dziedziców tego miejsca. Do niej wielony został zbiór ksiąg W. Dobieckiego, przewieziony tu z Pęczelic. Zawiera wiele rzadkich dzieł polskich.

Strzelniki (gub. Podolska, pow. Jampolski). Biblioteka Duninów, dziedziców tego miejsca, składała się po większej części z dzieł greckich i łacińskich.

Studzianna (gub. Radomska, pow. Opoczyński). Biblioteka XX. Filipinów wzbogacona wielu dziełami w XVIII. w. i później, liczyła się do zamożniejszych. Po zniesieniu klasztoru roku 1864 wywieziona ztąd.

Sucha (w Galicyi, obw. Wadowickim). Biblioteka hr. Aleksandra Branickiego, pomnożona niedawnemi czasy księgozbiorem A. E. Koźmiana (z Piotrowic), zawiera wiele rzadkich dzieł polskich.

Sulejów (gub. i pow. Piotrkowski). Biblioteka opactwa XX. Cystersów, po zniesieniu klasztoru r. 1819 wywieziona do Warszawy w liczbie 3024 tomów.

Suchocząsy (gub. Kaliska, powiat Szadkowski). Zbiór ksiąg i starożytności krajowych, zgromadzony staraniem P. Droszewskiego, właściciela téj wsi, zmarłego w r. 1868.

Sułgostów (gub. Radomska, pow. Opoczyński). Biblioteka Konstantego Swidzińskiego, dziedzica tego miejsca, zawierająca kilka tysięcy tomów i w téj liczbie wiele rzadkich dzieł polskich; w czasie zamieszek politycznych 1831 r. wywieziona była po większej części do Rogalina, majątności hr. Raczyńskich (w W. Ks. Poznańskim), gdzie w r. 1848 znacznie uszkodzona została przez Prusaków; po przyłączeniu stanowczém zbiorów K. Swidzińskiego do ordynacyi hrabiów Krasińskich i Rogaliński zbiór tamże został przeniesiony. Od r. 1866 do 1868 złożone tu były nowe zbiory naukowe K. Swidzińskiego, nagromadzone w czasie bytności jego na Ukrainie;

te w roku 1868 przewiezione zostały do Chrobrza, a później do Warszawy.

Supraśl (gub. Grodzieńska, pow. Białostocki). Biblioteka tutejszego klasztoru XX. Bazylianów była jedną z najdawniejszych i najbogatszych. Już w r. 1557 posiadała 215 ksiąg treści duchownej. Pod koniec XVIII. i na początku XIX. w. ogołoconą została z wielu rękopismów i dzieł rzadszych. Około r. 1842 większa część téj biblioteki przewieziona do Wilna i wcielona do biblioteki tamiecznego seminarium prawosławnego. Na miejscu pozostało nie wiele. — Było tu także bogate archiwum. Od r. 1840 w murach pobazylian-skich umieszczono monastyr prawosławny.

Suwałki (w Królestwie Polskiem): 1) Biblioteka gimnazjalna w r. 1866 zawierała 2907 dzieł w 6636 tomach, w téj liczbie polskich dzieł 422 w 959 tomach; rosyjskich 291 w 639 tomach, nadto atlasów geograficznych 25, map 68. 2) Biblioteka seminarium duchownego katolickiego.

Święciany (gub. Wileńska). Biblioteka gimnazjalna, po zamknięciu gimnazjum wywieziona ztąd.

Świsłocz (gub. Grodzieńska, pow. Wołkowyski): 1) Biblioteka hrabiów Tyszkiewiczów, b. dziedziców tego miejsca, obecnie wywieziona ztąd. 2) Biblioteka gimnazjalna w r. 1850 posiadała do 5000 tomów; do powiększenia jéj wiele przyczynił się hr. Wincenty Tyszkiewicz (um. 1816) darowaniem do téj biblioteki znacznego zbioru książek francuzkich celniejszych autorów. W r. 1851 po skasowaniu gimnazjum większa część biblioteki gimnazjalnéj została ztąd wywieziona i oddana do innych naukowych zakładów, reszta przeznaczona do tutejszój szkoły powiatowój. 3) Biblioteka b. szkoły powiatowój w r. 1857 zawierała 1278 dzieł w 2618 tomach i 27 map. 4) Biblioteka Seminarium nauczycielskiego.

Syrokomla v. Serokomla (gub. Siedlecka, pow. Radzyński). Biblioteka Scypionów, niegdyś dziedziców tego miejsca, zniszczona w r. 1831.

Szamotuły (w W. Ks. Poznańskiem). Tutejszy kościół parafialny posiada piękną bibliotekę.

Szaniec (gub. Kielecka, pow. Pińczowski). Biblioteka tutejszego klasztoru XX. Kamedułów w r. 1819 przewieziona do Warszawy.

Szarnypole (gub. Kijowska, pow. Lipowiecki). Biblioteka i archiwum Kozłowskich.

Szarogród (gub. Podolska, pow. Mohilewski). Biblioteka szkoły powiatowej duchownej.

Szawle (gub. Kowieńska). Biblioteka gimnazjalna w roku 1861 zawierała 961 dzieł w 2847 tomach.

Szawry (gub. Wileńska, pow. Lidzki). Biblioteka dosyć liczna i zbiór starożytności znakomitego historyka litewskiego Teodora Narbutta, właściciela tego miejsca zmarłego w r. 1864, wywieziona do Wilna i wcielona do tamecznej publicznej biblioteki.

Szczebrzeszyn (gub. Lubelska, pow. Zamojski). Biblioteka gimnazjalna zawierała 6000 tomów, obecnie wcielona do biblioteki głównej w Warszawie.

Szczorse (gub. Mohilewska, pow. Nowogrodzki). Biblioteka hrabiów Chreptowiczów, dziedziców tego miejsca, zebrana staraniem Joachima Chreptowicza, kanclerza litewskiego (um. 1812 roku) i znacznie pomnożona staraniem i kosztem syna jego Adama (um. 1846 r.). Kanclerz Chreptowicz mieszkając długo w Warszawie za Stanisława Augusta, niemałym kosztem zbierał bibliotekę, poszukiwał dzieł krajowych, zbierał pisarzy starożytnych i najcenniejsze dzieła nowszej literatury, *belles lettres*, które największą ilość stanowią. Po śmierci kanclerza zbiory jego zostały przewiezione z Warszawy do Szczors, ale w czasie bytności ich w Warszawie znaczna część poszła na stronę zapewne w czasie niebytności kanclerza w domu, który po upadku kraju czas niejaki podróżował po Europie. Idąc w ślady ojca, syn kanclerza Adam Chreptowicz ciągle pomnażał zbiory Szczorsowskie, szczególniej polski wydział i rękopisma. Tym sposobem utworzyła się Szczorsowska biblioteka, najbogatsza z prywatnych na Litwie. Liczy ona do kilkunastu tysięcy tomów, w téj liczbie samych polskich przeszło 6000 tomów, między którymi można znaleźć najrzadsze druki polskie. Rękopismów znajduje się znaczna ilość. Jest tu i bogate archiwum hrabiów Chreptowiczów. Szkoda wielka, że od czasu śmierci hr. Adama Chreptowicza, biblioteka jest zamknięta i bogactwa jéj, zwłaszcza rękopisma, marnieją bez użytku.

Szczyrzec (w Galicyi, obw. Sandeckim). Biblioteka klasztorna XX. Cystersów, jedna z najdawniejszych i dosyć liczna; w r. 1794 część jéj wywieziono do Lwowa i wcielono do biblioteki uniwersyteckiej, a część oddano do Tarnowskiego seminarjum. Pozostała na miejscu biblioteka zawierała jeszcze do 1100 dzieł, po większój

części treści religijnej (ob. „Bibliotekę Warszawską“. 1850. T. III. str. 215—216).

Szczuczyn (gub. Wileńska, pow. Lidzki): 1) Biblioteka XX. Pijarów, zawierała kilka tysięcy tomów. W r. 1840 przewieziona do Grodna, część jęj przeniesiona do biblioteki gimnazjalnej, a resztę nabył przez zamianę Dr. Jastrebcow. 2) Biblioteka książąt Lubeckich, dziedziców tego miejsca, zawiera kilka tysięcy tomów. Znajduje się tu i archiwum rodzinne książąt Lubeckich.

Szczuczyn (gub. Łomżyńska). Biblioteka XX. Pijarów w roku 1830 zawierała 3252 tomów, 5 atlasów i 134 kart geograficznych.

Szczytniki (gub. Warszawska, niedaleko Łowicza). Biblioteka hrabiów Łubieńskich, dziedziców tego miejsca, zebrana staraniem ministra Łubieńskiego, za czasów Księstwa Warszawskiego przewieziona do Warszawy.

Szereszewo (gub. Grodzieńska, pow. Prużański). Zbiór ksiąg (do 1000 dzieł) i rękopismów X. Michała Bobrowskiego, profesora b. uniwersytetu Wileńskiego, zmarłego tu w r. 1848. Zbiór ten nabył za 1000 dukatów Władysław Trębicki i wcielił go do swęj biblioteki we Lwowie; część jednak rękopismów Bobrowskiego poszła w różne ręce, a niektóre on sam zniszczył przed śmiercią.

Szkwół (gub. i pow. Mohilewski). Biblioteka XX. Dominikanów dosyć liczna; początkiem jęj był księgozbiór Chodkiewiczów znajdujący się uprzednio w dobrach Chodkiewiczów Mysz y i darowany tutejszym Dominikanom przez Aleksandra Chodkiewicza w r. 1619.

Szlossberg (w Kurlandyi pod Młukszą). Biblioteka i archiwum hrabiów Zyberg-Platerów, dziedziców tego miejsca. Po spaleniu się Lixniańskiego pałacu przewieziono tu resztki tamecznej biblioteki i archiwum.

Szo (gub. Wileńska, pow. Dziśnieński). Był tu dosyć liczny zbiór dzieł polskich, zebrany przez Żabę, dziedzica tego miejsca.

Szpanów (gub. Wołyńska, pow. Rowieński). Biblioteka książąt Radziwiłłów, dziedziców tego miejsca; spaliła się około r. 1850.

Szrem (w W. Ks. Poznańskim). Miasto to jeszcze w XVI w. posiadało znaczną bibliotekę, wzbogaconą darami króla Zygmunta Augusta.

Szweksnie (gub. Kowieńska, pow. Telszewski). Biblioteka i inne zbiory naukowe hraciów Platerów, dziedziców tego miejsca.

Szydów (gub. Kielecka, pow. Stopnicki). Biblioteka X. Hieronima Juszyńskiego, znanego bibliografa, proboszcza tutejszego, zm.

w roku 1830. Większą część tego zbioru, a mianowicie wszystkie rzadkości bibliograficzne polskie X. Juszyński jeszcze za życia sprzedał hr. Janowi Tarnowskiemu do Dzikowa; resztę w liczbie 600 z górą książek nabył z licytacji już po śmierci X. Juszyńskiego M. Gliszczynski i to później poszło w rozsypkę. Było też kilka ważnych dawnych rękopismów i te rozeszły się po rozmaitych rękach.

I.

Targoszyce (w W. Ks. Poznańskim pod miastem Kobylinem). Biblioteka znanego literata J. Łukaszewicza, zm. w r. 1873, zawierająca mnóstwo najrzadszych druków polskich.

Targowa Górką (w W. Ks. Poznańskim, powiecie Szrodzkim). Biblioteka Zosińskich, dziedziców tego miejsca, zawierała w r. 1859 do 5000 tomów.

Tarnopol (w Galicyi): 1) Biblioteka XX. Jezuitów, którzy tu w r. 1821 objęli klasztor po Dominikanach. 2) Biblioteka gimnazjalna w r. 1860 zawierała kilka tysięcy tomów.

Tarnów (w Galicyi): 1) Biblioteka Seminarium dyecezalnego rzymsko-katolickiego, do której wcielone zostały w r. 1794 część biblioteki Szezyrskich Cystersów, a później resztki biblioteki Benedyktynów Tynieckich, do 4000 t. zawierające. 2) Biblioteka gimnazjalna w r. 1859 zawierała 2000 tomów, 308 zeszytów, oraz 130 map i atlasów. 3) Jest tu także dawne archiwum.

Tarnowiec (w Galicyi, w obw. Jasielskim). Pod koniec XVIII. w. była tu biblioteka zebrana staraniem E. W. Kuropatnickiego, zm. w r. 1788. Kuropatnicki umierając przekazał swoje księgi i rękopisma dla rozmaitych bibliotek galicyjskich.

Teleżyńce (gub. Wołyńska, pow. Zasławski). Zbiór rękopismów Dorożyńskiego, dziedzica tego miejsca.

Telsze (gub. Kowieńska): 1) Biblioteka XX. Bernardynów, po zamknięciu ich klasztoru wcielona do biblioteki Bernardyńskiej w Kretyndze. 2) Biblioteka Szkoły powiatowej w r. 1861 zawierała 690 dzieł w 1789 tomach.

Teofilpol (gub. Wołyńska, pow. Ostrogski): Biblioteka książąt Jabłonowskich, niegdyś dziedziców tego miejsca, przeniesiona tu z Lachowiec. Znaczna część tej biblioteki, a mianowicie 2246 t., Teofila z książąt Jabłonowskich Sapieżyna darowała do biblioteki gimnazjum Krzemienieckiego. Resztę jej, oraz bogate archiwum tu-

tejsze około roku 1860 wywieziono do Warszawy i przyłączono do zbiorów naukowych ordynacji Zamojskich. 2) Biblioteka XX. Trynitarzów. 3) Biblioteka Szkoły powiatowej i dwie prywatne. — We wszystkich tych bibliotekach w r. 1835 liczone do 14,000 tomów. Biblioteka szkoły powiatowej, po zamknięciu téj szkoły około r. 1869, przewieziona do Starego-Konstantynowa i oddana na użytek tamecznej szkoły ludowej.

Tobołki (gub. Witebska, pow. Dryzieński). Biblioteka Szczyttów, dziedziców tego miejsca, dosyć liczna i zawierająca wiele rzadkich dzieł polskich.

Tołoczyn (gub. Mohilewska, pow. Oszmiański). Biblioteka XX. Bazylianów, którzy tu do r. 1832 szkoły utrzymywali.

Torokany (gub. Grodzieńska, pow. Kobryński). Przed 1831 r. była tu liczna i kosztowna biblioteka XX. Bazylianów.

Toruń (w Prusach): 1) Biblioteka gimnazjalna, założona w r. 1594 przez Henryka Strobanda, który bibliotekę miejską połączył z książkami pozostałymi po Franciszkanach, dokupił wiele książek i to wszystko oddał na użytek gimnazjum. Później pomnażała się przez legaty bibliotek: Mochingera, Schmidta, Doroschina i innych. Obecnie zawiera do 11,000 tomów i bogatą jest w dawne dzieła polskie. Rękopismów jest 87. Niektóre dzieła zabrane ztąd do Berlina dla tamecznej biblioteki królewskiej. O bibliotece gimnazjalnej Toruńskiej pisał P. Jaenisch w dziełku: *Notitia bibliothecae Thorunensis*. 4to. Jena. 1723. Nadto znajduje się o niej wiadomość w *Altpreussische Monatsschrift*. 1868. str. 141—155. Katalog téj biblioteki ogłoszono drukiem. 8vo. Toruń. 1872. VII. i 267 str. 2) Biblioteka collegium Jezuickiego była dosyć liczną. 3) Biblioteka XX. Bernardynów zawierała wiele szacownych dzieł teologicznych. 4) Biblioteka Magistratu Toruńskiego zawiera kilkaset ogromnych voluminów. Są to po większej części akta urzędowe dotyczące się miasta Torunia, ale wiele jest tu i tak zwanych *Sylva rerum*, zawierających^f kopie ustaw, proklamacyj, listów urzędowych, prywatnych lub publicznych, wierszy, satyr, mów itd. Wszystko to zawiera nieocenione materiały do dziejów i obyczajów w Polsce (Ob. *Gaz. Warsz.* 1856. Nr. 185). 5) Archiwum Toruńskie akt dawnych mieści się w dwóch szafach. Najdawniejszy dokument jest z r. 1357. 6) Biblioteka i rękopisma P. Brohma, rektora gimnazjum Toruńskiego.

Traszkuny (gub. Kowieńska, pow. Poniewieski). Biblioteka XX. Bernardynów zawierała przeszło półtora tysiąca tomów.

Trębowla (w Galicyi, obw. Tarnopolskim). Biblioteka XX. Kar-melitów jeszcze niedawnemi czasy posiadała ciekawe rękopisma, ro-zebrane obecnie przez amatorów.

Trojanka (gub. Podolska, pow. Bałski). Biblioteka Rusieckich, dziedziców tego miejsca, zawiera wiele rzadkich dzieł polskich, oraz niektóre ciekawe rękopisma. Nadto znajduje się tu liczne i ważne archiwum (przeszło 3000 sztuk dyplomatów pergaminowych od XII. wieku począwszy), cenne dokumenta historyczne i autografy sławnych ludzi. Wszystko to zebrane zostało przez niedawno zmarłego Józefa Rusieckiego.

Troki (gub. Wileńska): 1) Biblioteka XX. Bernardynów, założona około r. 1600 przez opata Pawłowskiego, była niegdyś dosyć liczna, w r. 1816 zawierała ledwo 276 tomów. 2) Biblioteka XX. Dominikanów zawierała kilkaset tomów.

Trynopol (pod Wilnem). Biblioteka XX. Dominikanów zawierała do 900 tomów. Po zniesieniu tego klasztoru w roku 1832 wywieziona ztąd.

Trzemeszno (w W. Ks. Poznańskim): Biblioteka XX. Kanoni-ków Regularnych, zgromadzona staraniem uczonych swoich opatów, jakoto: Mielnińskiego, Miaskowskiego, Miłaszewskiego, Gembickiego i Starczewskiego, była dosyć liczna. Nie jedną ztąd książkę wywieźli Załuski i Czacki. Jeszcze w 1810 r. liczyła do 10,000 tomów. Za Księstwa Warszawskiego minister Łubieński kazał z niej wybrać do 400 najlepszych dzieł i przewieźć do Warszawy. Znaczną ilość dzieł wybrano dla biblioteki gimnazyalnej. Obecnie zawiera ledwo 780 dzieł teologicznych. 2) Biblioteka gimnazjalna zawiera kilka tysięcy tomów. 3) Bogate archiwum tutejsze w czasie przechodów wo-jennych za Księstwą Warszawskiego rozproszone.

Tulczyn (gub. Podolska, pow. Braclawski): Biblioteka hrabiów Potockich, dziedziców tego miejsca, zawierała 17,000 tomów po większej części w obcych językach, szczególnież we francuzkim; polskich dzieł bardzo tu było mało; rękopismów nie wiele. Zresztą ta biblioteka od lat kilkudziesięciu nie pomnażała się, gdyż dzie-dzice zwyczajnie tu nie mieszkali. Obecnie po przejściu majątku Tulczyńskiego w inne ręce, biblioteka podobno wywieziona ztąd. Archiwum familijne Potockich zawierało nieocenione materyały do historyi XVIII. w., szczególnież dla wyświecenia stosunków owo-

czesnych możnowładców naszych. Lecz i archiwum w ostatnich czasach wiele utraciło, mnóstwo bowiem ciekawych rzeczy rozeszło się po rozmaitych rękach. 2) Biblioteka szkoły powiatowej duchownej.

Tykocin (w gub. Łomżyńskiej). Biblioteka XX. Misyonarzy, utrzymujących tu niegdyś gimnazjum, zawierała kilkanaście tysięcy tomów.

Tyniec (pod Krakowem). Biblioteka tutejszego opactwa XX. Benedyktynów, niegdyś bogata w najrzadsze dzieła, na początku XIX. w. przez Czackiego i innych obrana z tych rzadkości, około r. 1826 zawierała jeszcze do 4000 tomów, po większej części teologicznej treści, później przewieziona do Tarnowa i wcielona do biblioteki tamiecznego seminaryum katolickiego. Szczątki archiwum niegdyś bogatego przechowują się w bibliotece Ossolińskich w Lwowie.

Tywrów (gub. Podolska). Archiwum familijne Jaroszyńskich, niegdyś dziedziców tego miejsca.

U.

Uistce (gub. Wołyńska, pow. Dubieński). Biblioteka Kazimierza Komorowskiego (zm. 1856) zawiera do 2000 tomów i znaczny zbiór rękopismów.

Uładówka (gub. Podolska, pow. Winnicki). Biblioteka sławnego badacza starożytności Jana Potockiego, który tu w r. 1815 życie zakończył. Później wywieziona ztąd.

Uniejów (gub. i pow. Kaliski). Biblioteka przy tutejszym kościele, założona jeszcze w XV. w. przez Tomasza ze Strzempina. W r. 1819 Linde zabrał z tej biblioteki i przewiózł do Warszawy 642 dzieł. I teraz jest tam dosyć ksiąg starych i rękopismów, ale to wszystko w wielkim nieładzie (ob. „Bibl. Warsz.“ 1855. T. II. str. 414--415).

Urdomin (gub. Suwańska, pow. Kalwaryjski). Biblioteka Turczynowiczów, dziedziców tego miejsca.

Użwańda (gub. Witebska, pow. Dynaburski). Kiedy po roku 1812 zaczęto budować w Dynaburgu fortecę, Jezuitom tamiecznym kazano się wynieść, wtedy ze swemi zbiorami przenieśli się do majątności swojej Użwańda i tam obrali swoją rezydencyę. Posiadali tu dosyć liczną bibliotekę, bo do 7000 tomów zawierającą.

Po wydaleniu Jezuitów z Rosyi bibliotekę tę w r. 1821 przewieziono do Połocka i wcielono do tamecznych pojezuickich zbiorów.

W.

Warklany (w gub. Witebskiej, pow. Dynaburskim). Biblioteka hrabiów Borchów, dziedziców tego miejsca, zawierała do 4000 tomów, zebrana po większej części staraniem hr. J. Borchy (zmarłego 1810 r.).

Warszawa: 1) Biblioteka Załuskich, zebrana staraniem Józefa Jędrzeja Załuskiego, referendarza koronnego a później biskupa Kijowskiego i Andrzeja Stanisława Załuskiego biskupa Krakowskiego. Książdz referendarz koronny z ruiną własnego majątku, z uskapieniem pierwszych potrzeb do życia, zapamiętałe zbierał książki. Nawet kiedy po upadku sprawy Leszczyńskiego w r. 1734 kraj opuścić był zmuszony i w Lotaryngii zamieszkał, opactwem od króla Leszczyńskiego opatrzone, dochód jego przeznaczył na nabywanie ksiąg we Francyi. Po powrocie do kraju dla naprawienia podrujnowanej fortuny Załuskiego, król August III. opatrzył go opactwem Wąchockiem, a Sapiehowie bogatym probostwem Kodeńskim. Tym sposobem znacznemi dochodami opatrzone, z całym zapalem znowu wziął się do zbierania książek: przestawał na lekkim posiłku, oszczędzał wydatku a wszystko na książki poświęcał. Wysokie urodzenie ułatwiło mu zainteresowanie możnych panów, stopnie duchowne podały środki do poruszenia zakonników. Wielki kanclerz litewski Jan Fryderyk Sapieha, koadjutor Wileński Józef Stanisław Sapieha, wojewoda Nowogrodzki Józef Aleksander Jabłonowski, biskup Przemyśki Wacław Sierakowski, Michał Radziwiłł i wielu innych, sprzyjali i pomagali jego pierwszym usiłowaniom, a chociaż po powrocie swoim z Lotaryngii, Załuski nie miał dawnego znaczenia, wszelako nie tracąc pozyskanych względów ludzi uczonych, opatrywany duchownemi dochodami, tém dzielniej wpływać mógł na zakony. W gorliwości swojej nieustrudzony, Załuski nawiedzał domy prywatne, biblioteki klasztorne, przetrząsał ich volumina drukowane lub rękopiśmienne, i bardzo rozmaity drogą do swoich zbiorów pozyskiwał. Kupił, uwiódł nieświadomych, mieniał się z nimi, dość że swego dopiął, i do swego zbioru ściągnął bistoryczne i najrzadsze rękopisma, rękopisma starożytnych pisarzy, pierwotnych druków egzemplarze jedyne. Takie biblioteki zbieranie

oczywiście nie mały uszczerbek bibliotekom klasztornym uczyniło. Jakożkolwiek Załuski bardzo często straty zakonników wynagradzał duplikatami swęj biblioteki, pomimo tego zbiory zakonne na zawsze straciły swoje najcenniejsze dzieła. To atoli Załuskiego ksiąg podchwytywanie i frymarczenie niemi tu i owdzie ocuciło niedbalstwo zakonników. Zaczęto gdzie niegdzie katalogować klasztorne biblioteki i większą na nie zwrócono uwagę. Biblioteka Załuskiego otwartą była w Warszawie dla publicznego użytku dnia 3 sierpnia 1747 roku. Obrzęd ten odbył się uroczyście w przytomności króla Augusta III. Załuski sprowadził do nięj umyślnie uczzonego Daniela Janockiego na bibliotekarza, dodał mu Jezuitę Stefana Wulfersa do pomocy, a sam czynnie całą administracyą wewnętrzną zajął się. Zostawszy w r. 1758 biskupem Kijowskim, nowe znalazł środki do pomnażania swoich zbiorów; w ostatnich bowiem latach swego życia miał 136,000 złotych rocznego dochodu, jakowy całkiem obracał na pomnożenie biblioteki. Idąc w ślady brata swego, Andrzej Stanisław Załuski, biskup Krakowski, nietylko przyłączył do zbiorów jego swoje książki, także zbiory po królu Janie III. i prymasie Olszowskim (ogółem do 2500 voluminów), ale na pomieszczenie tych zbiorów ustąpił mu zupełnie swojego pałacu, kiedyś Daniłowiczów; nadto testamentem swoim r. 1753 wszystkie trzy swoje pałace: przy Kapucynach, na Krakowskiém Przedmieściu i na Pradze, tudzież dwie kamienice po Karmelitach a niemniej Falenty i Okęcie jako pomoc dla biblioteki naznaczył. Atoli pod niebytność księdza referendarza w Polsce w latach 1756 i 1757 poodmieniał swoje zamiary i w ostatnięj chorobie cały poprzedni testament przerobił inaczej. Majętność i pałace, oprócz jednego przy Kapucynach, od projektowanęj fundacyi oderwawszy, donacyi nie zeznał, a tranzakcyi nie uczyniwszy, umarł w tymże roku (1757). Była ztąd kwestya wielka po jego śmierci, gdyż rodzeństwo dopominało się o podział i nietylko że o bibliotece wiedzieć nie chciało, ale nawet do sprzedaży przystąpić zamierzali. Nie było rady. Książd Józef Załuski zapożyczył i zadłużył się, aby spłacić pretendentów i sam jeden został właścicielem biblioteki; ratując zaś na przyszłość od podobnych wypadków, postanowił (r. 1761) zapisać ją krajowi, a Jezuitom pod główny dozór oddać, zastrzegając sobie tylko dożywotni i wolny z nięj użytek do śmierci. Atoli projekt ten nie był od publiczności przyjęty, bo Jezuiaci i wtedy mieli nieprzyjaciół, biskup tedy zmuszony był wykonanie onego odroczyć. W r.

1764 ponowił on znowu na sejmie prośbę swoją, aby Rzeczpospolita przyjęła w opiekę jego bibliotekę, żądając tylko, aby probostwo Warszawskie z rąk familii Załuskich nie wychodziło. Odmówiono mu wręcz wszystkiego. Załuski przecież nie cofał ofiary. Z innemi wywieziony 1768 r. z Warszawy, w niewoli nie zaniedbywał swoich prac bibliograficznych i czuwał nad swoją biblioteką w Warszawie, gdy uzyskawszy na to pozwolenie władz rossyjskich, potrafił w ciągu swój niewoli zakupić w Hollandyi 3000 ksiąg, które przysły do Warszawy. Wróciwszy nareszcie biskup do Warszawy i do biblioteki swojej w marcu 1773 r., niemałym był dotknięty zmartwieniem. W czasie bowiem jego niebytności, gdy bibliotekarz Janocki, słaby na oczy, nie był w stanie dojrzeć i dopilnować bibliotecznój posługi, znalazł się podbibliotekarz taki, który przez te lata dwóm Włochom i pewnemu staroście, różne księgi a najwięcej sztychy z biblioteki sprzedawał za sumę 36,000 złp., a zatem ogromną bibliotecę zadał szkodę. Zjawiły się przytém szkody, że nie oczyszczone księgi szły na pastwę robactwa; nie małe tóż szkody wynikły z pożyczania książek. Nie pomału tём strapiony biskup, zachwiał się w swoim dla publiczności wylaniu się, wstrzymał w 1773 r. wypożyczanie; tём trudniej mu było ze swemi zbiorami rozstać się, projektu uczynienia ich narodowemi zdawał się z niechęcią przyjmować, z tём wszystkiem nie cofał swoich postanowień testamentem w Kałudze ponowionych. Wtём Jezuitci zostali skasowani a niebawem i biskup 9 stycznia 1774 r. życie zakończył, zostawiwszy na bibliotecę 400,000 złotych długu, familia zaś Załuskich urosiła pretensyi na 3,000,000 złp. Jeszcze nie było wprzód w Europie przykładu, aby jeden prywatny człowiek zdołał podobnie ogromną, jak była Załuskich, zebrać bibliotekę. W przeciągu bowiem lat 30 liczba jój urosła do 300,000 tomów i kilkanaście tysięcy rękopismów. Po zgonie Załuskiego główny nadzór nad biblioteką jego poruczony był Komisji edukacyjnój. Nie mały był kłopot komisji z familją Załuskich, która choć pewnego wynagrodzenia wymagała za swoje pretensye. Opóźnione od Stanów Rzeczypospolitej podziękowanie imieniowi Załuskich (na sessji sejmowej 2 listopada 1780 r.) nie było zadość czyniące, tak że interes familii odłożony a niezadowolony został. Tymczasem Komisya edukacyjna zajęła się biblioteką, poruczyła jój dyrekcją Ignacemu Potockiemu, pisarzowi litewskiemu, a czuwała nad bezpieczeństwem i całością. Miejsce, w którém biblioteka umieszczoną była, wypadało zabezpieczyć od ognia, a my-

śleć o jego naprawie, aby zapewnić ochronę zbioru niedogodnie złożonego. W tej mierze dołożono wielkiej ostrożności i pilności, która czasowo skutkować mogła. A tymczasem obmyślano jakby dla narodowej biblioteki wystawić nową wspanialszą i dogodniejszą budowę; wiele osób oświadczyło się z niemałemi dla spełnienia tego ofiarami. Wsparcie, które król ofiarował, miało posłużyć na pomnożenie biblioteki, lecz to, jęj nie doszło i biblioteka bez żadnego funduszu zostawała. Naznaczono wszakże później 3000 złp. na pomnożenie; w r. 1787 na skupienie książek dla biblioteki Załuskich naznaczono tylko 1296 złp., a całkowicie z opłatą osób 9698 złp. Pozbawiony wzroku X. Janocki zawsze był tej biblioteki prefektem; wyręczał go tedy ks. exjezuity Koźmiński, któremu do pomocy dodany był exjezuity Bartsch; później od r. 1783 Onufrego Kopeczyńskiego. Po zgonie Janockiego 1786 r. prefektorstwo czyli bibliotekarstwo objął Koźmiński, a Kopeczyński i Bartsch jako jego pomocnicy zostawali. Gorliwy w pracy a w działaniu gorętszy Kopeczyński, związał się czynnie obok kolegów swoich, nie szczędząc przytęm własnych nakładów. Powyruszał z miejsc swoich księgi, nowy dla nich szyk obmyślił, wszystkie kąty biblioteki uporządkować przedsięwziął, a rozpoczynając ogromną robotę prędko naliczył nieodzyskane potęm pretensye (7014 złp.) za poniesione jego wydatki. Lubo jego robota słuszną uzyskała pochwałę, wszelako żywe jęj popieranie ustać musiało gdy nie dostawało funduszu. Lecz pomimo gorliwości i pilności osób pracujących w bibliotece nie mogła ona uniknąć szkód. I tak zdarzało się, że z różnych kosztownych dzieł, dostojne pożyczające osoby pozwalały sobie wycinać sztychy. Ażeby podobnych szkód uniknąć, w r. 1787 postanowiła komisya wydać prawidła pożyczania książek. w których między innemi postanowiono niewydawać ksiąg inaczej jak za złożeniem pieniędzy w gotowiznie w dwójnasób wartości, i z wyznaczeniem terminu zwrotu dzieł; książek zaś rzadkich i rękopisów zupełnie nie wydawać na stronę. W r. 1780 wyszło postanowienie sejmowe, ażeby do biblioteki narodowej oddawano po jednym egzemplarzu wszystkich dzieł wychodzących w prowincyach koronnych (w prowincyach litewskich oddawano te dzieła do biblioteki akademickiej w Wilnie). Biblioteka Załuskich posiadała wiele duplikatów; takowe więc częścią sprzedane z licytacji, a częścią oddane do bibliotek szkolnych. Na sejmie Grodzieńskim 1793 r. postanowiono jednego z Załuskich naznaczyć kuratorem biblioteki narodowej. Po rozbiórce kraju biblioteka ta w r. 1795

przewieziona do Petersburga. W czasie prędkiego pakowania i przewózki wiele dzieł straciła. Pomimo tego po obliczeniu jój w r. 1796 w Petersburgu okazało się 262,640 t. 24,573 rycin i do 11,000 rękopism. (Ob. J. Lelewela: Bibliograficznych ksiąg dwoje T. II. str. 109—121).

Nie wiadomo z pewnością, ile dzieł polskich znajdowało się w bibliotece Załuskich, przynajmniej nigdzie o tém nie ma pewnej wzmianki, niektórzy liczą do 20.000 tomów (Bentkowski: „Historya Literatury Polskiej“ t. I. str. 113). Zapewne tu mowa i o pismach polskich wydanych przez Polaków w łacińskim i innych językach. To pewno, że w bibliotece Załuskich po przewiezieniu jój do Petersburga okazało się nie więcej jak kilka tysięcy tom. w polskim języku licząc w to i broszury. Jeżeli zaś rzeczywiście było w bibliotece 20.000 tom. polskich, to chyba przed wywiezieniem jój z Warszawy znaleziono środki usunąć z niej dzieła polskie. Rękopismów także znajdowało się w bibliotece Załuskich, kiedy ona była w Warszawie, daleko więcej, niż po przewiezieniu jój do Petersburga. Wielka szkoda, że i katalogi biblioteki Załuskich rękopiśmienne gdzieś zaginęły. Przeglądając rękopisma biblioteki publicznej Petersburskiej, nie znalazłem żadnego, prócz katalogu rękopismów, widzianych przez J. A. Załuskiego w rozmaitych bibliotekach klasztornych w Polsce. Pan Minzloff, bibliotekarz ces. publicznej biblioteki w Petersburgu, w przedmowie do wydanego przez siebie katalogu publikacji téjże biblioteki, wymienia wprawdzie 44 katalogi rękopiśmienne rozmaitych kolekcji, które weszły w skład biblioteki Załuskich; lecz to jest rejestr katalogów ułożony przez samego Załuskiego; przytém są to katalogi dawniejsze od r. 1734 do 1760. O późniejszych, ani też o generalnym katalogu całej biblioteki, nie ma wzmianki. Drukiem ogłosił Janocki tylko opis 400 rękopismów w różnych językach: *Specimen Catalogi codicum manuscriptorum Bibliothecae Załusciae*. 4to. 175 str. Nadto o wielu rzadszych dziełach i rękopismach Biblioteki Załuskich, znajduje się wiele szczegółów w dziełach tegoż Janockiego: 1) *Nachricht von denen in der hochgräflichen Załuskischen Bibliothek sich befindenden raren polnischen Büchern*. 8vo, Dresden und Breslau, 1747 — 1753. 110, 120, 96 i 228 str. 2) *Polnischer Büchersaal*, 8vo, Breslau, 1756. 3) *Janociana sive clarorum atque illustrium Poloniae auctorum necenatumque memoriae miscellae*, 3 t. 8vo, Varsoviae. 1676, 1779. 1819, 308, 303 i XLIV, 406 str. Tom trzeci wydał S. B. Linde z rękopismów Janockiego. 4) *Musarum Sarmaticarum Specimina nova*. Wrocław, 1751, 8vo. Prócz innych

rzeczy znajduje się tu spis 131 rękopismów biblioteki Załuskich, do spraw polskich należących. Katalogów duplikat biblioteki Załuskich, sprzedawanych z publicznej licytacji w Warszawie, jest trzy: jeden z r. 1762. 8vo, 47 str.; drugi z r. 1765, 8vo, 71 str.; trzeci z r. 1781, 168 str. 8vo. Nadto katalog duplikatów ofiarowanych dla biblioteki Seminarium Żytomirskiego. 8vo. Warszawa, 1760. 170 str. z trzema dodatkami 40, 25 i 40 str. Prócz wyżej wzmiankowanego dzieła Lelewela o bibliotece Załuskich, pisał R. Minzloff: *Catalogue des publications de la bibliothèque impériale publique de St. Petersbourg*. 4to. St. Petersbourg. 1861. LIV. i 38 str., gdzie w obszernej przedmowie umieszczone są nieznane szczegóły o dziełach Załuskiego i jego bibliotece*) 2) Biblioteka króla Stanisława Augusta, zawierała 20.000 tomów najwięcej wybornych i kosztownych dzieł. Zarządzał nią Albertrandy, który ułożył dokładny jej katalog w 11 tomach iu 4to. Większą połowę tej biblioteki 15.580 tom. nabył Czacki (razem ze zbiorem monet za 7.500 czerw. złot.) dla gimnazjum Krzemienieckiego. Reszta biblioteki, którą król Stanisław August jadąc do Petersburga, zabrał z sobą, po jego śmierci darowaną była przez cesarza Pawła I. Anastazemu (Bratanowskiemu), Mohilewskiemu prawosławnemu biskupowi, później biskupowi Astrachańskiemu, skutkiem testamentu tego ostatniego, przeszła w posiadanie Astrachańskiego prawosławnego Seminarium. 3) Biblioteki klasztorne: a) Biblioteka Kollegium Jezuickiego, do której powięk-

*) Biblioteka Załuskich przewieziona do Petersburga, była fundamentem Cesarskiej publicznej biblioteki, która następnie wzbogacona 150 tysięcy tomami przewiezionymi z Warszawy r. 1833, oraz wielu innemi zbiorami, posiada do 1,200,000 tomów i przeszło 35.000 rękopismów.— Jest w niej jeden wydział, tyczący się szczególniejszej Polski, a mianowicie oddział dzieł obcych o Rosyi (R o s s i c a) zawierający do 40.000 tomów, gdzie między innemi znajdują się dzieła w polskim i obcych językach o Polsce, tak w kraju jako i za granicą wydane od r. 1815 do naszych czasów. Ogłoszono katalog tego zbioru (litografowany w małej liczbie exemplarzy) in folio, 1010 str., 1859; wydanie drugie tego katalogu wyszło w Petersburgu, 1874. 2 tom. 8vo. Prócz cesarskiej publicznej biblioteki w Petersburgu, znajdują się jeszcze następne księgozbiory posiadające polskie rzeczy: 1) Biblioteka duchownej rzymsko - katolickiej Akademii, przewieziona tu z Wilna w r. 1835, następnie powiększona wcieleniem do niej biblioteki b. Warszawskiej duchownej akademii, zawiera obecnie do 50.000 tom. 2) Biblioteka Akademii Nauk, gdzie złożona jest Nieświeska biblioteka książąt Radziwiłłów, przewieziona tu w r. 1771. 3) Biblioteka generalnego Sztabu, gdzie przeszła większa część biblioteki Puławskiej z ręk-

szenia wiele przyczynił się rektor X. Stryjański, po kassacie zakonu wcielona do biblioteki Żaluskich. *b)* Biblioteka Pijarska zawierała do 20.000 tom. i do 100 rękopismów. Katalog jęj dwa razy był drukowany: pierwsza edycja wyszła w Warszawie 1796. 8vo; druga tamże 1822 r. 8vo, 497 str. Do urządzenia i wzrostu tęg biblioteki przyczynili się rektorowie: Konarski, Żęglicki, Wysocki i Kamieński. *c)* Biblioteka XX. Kapucynów, zawierała w r. 1840 przeszło 3.000 tom., w tęg liczbie piękny zbiór foliantów wszystkich ojców kościoła. Archiwum całej prowincyi polskiej Kapucynów i archiwum klasztoru Warszawskiego. *d)* Biblioteka Missyonarska zawierała do 20.000 t. *e)* Biblioteka XX. Augustyanów dosyć liczna, posiadała niektóre rzadkie dzieła; archiwum tutejszego klasztoru jedno z najdawniejszych w Warszawie. *f)* Biblioteka Karmelitów bosych, założona przez Zakrzewskiego, starostę Trębowelskiego, niegdys liczniejsza, pod koniec XVIII. i na początku XIX. w. ogłoszoną została z wielu rzadkich dzieł przez Żaluskiego, Czackiego i innych. *g)* Biblioteka XX. Dominikanów, wzbogacona wielu dziełami i szczególniej do historii kościelnej odnoszącemi się przez X. Jana Damascena Lubienieckiego (um. 1715) już w r. 1709 liczyła przeszło 3.000 ksiąg oprawnych i niektóre rękopisma. W czasie rozruchów wojennych za Księstwa Warszawskiego, została znacznie uszczuploną. *h)* Biblioteka XX. Bernardynów jedna z najbogatszych w swoim czasie, spaliła się w r. 1657. Wszystkie te wspomniane klasztorne biblioteki

kopismami. *4)* Zbiór dosyć liczny Gazet Warszawskich z XIX. w., znajdujący się przy własnej Jego Cesarskiej Mości kancelaryi dla spraw Królestwa Polskiego. *5)* Biblioteka przy kościele katolickim św. Stanisława, zawiera do 3.000 tomów i niektóre rękopisma metropolity Sierstrzeńciewicza. *6)* Biblioteka profesora Antoniego Muchlińskiego, zawierająca kilka tysięcy tomów, a w tęg liczbie wiele rzadkich dzieł polskich. Niedawnemi czasy część tego zbioru sprzedana księgarzom Lipskim, a druga część przeważnie polska przewieziona do Warszawy, gdzie i tam professor zamieszkał. *7)* Zbiór nowszych dzieł polskich i obcych tyczących się Polski Piotra Aleksandra Wereszczyńskiego, zawierał do 4.000 tom. *8)* Zbiór ksiąg dosyć liczny i zawierający kosztowne dzieła metropolity Ignacego Hołowińskiego, po jego śmierci w r. 1855 przeszedł na własność jego familii. *9)* Zbiór książek X. Kajetana Piotrowskiego, pijara, zawierający do 1000 tomów, po wyjeździe właściciela z Petersburga w r. 1854 sprzedany częściowo. *10)* Zbiór książek Korsaka pomocnika metrykanta w senacie, po jego śmierci wywieziona ztąd. *11)* Biblioteka Ignacego Turkułła, ministra sekretarza Stanu Królestwa Polskiego, zawierająca 20.000 tom. Po jego śmierci przewieziona do Warszawy i wcielona do terażniejszej biblioteki uniwersyteckiej.

po kassacie klasztorów w r. 1866 wcielone zostały do Warszawskiej Głównej obecnie uniwersyteckiej biblioteki, wyłączając te dzieła, które wybrane zostały do Cesarskiej publicznej biblioteki w Petersburgu i tamże wywiezione. 4) Biblioteka Towarzystwa Warszawskiego Przyjaciół Nauk. Początkiem tej biblioteki był dar księcia Adama Sapiehy własnej jego biblioteki w Kodniu znajdującej się i do 6.000 tomów liczącej. Nadto książę Sapieha uczynił zapis na starostwie Preńskim, w posiadaniu jego będącym, kapitału 100.000 złp. z którego procent po 5.000 złp. miał być używany przez lat 50 na pomnożenie biblioteki. Procent ten pobierało Towarzystwo od roku 1802. Prócz księcia Sapiehy następujące osoby przyczyniły się do wzrostu biblioteki: Prymas Hołowczye 3.000 tom.; familia Kortuma tysiąc kilkaset tom.; wdowa po doktorze Lafontaine, ofiarowała cały jego księgozbiór, po większej części z dzieł medycznych się składający; Doktor Bergonzoni także ofiarował znaczny zbiór dzieł medycznych; Radca stanu Łuba tysiąc kilkaset dzieł; hrabia Józef Kossakowski 590 tom.; również F. Krajewski, generał Wincenty Krasiński, X. Bohusz, J. U. Niemcewicz, znacznie wspomogli fundusz biblioteczny. Biblioteka Towarzystwa (otwierana dla publiczności dwa razy na tydzień), na początku 1830 r. liczyła 7.681 dzieł obcych w 13.747 tom. i do 6.000 tom. polskich, tudzież znaczną ilość rękopismów. Zmarły w tymże roku Członek Towarzystwa hr. Józef Sierakowski zapisał jej zbiór swoich ksiąg i rękopismów. W r. 1833 dzieła obce z tej biblioteki, oraz rękopisma przewiezione zostały do Petersburga i wcielone do tamecznej publicznej biblioteki, dzieła zaś polskie pozostały w Warszawie. 5) Biblioteka Liceum Warszawskiego, składała się z następujących zbiorów: Zbiór starożytnych pisarzy i kronik średniowiecznych, kupiony w Berlinie na licytacji; 2) Biblioteka b. Korpusu Kadetów w Warszawie; 3) Biblioteka Ignacego Krasickiego, arcybiskupa Gnieźnieńskiego, znajdująca się poprzednio w Skierniewicach i zawierająca 5.251 tom. (wiele tu było wspaniałych wydań). Resztę zbiorów naukowych Ignacego Krasickiego, a mianowicie 14.699 portretów znakomych ludzi i 564 autografów, nabyto dla królewskiej biblioteki w Berlinie za 1200 złp. Jest drukowany katalog tej licytacji, pod tyt.: *Catalog der Krasickischen Bücherauction in Berlin*. 1804. 8vo. Prócz tego za Księstwa Warszawskiego miała ta biblioteka funduszu rocznego 10.000 złp. W r. 1814 zawierała do 12.000 tom., następnie wcielona do biblioteki Uniwersyteckiej. 6) Biblioteka b. Uniwersytetu Warszawskiego.

Za czasów Księstwa Warszawskiego, ministrowie: Spraw wewnętrznych Łuszczewski i Sprawiedliwości Łubieński, postanowili zająć się bibliotekami krajowemi. Łuszczewski zamyślił wszystkie w kraju znajdujące się biblioteki połączyć w jedną. W tym celu wezwał zakony aby wygotowały swoich zbiorów katalogi, któreby w jedno miejsce w stolicy złożone były, a z nich wszystkich jeden ogólny katalog utworzony, za pomocą którego możnaby wiedzieć, gdzie jakie dzieło znaleźć, a potrzebujący mógł je mieć sobie użyczone, lub na miejsce do niego jechać. Lękały się zakony jakiego swoich zbiorów zaboru i ociagały się z dopełnieniem tego, a bez wątpienia nie można było wszędzie znaleźć zdolnych do wykonania tego osób. Tymczasem Łubieński przedsięwziął zebrać i utworzyć bibliotekę narodową (jak była niegdyś Żałuskich). Zgłosił się on do rozmaitych opatów i klasztorów, a drogą wymiany lub z dobrego przyzwolenia z Łubienia, Obry, Bledzewa, Trzemeszna, Przemęta, od kapituły Pułtuskiej i z innych miejsc znaczne partie ksiąg pozyskiwał. Zakupił przytém za 10.000 złp. zbiór ksiąg po Anzelmie Speiserze; nabył nadto kilkaset ksiąg po Sternaku. Zamyślał nawet minister z własnego zbioru ofiarę uczynić. Zwożone liczne paki składane były w ciasnych biskupa Krakowskiego izdebkach, a że były w bliskości Sądu apellacyjnego, nabyły zrazu nazwiska Biblioteki przy Sądzie apellacyjnym. Wezwany przez ministra znany bibliograf, Mateusz Kozłowski, osadzony w miejscu nadzwyczaj szczupłym i niewygodnym, z niedokładnemi spisami, wśród zwałonych książek i pak, których jeszcze część znaczna niespodziewanemi wypadkami wojny zatrzymała się w Wielkiej Polsce, jał się mozolnej pracy porządkowania i spisywania nawiezionych książek, nie mało na dobór ich doświadczoną wprawą wpływając. Poodmykał niektóre paki i ułatwiał przystęp do świeżo pozyskiwanych zbiorów pracującym pisarzom, czyniąc je w samym niewygodnym ich składzie pożytecznemi, gdy w tém usunięcie się z ministeryum Łubieńskiego, w niwecz obróciło nadzieję, aby kiedy w przyzwoitsze miejsce opatrzone być mogły. W tym stanie rzeczy doczekał się ten księgozbiór nowej odmiany, jaka w r. 1817 za nowoutworzonego Królestwa Polskiego zaszła. Utworzono w Warszawie uniwersytet i ten potrzebował biblioteki; połączono zatem licealną bibliotekę z biblioteką przy sądzie apellacyjnym (razem wyniosły do 24.000 tom.) Umieszczono je w pałacu Kazimirowskim i tym sposobem powstała Uniwersytecka biblioteka. Wkrótce przyłączono do niej bibliotekę Szkoły Prawa i dary osób prywatnych,

między którými najznaczniejszy był księgozbiór ofiarowany zapisem dla liceum przez zmarłego w r. 1815 Kazimierza Chromińskiego, profesora w gimnazjum Swisłockiem do 3.000 tomów wynoszący (rzeczywiście weszło do biblioteki tylko 1.500 tom.) i zawierający wiele rzadkich dzieł polskich, oraz zakupione z czytelni Pfaffa niemieckie książki. Pomnożona w ten sposób biblioteka, potrzebowała biegłej osoby dla jój zarządu. Wybór padł na Joachima Lelewela, znanego już z prac historycznych. Tymczasem biblioteka otrzymała nazwę Publicznej, przy Uniwersytecie Warszawskim. Rektor Liceum S. B. Linde mianowany generalnym dyrektorem bibliotek i muzeów w Królestwie Polskiem, szczególnież zajął się wielką publiczną biblioteką. Miał w swoim rozporządzeniu 23.000 złp. (rocznie 10.000 z liceum i 13.000 na bibliotekę przeznaczonych). Oprócz tego minister oświecenia (Hr. Stanisław Potocki), zawsze Lindemu przyjaźny i życzeniom jego zadosyćczyniacy, nie umiał na jego żądanie odmówić i w każdym razie nie szczędził dostarczenia znacznych zasiłków pieniężnych, skoro tylko tém wzrost biblioteki mógł być pomnożony. W tak kwitnącym stanie znajdowała się biblioteka publiczna, kiedy w r. 1818 J. Lelewel rozpoczął obowiązki swego urzędowania jako bibliotekarz i profesor bibliografii pod dyrekcyą Lindego, wspierany pomocą Pawła Zatorskiego vice-bibliotekarza. Obeznawszy się Lelewel z biblioteką, przystąpił niezwłocznie do jój spisywania i skatalogowania przy pomocy przybranych osób; Jana Piwarskiego, sekretarza, Wiktora Skarbka, kustosa i Kazimierza Sumińskiego, adjunkta. Sam Linde czynny udział przyjął w téj pracy, przyspieszał robotę i wydatków nie żałował. Nadto nie zaniedbywał poruszać wszelkich nadzwyczajnych środków w zakupywaniu znacznej jeszcze liczby książek na licytacyach, zgola nie opuszczał żadnej sposobności nabywania tego, na czém jój zbywało. Wśród tak postępowych działań zaszło zdarzenie, które na nagły wzrost biblioteki przeważnie wpłynęło. Zdecydowano w r. 1819 kasatę, stósownie do bulli papieskiej niektórych zgromadzeń zakonnych, a biblioteki ich pod dyspozycyą Komissyi Wyznań Religijnych i Oświecenia publicznego oddano. Biblioteki te miały iść na użytek szkół i seminaryów, a przedewszystkiém na pomnożenie publicznej przy uniwersytecie. Postanowiono wszystkie biblioteki zniesionych klasztorów sprowadzić do Warszawy. Czynny dyrektor Linde sam wyprawił się w podróż kilkuset mil; aby nawiedzić do 30 klasztorów reformie uległych, jako to: Bożogrobców (Miechowitów) w Mie-

chowie; Cystersów w Sulejowie, Wąchocku, Koprzywnicy, Lendzie, Jędrzejowie; Benedyktynów w Sieciechowie i na Łysiej Górze; Kanoników Regularnych w Czerwińsku, Lubrańcu, Mstowie, Witowie, Hebdowie i Uniejowie; Kamedułów w Bieniszewie, Szańcu, Rytwianach; Kartuzów w Gidlach; różne zakony panien i kilka altaryj całkowicie zniesionych; Paulinów w Oporowie, Brdowie, Łęczeszyczach, Wielkich Młynach, Beszowie, Pińczowie. Z tych miejsc wszystkie książki pakował Linde i do Warszawy przysyłał; a w niektórych, jako to: na Łysiej Górze, w Sieciechowie, Miechowie, Hebdowie, Koprzywnicy, wzięwszy część wielką, znaczną zostawił na miejscu do dalszego czasu, uważając je względnie biblioteki publicznej za dubleta, któreby napróżno zwiezione, obciążały ją. Odwiedzał przytem klasztory Franciszkanów, Bernardynów, Dominikanów, które ochotnie wspierając wielki zakład publiczny, chętnie ofiarowały do niego po kilka książek. Tym sposobem zgromadzono do Warszawy przeszło 50.000 voluminów, zwiezenie których kilkanaście tysięcy złp. kosztowało. Lelewel czynnie się zajął zaopatrzeniem oddziałów brakującymi dziełami i oddzieleniem duplikatów; lecz nie skończywszy téj pracy, w r. 1821 oddalił się do Wilna, zdawszy bibliotekarstwo Adamowi Tomaszowi Chłędowskiemu, który wkrótce ukończył zaczęta przez Lelewela pracę. W zbiorach poklasztornych po odrzuceniu kilkunastu tysięcy duplikatów, okazało się do 40.000 voluminów, które weszły do biblioteki, z tych wiele w broszury porozłączane, stanowiło 50.000 numerów, co wszystko uczyniło bibliotekę dwa razy większą i podniosło ją do 100.000 tomów, a licząc wcale małe książki, może i cokolwiek więcej. Prócz powyższych nabytków klasztornych, zwiększała się biblioteka kupnem lub wymianą. Jakoż w czasie trzyletniego bibliotekarstwa Lelewela, zakupował Linde wiele książek na publicznych licytacyach: w Ratysbonie po księciu Palmy i Reissachach, w Gripswaldzie po Kosegartenie, w Warszawie po Rogalińskim, w Wiedniu Binzowskie, w Lipsku Weigelowskie, we Wrocławiu, Toruniu, Elblągu i Warszawie w różnych zdarzeniach. Z Puławską biblioteką do kilkuset książek wymieniono; czyniono i mniejsze wymiany, przez co opatrywała się biblioteka w dzieła dobrniejsze wszelkiego rodzaju. — Nadto w r. 1828 nabyto od J. Chyliczkowskiego za 60.000 złp. szacowny bardzo zbiór dzieł dawnych polskich razem z broszurami, liczący do 5000 tom. W następnych latach, mianowicie od czasu wydalenia się Stanisława Potockiego z Ministerstwa Oświecenia, zakresłona w wydatkach edu-

kacyjnych oszczędność, nie dozwalała bibliotece poruszać nadzwyczajnymi summami; wszelako roczny fundusz 18.000 złp. etatem przeznaczony, zapewnił wzrost nieprzerwany. Przydać do tego należy zdarzające się darowizny, a więcéj jeszcze kupno uniwersytetu, który stosownie do potrzeb wydziałów, corocznie po kikaset dzieł ze swoich dochodów nabywał. W r. 1830 biblioteka ta liczyła 130.989 t., (w téj liczbie przeszło 6.000 inkunabułów, t. j. dzieł wydanych do r. 1536 i do 30.000 polskich i obcych, tyzczących się polskiej literatury), oraz 1.500 rękopismów, przytem gabinet rycin zawierający 89.429 rycin i 732 dzieł. Zbiory te, wyjąwszy polskie książki, a z obcych dzieł teologiczne i medyczne, w r. 1833 przewieziono do Petersburga i wcielono do cesarskiej publicznej biblioteki. (Ob. J. Lelewela *Bibliograficznych ksiąg dwoje*, tom II. str. 174 — 184, 339 — 419, gdzie jest opisany szczegółowo stan biblioteki publicznej w r. 1826; *Przyjaciel ludu*, r. XII. Nr. 5, 6 i 7 i *Tygodnik ilustrowany* r. 1865 T. XII, Nr. 310, 311 i 312). 7) Biblioteka Rady Stanu w r. 1830 zawierała do 16.000 tom. (w téj liczbie polskich 6.000 tom.) i bogaty zbiór mapp szczególnie krajów polskich. W r. 1833 po większej części przewieziona do Petersburga. 8) Biblioteka b. Korpusu Kadetów za króla Stanisława Augusta, wcielona późniéj do biblioteki Liceum Warszawskiego. 9) Biblioteka szkoły Lekarsk. wcielona późniéj do Uniwersyteckiej. 10) Biblioteka b. Seminarjum głównego składająca się z duplikatów biblioteki uniwersyteckiej, przed r. 1830 zawierała do 5.000 tom. 11) Biblioteka b. szkoły górniczej zawierała w r. 1820 1331 tom. 12) Biblioteka b. Akademii Medyko-Chirurgicznej, zawierająca kilka tysięcy tom., wcielona późniéj do biblioteki Głównej. 13) Biblioteka b. szkoły Leśnictwa, zawierała w r. 1830 1712 tom. 14) Biblioteka Astronomicznego Obserwatorium w r. 1860 zawierała 2066 tom. (1926 dzieł). 15) Biblioteka Towarzystwa Lekarskiego w r. 1858 zawierała 7.272 tom. W r. 1866 wzbogacona została darem Dra Koehlera przeszło 3000 dzieł treści lekarskiej. W r. 1869 zawierała 4607 dzieł i pism peryodycznych, oraz 271 rozpraw. W tymże roku ogłoszono drukiem jéj katalog. 16) Biblioteka Banku Polskiego. 17) Biblioteka Komissyi Rządowej Sprawiedliwości. 18) Biblioteka Teatrów Warszawskich. 19) Biblioteka Główna Okręgu Naukowego Warszawskiego, obecnie Uniwersytecka. Po wywiezieniu w r. 1833 biblioteki uniwersyteckiej, Towarzystwa Warszawskiego Przyjaciół Nauk, Rady Stanu itd., zostawione były z nich w Warszawie książki polskie, z wyjątkiem poli-

tyczno-historycznych, a w obcych językach dzieła teologiczne i le-
karskie. Zbiór ten stanowił początek biblioteki okręgowej. Następnie
została ona wzbogaconą dwukrotnemi darami N. Pana w r. 1840 i
1843 w ilości 9.636 dzieł w 21.069 tom.; dalej przyłączono do niej
bibliotekę b. Komissyi kodyfikacyjnej (5.000 t.) przywiezioną z Pe-
tersburga; Zbiór książek do jurisprudeneyi i literatury starożytnej
odnoszących się, zakupiony w księgarni Kirchhoffa i Wiganda w Lip-
sku; książki po ministrze Turkule (20.000 tom.); po generale Oku-
niowie (1.400 t.); po generale Symonczu (350 t.); po Antonim
Hlebowiczu (1.200 t.); po Nędzyńskim (400 t.); po Zubellewiczu
(800 t.); po szkole Muranowskiej (500 t.); po Pijarach (1000 t.).
Nadto do Głównej Biblioteki weszły: Zbiór ksiąg A. Cyprysńskiego,
Koskomitynowa, senatora Płatonowa, A. Kitajewskiego itd. Biblio-
teka ta ma prawo pobierania po jednym exemplarzu wszystkich dzieł
wychodzących w Królestwie Polskiem. Według etatu z r. 1862 na
zakupywanie książek przeznaczono było rocznie 6.000 rsr. Biblio-
tekarz pobierał rocznie 900 rsr., podbibliotekarz i kustosz po 600,
sekretarz 510 rsr. W r. 1866 weszły do biblioteki głównej księ-
gozbiory pozostałe po skasowanych w Królestwie Polskiem klaszto-
rach, wyłączając te dzieła, które wybrane zostały dla cesarskiej pu-
blicznej biblioteki w Petersburgu i tamże wywiezione. Ukazem ce-
sarskim z dnia 1 maja 1871 r. biblioteka główna ze znajdującemi
się przy niej gabinetem numizmatycznym i muzeum starożytności
oddana pod bezpośrednie zawiadywanie ces. warszawskiego uniwer-
sytetu i przyjęła nazwę Uniwersyteckiej. Według nowego etatu na-
znaczono dla zawiadywania biblioteką następujących urzędników:
Bibliotekarza (z pensją roczną 1.200 rsr.), trzech pomocników bi-
bliotekarza (po 600 rsr.) i sekretarza (450 rsr.) Na nabywanie
książek do biblioteki 6.000 rsr. rocznie, a na potrzeby kancelaryjne
i inne rozchody 2.036 rsr. 1873 r. biblioteka ta zawierała 94.000
dzieł w 178.000 tom. i do 50.000 duplikatów; atlasów 125, mapp
i planów 760, nut muzycznych 2220 rysunków i litografij do 2.800,
rękopismów do 1000. Biblioteka dzieli się na dwa główne oddziały:
polsko-słowiański i obcy. W polsko-słowiańskim oddziale dzieł pol-
skich, liczy się 33.000 (tomów daleko więcej) w téj liczbie jest do
7.000 duplikatów, a także zaliczono tu i dzieła obce o Polsce lub
przez Polaków w obcych językach pisane. Według przedmiotów od-
dział polski zawiera: Historia polska 1572 dzieła (w 1861 tom.),
Geografia i podróże 576 dz. (913 t.), Historia Literatury i Biblio-

grafii 100 dz.; Nauka języków: gramatyki i słowniki 1336 dz. (1482 tom.); Nauki społeczne: polityczne, prawne i ekonomiczne 5.328 dz.; Poezya 2250 dz. (2317 tom.); Teatr 1002 dz. (1196 tom.); Nauki przyrodzone, techniczne 1066 dz. (1117 t.); Filozofia i Pedagogika 539 dz. (638 t.); Sztuki Piękne 100 dz.; Zbiory dzieł (opera) 274 dz. (721 t.); Pism peryodycznych 463 dz. (3450 t.); Matematyka, Nauki wojskowe 854 dz.; Teologia 9778 dz.; Medycyna około 1500 dz.; Historia powszechna 400 dz.; Romanse i powieści przeszło 2.000 dz.; Rozmaitości do 4.000 dz.; Rossyjskich dzieł do 6.000 (tom. daleko więcej), prócz tego do 200 pism peryodycznych zawierających przeszło 4.000 tomów. W innych słowiańskich narzeczach liczy się do 600 dzieł. Co się dotyczy oddziału biblioteki w obcych językach, najliczniejszy w niej wydział teologiczny, zawierający do 11.000 dzieł; dalej medyczny 10.000 dzieł; przyrodzone i matematyczne nauki 10.000 dz.; nauki społeczne 9.000 dz.; Klassycy greccy i łacińscy, oraz nauka języków 5.000 dz.; belletrystyka 5.000 dz.; pism peryodycznych do 2.000 dz. i do 40.000 duplikatów. W r. 1875 liczba tomów biblioteki uniwersyteckiej wraz z duplikatami dochodziła do 300.000 t. Bibliotekarzami biblioteki głównej byli od r. 1831: Paweł Zaorski, Kazimierz Sumiński i Józef Przyborowski; obecnie zarządza od r. 1871 biblioteką uniwersytecką Mikołaj Barsow. (Ob. „Bibliotekę Warszawską“ 1875 r. T. I. str. 409 — 420). 20) Biblioteka Studencka przy Uniwersytecie Warszawskim w r. 1870 zawierała 1553 dzieł w 3.168 tomach. 21) Biblioteka Gimnazjum rossyjskiego, obecnie pierwszego, niedawno założona, zawierała w r. 1867 dzieł 1195 w 3.100 tom; prócz téj jest jeszcze kilka gimnazyalnych bibliotek. 22) Biblioteka b. Warszawskiej rzymsko-katolickiej duchownej Akademii, zawierała do 15.000 tom.; po zamknięciu Akademii w r. 1868 wywieziona do Petersburga. 23) Biblioteka Seminarium duchownego rzymsko-katolickiego. 24) Biblioteka b. Gimnazjum realnego, później przewieziona do Puław i wcielona do biblioteki tamecznego Instytutu Agronomicznego. 25) Biblioteka Instytutu Aleksandryjsko-Maryjskiego wychowania panien. 26) Biblioteka b. szkoły Sztuk Pięknych. 27) Biblioteka Komitetu cenzurnego. 28) Biblioteka senacka, zawierająca kilka tysięcy tom., wcielona obecnie do Biblioteki Głównej. 29) Biblioteka b. Towarzystwa Rolniczego, zawierała przeszło 1000 tomów. 30) Biblioteka Kapituły Rzymsko-katolickiej. 31) Biblioteka Towarzystwa farmaceutycznego, założona w r. 1871, zawiera 1000 tom. 31) Biblioteka

Resursy Obywatelskiej. 33) Biblioteka b. Komissyi rządowej Spraw wewnętrznych i duchownych, wcielona do Biblioteki Głównej. Biblioteki prywatne: 1) Biblioteka Ordynacyi Zamojskich, zawiera razem z duplikatami do 100.000 tom. i tysiąc kilkaset rękopismów. Do składu jej między innemi weszły: a) Biblioteka b. akademii Zamojskiej; b) Zbiór ksiąg artysty dramatycznego P. Werowskiego, składający się z 4.000 tomów wyłącznie dzieł dramatycznych; w tej liczbie prawie kompletny zbiór dzieł dramatycznych polskich; c) Zbiór Kazimierza Brodzińskiego; d) Zbiór Andrzeja Zamojskiego; e) Zbiór prof. Adryana Krzyżanowskiego, składający się z 10.000 t. dzieł polskich lub polsk. literatury dotyczących się, w obcych językach; f) Zbiór ksiąg polsk. i Polski dotyczących się, do kilku tysięcy t. zawierający Wł. Trębickiego z Linowa, itd. Bibliotekarzem obecnie jest Józef Przyborowski. 2) Biblioteka Ordynacyi hr. Krasińskich, zawierała do 7.900 dzieł i broszur (licząc w to książki przywiezione ze Złotego Potoku, majątności hr. Krasińskich. W r. 1860 przyłączone zostały do tej biblioteki zbiory K. Świdzińskiego składające się z 9.500 dzieł w 12.449 tom., 5988 broszur, 943 rękopism., aktów pojedynczych i autografów, przeszło 6.000. Zbiory Świdzińskiego przeważnie zawierają rzeczy polskie lub w obcych językach Polski dotyczące się. (Ob. o nim pod nazwiskiem Chodoraków.) Do zbiorów Świdzińskiego należą jeszcze książki zebrane przez niego dawniej i umieszczone w Krakowie i Rogalinie (w W. Ks. Poznańskim) a obecnie sprowadzone do Warszawy. Przy połączeniu biblioteki hrabiów Krasińskich ze zbiorami Świdzińskiego, familia Świdzińskich przeznaczyła 3.000 złp. rocznie na wydawanie Roczników biblioteki. Hr. Ludwik Krasiński na dobrach swoich zapisał rocznie 6.000 złp. na rzecz biblioteki; hr. Karol Krasiński zapewnił 2.000 złp. roczniegu funduszu i przyłączył do tych zbiorów swoją prywatną bibliotekę. Do tychże zbiorów przekazał swoją bibliotekę hr. Leon Łubieński, zmarły w r. 1860. W r. 1874 nabyto dla tej biblioteki ciekawy bardzo zbiór dyplomatów i rękopismów senatora Romualda Hubego. Bibliotekarzem obecnie jest Władysław Chomętowski. Kosztem tej biblioteki i pod redakcją jej bibliotekarza, wydano: 1) Biblioteka Ordynacyi Krasińskich, r. 1868—1872. Tomów 5 in 8vo. Warszawa, str. 324, 865, 430, 503, XXV. i 33, i 374. 2) Biblioteka Ordynacyi Krasińskich. Muzeum Konstantego Świdzińskiego. T. I. 8vo. Warszawa. 1875. 193 str. (Ob. „Kłosa“ 1875 Nr. 517). 3) Biblioteka i Zbiór osobliwości do historyi naturalnej księcia Dominika

Radziwiłła, kanclerza W. Ks. Litewskiego (za Augusta II.) kupione od Bernicyusza, kanonika Warszawskiego za 1000 luidorów. Umieszczono je w pałacu książąt Radziwiłłów przy ulicy Miodowej. Gdzie się później te zbiory podziały, niewiadomo. 4) Biblioteka generała Kokceja zm. w r. 1780, po jego śmierci sprzedana z licytacji. 5) Biblioteka radcy Friesego sprzedana z licytacji w r. 1798. Jest w druku jej katalog wydany w Warszawie tegoż roku. 6) Biblioteka Antoniego Jakubowicza, zawierała przeszło 10.000 dzieł; celował tam szczególniej zbiór słowników w rozmaitych językach. Po śmierci Jakubowicza 1843 r. sprzedana z licytacji. 7) Biblioteka Henryka Steckiego (przewieziona tu z dóbr jego Raśniki na Wołyniu w r. 1857), bogata szczególniej w dzieła polskie. 8) Biblioteka hr. Leona Łubieńskiego, zmarłego w r. 1860, przyłączona do biblioteki hrabiów Krasieńskich. 9) Biblioteka profesora Adryana Krzyżanowskiego zawierająca do 10.000 tom. polskich lub Polski tyczących się; po śmierci jego r. 1852) zakupiona przez hr. Zamojskich i wcielona do biblioteki Ordynacyi Zamojskich. 10) Biblioteka hrabiów Kossakowskich. 11) Biblioteka hr. Aleksandra Chodkiewicza, zawierająca do 17.000 tom., w r. 1818 częścią sprzedana z licytacji, a reszta wywieziona do Młynowa, dóbr Chodkiewiczowskich na Wołyniu. 12) Biblioteka Ignacego Rżończy, zm. w r. 1852, składała się z samych prawie dzieł polskich i zawierała wiele rzadkości bibliograficznych; sprzedana częściowo. 13) Zbiór ksiąg polskich dawnych i rękopismów Kajetana Kwiatkowskiego, niegdyś najbogatsza w Warszawie, kupiony przez hr. Tytusa Działyńskiego za 2000 czerw. złotych. i wcielona do zbiorów Kórnickich. 14) Biblioteka Wilczyńskiego zawierała do 6.000 tom., obecnie nabyta przez Gustawa Zielińskiego i przewieziona do jego majątności Skępe. 15) Zbiór ksiąg dawnych polskich i broszur Jana Chyliczkowskiego, zawierający do 5.000 t., w r. 1828 za 60.000 złp. zakupiony do biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie. 16) Biblioteka Tadeusza Mostowskiego, sprzedana częściowo. 17) Biblioteka hr. Aleksandra Przezdzieckiego, dosyć liczna, szczególnie bogata w dzieła historyczne polskie, posiada niektóre rękopisma. 18) Zbiór ksiąg polskich dawniejszych K. W. Wójcickiego, zawiera wiele rzadkości bibliograficznych. 19) Zbiór ksiąg Hip. Skimborowicza zawiera do 2000 t. 20) Biblioteka hr. Grabowskiego, przewieziona do Warszawy w r. 1861, zawiera oprócz wielu rzadkich dzieł, mnóstwo ważnych rękopismów. 21) Biblioteka Kosseckiego, zawierająca kilka tysięcy tomów, w tej liczbie wiele

rzadkości bibliograficznych. W r. 1860 sprzedana hr. R. Tyzenhauzowi za 7.000 rsr. 22) Biblioteka hr. Jana Bielińskiego, Aleksandra Bnińskiego, Macieja Wodzyńskiego i hr. Władysława Ostrowskiego, były w Warszawie przed r. 1830. 23) Biblioteka hr. Józefa Sierakowskiego, zm. w r. 1831, przekazana b. Towarzystwu Warszawskiemu Przyjaciół Nauk. 24) Biblioteka rzeczywistego radcy tajnego Romualda Hubego, składająca się po większej części z dzieł prawnych. Część katalogu téj biblioteki, zawierająca spis dzieł do prawodawstwa Włoskiego, ogłoszono drukiem w Warszawie w r. 1864. W r. 1869 biblioteka ta kupiona do uniwersytetu Odesskiego. 25) Biblioteka profesora W. A. Maciejowskiego, zawiera do 1300 dzieł i kilkadziesiąt rękopismów. 26) Biblioteka radcy tajnego p. Muchanowa. 27) Biblioteka Teofila Rybickiego, zm. w r. 1859, składająca się z dzieł treści ściśle naukowej. 28) Biblioteka generała Józefa Mrozińskiego, dosyć liczna i kosztowna, zamożna najwięcej w dzieła poświęcone botanice, w polskim, francuskim i niemieckim językach. Po śmierci Mrozińskiego w 1838 r. wywieziona do Lwowa. 29) Biblioteka K. J. Minasowicza, zm. w r. 1854. 30) Biblioteka Karola Wyrwicza, zm. w r. 1793. Na kilka lat przed śmiercią sprzedał ją generałowi Ignacemu Działyńskiemu. 31) Biblioteka M. Gugemusa, zegarmistrza nadwornego króla Stanisława Augusta, zm. w r. 1820, zawierała do 600 t. dzieł wyborowych. Nabył ją jeden z profesorów b. uniwersytetu Warszawskiego. 32) Biblioteka Karola Łaskiego, dosyć liczna, przeważnie prawna, zawierająca wiele rzadkich dzieł polskich i niektóre rękopisma. 33) Biblioteka prawnicza Ksawerego Szaniawskiego, prof. b. uniwersytetu Warszawskiego, zm. w r. 1830, przekazana dla biblioteki Uniwersyteckiej. 34) Biblioteka i gabinet historii naturalnej Arenta, żyjącego w drugiej połowie XVIII. w. 35) Biblioteka Kazimierza Stronczyńskiego. W r. 1856 nabył ją hr. Wiktor Baworowski i przyłączył do zbiorów swoich we Lwowie. 36) Zbiór książek polskich Leona Rogalskiego, zawierający wiele rzadkości bibliograficznych. 37) Biblioteka J. Wolskiego, artysty dramatyczn. zm. w r. 1838, zawierała do 4.000 tom. 38) Biblioteka Ksawerego Pusłowskiego, zm. w r. 1874, zawierająca wiele rzadkich dzieł polskich i niektóre rękopisma, obecnie przewieziona do Królikarni (pod Warszawą) majątności Pusłowskich. 39) Zbiór książek F. M. Sobieszczańskiego. 40) Zbiór książek Antoniego Muczkowskiego, zawierający do 10.000 tom. (licząc w to broszury, których było mnóstwo), po śmierci właściciela w r. 1852 sprzedana częściowo. 41)

Zbiór ksiąg Stanisława Lisowskiego, zm. w r. 1852, zawierał kilka-set dzieł historycznych polskich. 42) Biblioteka prof. Antoniego Muchlińskiego, przeważnie polska, zawiera wiele rzadkich dzieł. 43) Biblioteka Juliana Bayera. 44) Biblioteka prawna A. Trzetrzewińskiego. 45) Biblioteka dramatyczna R. Buhrke, zm. w r. 1869, sprzedana z licytacji. 46) Biblioteka bankiera Leopolda Kronenberga. 47) Biblioteka księcia J. Tadeusza Lubomirskiego. 48) Biblioteka Banze-mera, sprzedana z licytacji w r. 1869. 49) Biblioteka L. Pietru-sińskiego zm. 1865, zawierała do 1000 dzieł. Po śmierci właściciela sprzedana z licytacji. *Archiwa:* 1) Archiwum Główne Król. Polsk. obejmuje akta i księgi różnej treści, dotyczące się spraw tak publi-cznych jako i prywatnych dawniej Polski; dzielą się według treści na następujące działy: a) Akta Metryki Koronnój ksiąg 411, fol.*); b) Sigillata od r. 1658 — 1792 ksiąg 43. c) Akta kancelarskie od r. 1742, ksiąg 84. Trzy te oddziały opatrzone są summaryuszami. d) Akta Metryki Litewskiej od r. 1386 do r. 1551, 29 tom. in fol. Jest to kopia Metryk Litewskich; przepisana w r. 1773 polskimi głoskami. Jest także kilka ksiąg Litewskich późniejszych, obejmują-cych konfirmacye, nobilitacye, indygenaty, itd. od r. 1775 do 1792. e) Akta Sądów Assesoryi Koronnój od r. 1430 do 1782, ksiąg 489. Nadto osobno ksiąg 22 oddanych z Ratusza miasta Starój Warsza-wy, zawierają akta sądów assessorskich. f) Acta comitialia et relatio-num są w związku z aktami sądów assessorskich; jest ich ksiąg 29, od r. 1591 do 1750. g) Akta Sądów Referendarskich od r. 1591 do 1791, ksiąg 65. h) Acta apellationum terrarum Podlachiae od 1538 do 1545 r., ksiąg 4. i) Konstytucye czyli uchwały sejmowe od r. 1710 do 1793, częścią drukowane, częścią w rękopismach oryginal-nych urzędownie poświadczone, voluminów 27. k) Akta Rady Nie-ustającej od r. 1775—1785, ksiąg 39; są to kopie; oryginały w Pe-tersburgu. l) Acta conventionalia, tj. wyroki sądów sejmowych War-szawskich od r. 1579 — 1702, ksiąg 50. m) Akta Sądów Marszał-kowskich od r. 1611 — 1792, ksiąg 354. n) Akta Komissyi eduka-cyjnej i Akta po-Jezuickie, przewiezione w r. 1810 do Krakowa, od

*) Część Metryki Koronnój wywieziona została (r. 1828) do Moskwy i umieszczona w tamiecznym Głównym Archiwie Ministerjum Spraw Za-granicznych. Jest projekt przeniesienia tamże i Metryki Litewskiej, znaj-dującej się obecnie w Petersburgu. (Ob. „Więstnik Ewropy“ 1875, Maj, str. 401 — 409).

1771 do 1789 r., ksiąg 83. o) Akta komisyyi skarbowej od 1764 do 1794 r. ksiąg 67. Nadto należą tu księgi oblat dokumentów i dłużów zagranicznych przez obywateli polskich zaciąganych, tudzież wexlów od r. 1777 do 1794, ksiąg 15. Dalej komparacyonarze i rejestra wpisów, ksiąg 64, od 1764—1794 r. p) Akta trybunału Radomskiego 1546—1746 r., ksiąg 85. Do tego należą Akta Trybunału skarbowego Lubelskiego z lat: 1650, 1659 i 1674, ksiąg 5 i Akta Trybunału Lwowskiego 1653—1697, ksiąg 12. r) Akta Komisyyi Wojskowej 1765—1793, ksiąg trzysta kilkadziesiąt, oraz dwieście kilkadziesiąt plik. s) Akta lustracyi i rewizyi dóbr królewskich 1554—1766, ksiąg dwieście kilkadziesiąt. t) Akta kameralne solne 1493—1783, ksiąg 613 i od r. 1709—1794, ksiąg 181. u) Taryffy pogłównego żydowskiego od r. 1765—1788, ksiąg 30. w) Akta Nuncyatury, 1578—1759, ksiąg 180 i plik 140. Część aktów Nuncyatury, za świadectwem X. L. Łętowskiego, ma się znajdować w archiwum nuncyatury Wiedeńskiej. x) Akta Komisyyi bankowej, wyznaczonj przez dwory: rossyjski, austryacki i pruski, do upadłych banków: Teppera, Prota Potockiego, itd., ksiąg 360. y) Akta Stanu Cywilnego Wojska Polskiego 1826—1830, ks. 108. z) Akta Trybunałów dawnych polskich w Piotrkowie i Lublinie odbywanych: Piotrkowskiego 1578—1792, ksiąg 1332; Lubelskiego 1579—1792, ksiąg 923, zeszyt. 772, tek 32. aa) Akta ziemstwa i grodu Warszawskiego, tudzież powiatu Błońskiego i Tarczyńskiego 1421—1792, ksiąg 1036. bb) Akta miasta Warszawy i jego jurydyk. cc) Akta Galicyjskie ze Lwowa sprowadzone, dotyczące funduszów kościelnych i klasztornych, szpitali, itd. 1794—1800 plik kilka tysięcy. dd) Akta Pruskie, podobnie jak powyższe, obejmują czynności wszelkiego rodzaju w sprawach publicznych i rządowych w prowincyach do Pruss odpadłych po r. 1793, plik kilka tysięcy. Nadto w ostatnich czasach przybyło: ee) 25 plik akt poJezuickich; ff) 28 ksiąg i plik dotyczących się bractwa ś. Łazarza. gg) 1663 ksiąg i plik dotyczących głównie czynności skarbowych, rachunków królewskich stołowych, itd. od XIV. do końca XVIII. w. Naczelnikiem Archiwum głównego jest obecnie Adolf Pawiński. 2) Archiwum sekretne zawierające akta dyplomatyczne za dawnych czasów przechowywano w Krakowie na Zamku, w r. 1761 przewiezione do Warszawy, spisane szczegółowo w r. 1839 przez Walentego Herburtą, zawiera wszystkich dyplomatów sztuk 1462. Najdawniejszy jest z r. -1215. 3) Archiwum akt dawnych w Warszawie, obejmuje akta po

wiatów Brzesko - Kujawskiego, Kowalskiego, Przedeckiego, Brzezińskiego, Radziejowskiego, Łęczyckiego, Orłowskiego, Kamieńczkowski, ziemi Rawskiej, Sochaczewskiej, Gostyńskiej i Czerskiej, razem ksiąg 2.759 od r. 1385 — 1810. 4) Archiwum Główne Senatu. 5) Archiwum Komisji Rządowej Sprawiedliwości. 6) Archiwum b. Komisji Rządowej spraw wewnętrznych i duchownych. 7) Archiwum b. Komisji rządowej przychodów i skarbu. 8) Archiwum kapitulne zawiera dyplomata od r. 1402 i akta kapituły od r. 1517. 9) Archiwa prywatne: Ordynacy hrabiów Zamojskich, familijne hr. Krasińskich, hrabiów Kossakowskich, itd. Zasluguje tu na wzmiankę zbiór dokumentów familijnych, składający się przeszło z 200 tom. in fol. i zawierający między innemi rzeczami prace genealogiczne W. Wielądka. Znajdował się poprzednio przy biurze informacyjnem J. Kaczanowskiego, a obecnie nabyty przez hr. Włodzimierza Platę za 1500 rsr. i przyłączony do zbiorów jego w Wiśniowcu. O archiwach pisali: Walenty Skorochoń Majewski „Rzecz o archiwach“ w Rocznikach Towarzystwa Warszawskiego Przyjaciół Nauk. T. VIII. str. 196 i następ. i osobno w r. 1813 wydane; nadto z dodatkami przedrukowane w dziele jego o Słowianach, str. I. — XXXII. Adam Powstański: „Wiadomość o Archiwum krajowem“. 8. Kraków. 1824. 139 i 78 str. Poprzednio wydrukowana była w „Rocznikach Towarzystwa Naukowego Krakowskiego“, T. IX., str. 285 — 423, T. X., str. 319 — 396. Ignacy Daniłowicz w dziele: „Kniha Posolskaja Metryki Wielikaho Kniażestwa Litowskaho. 4. Moskwa. 1843. T. I. str. III. do XX., 321 i następ. Szczegółowy opis archiwum głównego w Warszawie, sporządzili: J. W. Stężyński Bandtke i W. Herburt w r. 1835 z opisem każdej po szczególe księgi. Spis ten w 30tu tylko exemplarzach wylitografował Feliks Bentkowski. Warszawa 1840. 213 str. Nadto treściwą ale dokładną napisał wiadomość o archiwach Leopold Hubert w „Encyklopedyi Powszechniej (większej) T. II. str. 104 — 112.

Warta (gub. i pow. Kaliski). Biblioteka XX. Bernardynów, zawierała (w r. 1861) 2.453 dzieł, w téj liczbie 512 polskich, 1754 łacińskich i 187 gockim drukiem.

Wasiłówka (gub. Podolska, pow. Braclawski). Biblioteka Sobańskich, dziedziców tego miejsca, zawiera kilka tysięcy tomów.

Wąchek (gub. Radomska, pow. Opatowski): 1) Biblioteka XX. Cystersów, dawniejsza w r. 1656 zniszczona razem z archiwum w czasie najścia Rakociego, nowsza biblioteka po kassacie zakonu w r.

1819 przewieziona do Warszawy (w liczbie 2438 t.) i wcielona do uniwersyteckiej. 2) Biblioteka XX. Pijarów w r. 1830 zawierała 1722 tom. oraz 69 atlasów i kart geograficznych.

Werbka Wołoska (gub. Podolska, pow. Jampolski). Biblioteka Kociubińskich.

Werki (pod Wilnem): 1) Biblioteka XX. Dominikanów, dawniejsza spaliła się w r. 1812, późniejsza zawierała tylko 250 tom. Klasztor zniesiony w r. 1850. 2) Biblioteka przeszło 5.000 tom. zawierająca i Archiwum książąt Witgensteinów, dziedziców tego miejsca.

Werinia (Galicya, obw. Rzeszowski). Biblioteka hrabiów Tyszkiewiczów.

Węgrów (gub. Siedlecka): 1) Biblioteka XX. Komunistów, którzy tu szkoły utrzymywali. Po skasowaniu tego zgromadzenia, biblioteka oddana do b. Seminarium dycezyjnego w Jancwie. 2) Biblioteka XX. Reformatów, po skasowaniu klasztoru w r. 1865 przeniesiona do tamecznego probostwa.

Wielkie Młyny (gub. i pow. Kaliski). Biblioteka XX. Paulinów, po zniesieniu klasztoru w r. 1819 przewieziona do Warszawy i wcielona do biblioteki Uniwersyteckiej.

Wielkie Oczy (w Galicyi, w obw. Przemyskim). Biblioteka klasztoru XX. Dominikanów.

Wieliczka (w Galicyi): 1) Biblioteka szkoły wydziałowej. 2) Biblioteka Czytelnia ludowej, zawiera przeszło 400 dzieł.

Wieliz (gub. Witebska). Biblioteka szkoły powiatowej.

Wielko-Wola (gub. Radomska, pow. Opoczyński). Biblioteka klasztoru XX. Bernardynów.

Wieluń (gub. Kaliska): 1) Biblioteka szkoły powiat. 2) Biblioteka XX. Augustyanów.

Wierzbowa (gub. Podolska, pow. Jampolski). Biblioteka Stanisława Perłowskiego, dziedzica tego miejsca.

Wierchów (gub. Grodzieńska, pow. Brzeski). Biblioteka X. J. Małyszewicza, proboszcza tutejszego, zawiera wiele rzadkich dzieł polskich i niektóre rękopisma. Niedawniemi czasy przewieziona do Goniądza (gub. Grodzieńska, pow. Białostocki).

Wierzchownia (gub. Kijowska, pow. Skwirski), W pierwszej połowie XIX. w. był tu dość liczny księgozbiór Złańskich, niegdyś dziedziców tego miejsca, później wywieziony do Pustochi (miejscowości w tymże powiecie).

Wigry (gub. Suwalska, pow. Augustowski). Biblioteka tutejszego klasztoru XX. Kamedułów; po kassacie ich w r. 1800 oddana w rozporządzenie miejscowej władzy duchownej.

Wilkołaz (gub. Lubelska, pow. Lubartowski). Biblioteka kościoła tutejszego, wzbogacona wielu kosztownymi dziełami X. infułata Trębińskiego.

Willanów (pod Warszawą). Biblioteka hr. Potockich, dziedziców tego miejsca. Założoną została przez króla Jana III. Następnie gdy Willanów dostał się na własność książąt Lubomirskich pod koniec XVIII. w., biblioteka tutejsza wzbogaconą została kopiami wielu historycznych rękopismów z biblioteki Załuskich. Na początku XIX. wieku Willanów przeszedł we władanie hrabiów Potockich, odtąd tutejsze zbiory naukowe znacznie wzrosły. Między innemi przyłączono do tutejszej biblioteki zbiór ksiąg polskich A. E. Koźmiana, znajdujący się poprzednio w Piotrowicach i zawierający do 2000 tom., oraz bibliotekę Słubicką. Obecnie biblioteka Willanowska posiada do 60.000 t. i przeszło 300 rękopismów. Jest tu także bogate archiwum familijne Lubomirskich i Potockich. Z bibliotekarzy tutejszych zasługują na wzmiankę Hipolit Kownacki i zmarły niedawno Stanisław Przyłęski.

Wilno: 1) Biblioteka królewska na Zamku Wileńskim. Król Zygmunt I. zbierał książki i w Wilnie na Zamku je składał. Zbiory jego po większej części z rękopismów złożone, obejmowały księgi ruskie, łacińskie i czeskie, oraz nieco ksiąg drukowanych łacińskich. Były to księgi liturgiczne, biblijne cokolwiek kazań, kronik, parę foliałów do prawa polskiego, więcej do rzymskiego. Registr tego zbioru, do 70 ksiąg zawierający, jeszcze z r. 1510, wyjęty z akt metryki litewskiej, wydrukowany w J. Lelewela „Bibliograficznych ksiąg dwoje“ T. II. str. 97—99. Zygmunt I. kupował księgi w znacznej ilości, ale niewiadomo czy później zbiór swój innego rodzaju księgami wzbogacił. Syn jego Zygmunt August naśladowając ojca swego w utrzymaniu królewskiej w Wilnie biblioteki, pomnożył ją ztarożytnymi pisarzami i dziełami filologicznymi. Biblioteka ta dosyć już liczna oddana była w dozór Łukaszowi Górnickiemu. Cały ten zbiór szacowany naówczas 10,000 czerwonych złotych, król Zygmunt August umierając w r. 1572 zapisał do biblioteki Kollegium Jezuickiego w Wilnie, wyjąwszy z tego gradualy, agendy, mszały i inne księgi teologiczne, zapisane kościołowi Ś. Anny. 2) Biblioteka Akademicka później Uniwersytecka. Wspomniany wyżej dar króla Zygmunta

Augusta stał się zasadą późniejszej biblioteki akademickiej, collegium bowiem Jezuićkie nie miało dotąd innych książek, prócz tych jakie w r. 1571 kapituła Wileńska, za wstawieniem się biskupa podarowała onemu po zmarłym bez testamentu suffraganie Wileńskim Albinie. Gdy następnie w r. 1579 Jezuiti otrzymali od Stefana Batorego przywilej na otwarcie Akademii, biblioteka ich coraz więcej wzrastała darami to biskupów i kanoników Wileńskich, to możnowładców litewskich. I tak biskup Waleryan Protasowicz (ten sam co Jezuitów do Wilna sprowadził), zapisał mu cały swój księgozbiór, z kilku tysięcy tomów złożony; dalej oddali swe księgi do biblioteki akademickiej biskupi: Eustachy Wołłowicz, Wileński (1630) i Mikołaj Pac Żmudzki (1619); Łukasz Krasnodebski, proboszcz Olszański, Kazimierz Wojsznarowicz kononik Wileński; Mikołaj Dicus dziekan Wileński; biskup K. Brzotowski, który zbiór swój między kapitułę i akademię rozdzielił, Maciej Józef Ancuta koadjutor Wileński i t. d. Lecz najbardziej wzbogacił akademicką bibliotekę Kazimierz Lew Sapieha, naówczas marszałek nadworny litewski. Darował on (r. 1655) Jezuitom Wileńskim bibliotekę swoją Rożańską, z najwyborniejszych autorów złożoną, przez Lwa Sapiechę ojca swego i przez siebie zebraną, obowiązując Jezuitów aby wiecznie przy akademii, pod nazwiskiem Sapieżyńskiej zostawała. Zbiór ten liczył do 3000 tomów i niektóre ważne rękopisma. Na pomnożenie biblioteki były następujące fundusze: W r. 1623 Adryan Wierzbicki, sekretarz królewski, zapisując dobra Błonie Jezuitom Wileńskim, przeznaczył z nich 100 czerwonych złotych polskich rocznie na przykupywanie książek. Książka Kazimierz i Michał Wierzbiccy wyłożywszy w r. 1746 na wewnętrzne potrzeby biblioteki Wileńskiej około 16,000 złp., przeznaczyli jeszcze 368 złp. rocznie na pomnożenie biblioteki. Sami też Jezuiti znaczne koszta łożyli na kompletowanie swoich zbiorów naukowych. W czasie wojny r. 1655 biblioteka akademicka przewieziona do Królewca, zkąd po pokoju Oliwskim, znowu sprowadzona do Wilna, znacznie uszczuplona w czasie drogi i przez zabory Szwedzkie. W czasie pożaru Wileńskiego r. 1748 także znacznie nadwierzona. Po zniesieniu Jezuitów Kommissya edukacyjna przyłączyła do biblioteki akademickiej księgozbiory pojezuickie z Kroź, Kowna i Grodna. W r. 1777 nabyte dla akademii zbiór książek, które posiadał w Wilnie Bisio, a w r. 1780 według ustawy sejmowej akademia otrzymała prawo pobierania po jednym egzemplarzu wszystkich nowowychodzących dzieł w Li-

twie. W r. 1781 król Stanisław August darował akademii niektóre dzieła. W tymże roku Kommissya edukacyjna przeznaczyła na utrzymanie bibliotekarza z pomocnikiem 2000 zł. p.; na wypisywanie pism peryodycznych 2000 złotych polskich i tyleż na zakupienie książek. Po kassacie Jezuitów bibliotekarzem był X. Józef Pазowski (pobierał pensyi 600 złp.), po nim X. Tadeusz Mackiewicz, a r. 1792 został bibliotekarzem X. Fabian Litwiński. W tymże roku nabyto w Warszawie za 3600 złp. zbiór książek medycznych po regimentsfelczerze Otto. Po Litwińskim czas niejaki obowiązki bibliotekarza pełnił X. Augustyn Tomaszewski. W r. 1803 akademia Wileńska otrzymała nowy etat i nazwę Uniwersytetu. Na pomnożenie biblioteki oraz na pensyę bibliotekarza z pomocnikami naznaczono po 2000 r. sr. rocznie; lecz uniwersytet prócz summ etatowych miał inne dochody i na bibliotekę w niektórych latach wydawał daleko więcej. Zaniedbana zbiegiem okoliczności biblioteka potrzebowała ogromnej pracy i znajomości rzeczy. Tym końcem w r. 1805 bibliotekarstwo poruczoném było profesorowi Grodkowi (pełnił ten obowiązek do samej śmierci przypadłej w r. 1826, pobierając dodatkowej pensyi r. sr. 500 rocznie). Pomocnikiem bibliotekarza został Kazimierz Kontrym (z płacą po 500 rs. rocznie); prócz tego dla przedszego uporządkowania biblioteki naznaczono jeszcze trzech nowych pomocników z pensyą po 300 rs. każdemu. Zaraz biblioteka otwartą została do publicznego użytku i rozpoczęto jęj uporządkowanie i spisywania. Po uskutecznieniu tęg pracy okazało się (roku 1812) dzieł 13,254 w 18,025 tom. W r. 1816 postąpiło do uniwersyteckiej biblioteki 2200 tom. ze Słuckiej pojezuickiej biblioteki. W r. 1819 cesarz Aleksander I. naznaczył kilkanaście tysięcy rs. na pomnożenie biblioteki. Nowo zakupionemi dziełami za tę summę biblioteka podniesioną została do 40,000 tom. Rękopismów było kilkadziesiąt, w tęg liczbie rękopisma J. Albertrandego w 19 tomach (kupione od spadkobierców jego za 1000 r. sr.) i rękopisma Dogiela. W r. 1830 Jan Śniadecki b. rektor Uniwersytetu Wileńskiego zapisał temu zakładowi zbiór swoich książek i rękopisma własnoręczne. Po śmierci Grodka miejsce bibliotekarza wakowało. Pomocnikami bibliotekarza w r. 1830 byli: Aleksander Bohatkiewicz, Adam Jocher, Fryderyk Moritz. W r. 1831 biblioteka liczyła tom. 51,837. W r. 1832 rozdzielono ją na dwie główne części dla nowo utworzonych w Wilnie Akademii: Medyko-chirurgicznęj i Duchownęj; resztę w liczbie 7819 tomów odesłano do Kijowa i wcielono do

biblioteki uniwersyteckiej; nadto 9000 tom. oddzielono dla wydziału naukowego Białoruskiego, a duplikaty w liczbie 4374 tom. odesłano do Charkowa do tamecznej uniwersyteckiej biblioteki. Rękopisma przesłano do Petersburga. 3) Biblioteka Cesarskiej Medyko-Chirurgicznej akademii. Utworzyła się z wydzielonej dla tego zakładu części biblioteki b. Uniwersytetu Wileńskiego, następnie pomnożona nowymi nabytkami w r. 1840 zawierała 21,000 tom. W r. 1842 po zamknięciu akademii wywieziona do Kijowa i wcielona do tamecznej uniwersyteckiej biblioteki. 4) Biblioteka rzymsko-katolickiej duchownej akademii. Powstała z części biblioteki b. Uniwersytetu Wileńskiego (do 20,000 tom.) i biblioteki b. Głównego Seminarium. Nadto zmarły w r. 1835 profesor Akademii X. A. Dowgird zapisał jej kilkaset tomów i własnoręczne rękopisma. Następnie pomnażana nowymi nabytkami (według etatu assignowanego na pomnożenie biblioteki po 285 r. sr. rocznie) w r. 1842 zawierała z górą 30,000 tom.; w tymże roku razem z akademią przewieziona do Petersburga, gdzie staraniem rektora akademii X. metropolity Ignacego Hołowińskiego wielu kosztownymi dziełami wzbogacona, oraz pomnożona przyłączeniem do niej biblioteki b. Warszawskiej akademii duchownej, zawiera obecnie przeszło 50,000 tom. 5) Biblioteki klasztorne: a) Jezuici prócz wielkiej biblioteki akademickiej posiadali jeszcze dwie pomniejsze, złożone po większej części z dzieł w Wilnie wydawanych; jedną przy kościele Ś. Rafała i ta dostała się Pijarom; a drugą przy kościele Ś. Ignacego i ta oddana do seminarium dycechalnego. Biblioteka Collegium Nobilium Jezuitckiego założona w połowie XVIII. w. przez Dawida Pilchowskiego na co wydał do 16,000 złp., następnie pomnożona darem książek Ig. Chodźki S. J. Po kassacie zakonu wcielona do akademickiej biblioteki. b) Biblioteka XX. Bazylianów do 5000 tom. licząca w r. 1842 wcielona do biblioteki seminarium prawosławnego w Wilnie. c) Biblioteka XX. Franciszkanów, jedna z najdawniejszych w Wilnie, znacznie uszczuplona w czasie pożarów w latach 1655, 1748 i 1749, zawierała jeszcze w r. 1859 tomów 2186. d) Biblioteka XX. Bernardynów zawierająca do 7000 tomów, mniej uszkodzoną była przez pożary i napady. Do tej biblioteki zapisał swój zbiór książek Mikołaj Jasiński proboszcz Wileński. e) Biblioteka Pijarska, do której powiększenia znacznie przyczynili się Pijarzy Wyhowski i Dogiel, pomnożona następnie duplikatami z biblioteki akademickiej Wileńskiej i książkami pojezuickimi, znajdującymi się przy kościele

S. Rafała, zawierała w r. 1804 do 4000 tomów. Miała wielki zbiór conciliów. Prócz tego posiadała kilkadziesiąt rękopismów, między którymi zasługiwały na uwagę wypisy poczynione po kancelaryach Sapieżyńskich. *f)* Biblioteka Dominikańska, po akademickiej była niegdyś najbogatsza i zawierała z górą 6000 tomów; lecz przez pożary i wojny znacznie zmniejszona, szczególnie w czasie pożaru 1748 r., później na nowo wzrosła i w r. 1842 liczyła do 5300 tomów. *g)* Biblioteka Karmelitów u Wszystkich Świętych, pomnożona biblioteką znajdującą się przy kościele Ś. Jerzego, po odebraniu Karmelitom tego kościoła i klasztoru w r. 1798, zawierała kilka tysięcy t. (przeszło tysiąc dzieł); między rękopismami odznaczały się dwa X. Mołczankiewicza pisane lewą ręką: jeden z nich na 315 stronicach in folio zawierał zbiór przywilejów kościoła Św. Jerzego. *h)* Biblioteka Karmelitów u Ś. Teresy, nie wielka; były w niej rękopisma do historii ich zakonu na Litwie. *i)* Biblioteka Kanoników Regularnych przy kościele Ś. Piotra na Antokolu, zawierała do 2800 tomów; do niej weszły książki Dawida Pilchowskiego i J. Kossakowskiego podczaszego. *k)* Biblioteka XX. Trynitarzy na Antokolu, zawierała do 4000 tomów. *l)* Biblioteka XX. Augustyanów liczyła tylko 300 dzieł, na początku XIX. w. wywieziona do Kowna a w r. 1820 wróciła do Wilna; w r. 1850 zawierała 1257 dzieł. *m)* Biblioteka Misyjonarska, wzbogacona na początku XIX. w. zbiorem ksiąg Tomaszusa Hussarzewskiego, zawierała do 5000 tomów. *n)* Biblioteka klasztorna panien Benedyktynek zawierała w r. 1850 do 200 tomów. *o)* Biblioteka Karmelitanek w roku 1850 zawierała do 300 tomów. Wszystkie te biblioteki po skasowaniu klasztorów wcielone po większej części do bibliotek: Seminaryjskiej, Muzealnej i publicznej Wileńskiej. Lecz nim to nastąpiło, mnóstwo dzieł najlepszych i najrzadszych rozeszło się, jak to zwyczajnie bywało z klasztorными bibliotekami, po rozmaitych rękach prywatnych. Zbiory Michała Balińskiego, Mikołaja Malinowskiego, M. P. Polńskiego i innych wiele zdań korzystały. 6) Biblioteka kapituły katedralnej Wileńskiej, do której między innymi zbiorami weszła połowa biblioteki X. Brzostowskiego, biskupa Wileńskiego. 7) Biblioteka przy kościele ewangelickim w Wilnie, jeszcze w pierwszej połowie XVII. w. była dosyć liczna, a w r. 1644 sprzedawano jej duplikaty i miała oddzielnego bibliotekarza. Andrzej Schönflisius kaznodzieja tutejszy, umierając w r. 1654 zapisał temu kościołowi bogaty swój księgozbiór. Wiele utraciła w czasie pożarów 1581, 1611 i 1639 r.

8) Biblioteka żydowska (Beth Hamedrasz) razem ze szkołą spłonęła w r. 1748. 9) Biblioteka seminarium głównego, założona w roku 1808, mając znaczny fundusz na kupno dzieł (po 4000 złp. rocznie), bystro wzrastała. W r. 1824 nabyto dla niej zbiór książek profesora Michała Bobrowskiego zawierający do 2000 tomów, w téj liczbie mnóstwo dzieł rzadkich i rzadkości bibliograficznych. W r. 1826 biblioteka Seminarium głównego liczyła do 7000 tomów. W roku 1832 wcielona do biblioteki Akademii duchownej. 10) Biblioteka Seminarium dyecezalnego przy kościele Ś. Jerzego, do której wcielono zbiór książek po Józefie Kossakowskim biskupie Inflantskim, oraz niektóre poklasztorne, wzbogacona w ostatnich czasach wielu kosztownymi dziełami, sprowadzonymi przez X. Zalewskiego, proboszcza Ostrobramskiego, zawierała w r. 1860 dzieł 4875 w 10,177 tomach. 11) Biblioteka seminarium prawosławnego (przeniesionego tu z Żyrowa w r. 1844) zawierała w r. 1860 dzieł 10,272 w 17,605 tomach; do niej weszły po większej części biblioteki Bazylianśkie: Wileńska, Żyrowska i Supraślska; zbiór książek metropolity Józefa Siemaszki itd. 12) Biblioteka prawosławnego monasteru Ś. Ducha. 13) Biblioteka byłego dworzańskiego Instytutu w r. 1860 zawierała 6131 tomów. 14) Biblioteka gimnazjalna w r. 1860 zawierała 2324 dzieł w 4026 tomach. 15) Biblioteka szkoły rabińskiej zawierała (1860) 1360 dzieł w 3181 tomach. 16) Biblioteka przy oddziale gimnazjum 1000 tomów. 17) Biblioteka szkoły powiatowej duchownej do 800 tomów. 18) Biblioteka Towarzystwa lekarskiego w r. 1863 zawierała tomów 7654 i iokolwiek rękopismów; w r. 1871 było w niej 12,500 tomów i 241 rękopismów; w r. 1874 zapisał jój swój księgozbiór Dra A. Korewa. 19) Biblioteka obserwatorium astronomicznego 1300 tomów. 20) Biblioteka szkoły realnej. 21) Biblioteka przy Muzeum archeologiczném, założona w r. 1855 przez hrabiego Eustachego Tyszkiewicza, który ofiarował dla muzeum własny swój zbiór książek przeszło 3000 tomów zawierający, a wyłącznie prawie poświęcony archeologii, geografii, statystyce i bibliografii; do tego dołączył zbiór rękopismów i autografów. Następnie weszły do tego zbioru: 400 dzieł i broszur przewiezionych z Grodzieńskiego po-Dominikańskiego klasztoru; 8200 t. i kopie niektórych rękopismów z cesarskiej publicznej biblioteki w Petersburgu; 6000 t. zabranych z niektórych zamkniętych rzymsko - katolickich klasztorów dyecezyi Mińskiej; wiele ksiąg z majątków konfiskowanych; część archiwum i biblioteki Sapieżyńskiej z Dereczyna; ofiary wielu

prywatnych osób. Na początku 1865 r. biblioteka muzealna zawierała 14,186 dzieł w 19,691 tomach i 541 rękopismów. Nadto 1307 dokumentów różnego rodzaju i 1790 autografów znakomitych osób. Dawnych obrazów, portretów i sztychów 3948. W r. 1867 cały ten zbiór został przeniesiony do nowo utworzonej w Wilnie publicznej biblioteki.

22) Biblioteka publiczna otwarta w roku 1867 zawiera przeszło 200,000 tomów i wiele ciekawych rękopismów, lecz dotąd jeszcze nieskatalogowana i nieuporządkowana. Do składu jęj weszły: Biblioteka muzealna; biblioteki: T. Smitta, Teodora Narbutta, znanego dziejopisa litewskiego (przewieziona z Szawrów), Walickiego (z Jezior, powiatu Grodzieńskiego); biblioteki po skasowanych ostatniemi czasy klasztorach rzymsko - katolickich na Litwie; liczny wybór ksiąg przysłany przez generał - adjutanta Isakowa, wydania drugiego wydziału własnej Jego Cesarskiej Mości kancelaryi itd. Katalog rękopismów tęg biblioteki ogłosił Hildebrandt r. 1871.

23) Biblioteki prywatne: a) Biblioteka Mikołaja Malinowskiego posiadała kilka tysięcy tomów polskich lub Polski tyczących się. W tęg liczbie najrzadsze druki; nadto liczny zbiór rękopismów i dokumentów historycznych. Zbiory te jeszcze za życia Malinowskiego (umarł 1865 r.) miał nabyć hr. R. Tyzenhaus, lecz gdy to nie przyszło do skutku, biblioteka poszła w rozsypkę i resztki jęg sprzedano za 75 rubli, gdy cała ceniona była na 15,000 rs. b) Biblioteka Sapieżyńska na Antokolu, przez Józefa Stanisława Sapieęg referendarza W. Ks. Litewskiego (um. 1754 r.) znacznie pomnożona, zawierała wiele ciekawych historycznych rękopismów i między innemi herbarz Kojałowicza. Co się z nią później stało, niewiedomo mi; zapewne przewieziona do Rożany, majątku Sapiehow. c) Biblioteka Michała P. Polińskiego, profesora b. uniwersytetu Wileńskiego. Skrzętny ten i pilny zbieracz materyałów do dziejów oświecenia w prowincjach litewskich, podczas podróży swoich naukowych po kraju i za granicą, zwiedzając rozmaite muzea i biblioteki, tak publiczne jak prywatne, zgromadził bogaty zbiór skarbów bibliograficznych w różnych odnogach wiadomości ludzkich. Zbiór ten zawierał kilka tysięcy dzieł (licząc w to broszury) polskich lub Polski tyczących się. Pracując nad historią drukarni w zachodnich guberniach, zbierał starannie wszystko co się tyczyło tego przedmiotu. Zbiory te po jego śmierci (roku 1848) dostały się krewnemu jego Waleryanowi Górskiemu. d) Zbiór książek polskich, szczególnież medycznych, profesora b. uniwersytetu Wileńskiego i prezesa Towarzystwa lekar-

skiego Wileńskiego A. F. Adamowicza. *e*) Zbiór książek i rękopismów X. Mamerta Herburta kanonika katedralnego Wileńskiego (um. 1871). *f*) Zbiór książek Maksymiliana Jakubowicza, profesora b. liceum Krzemienieckiego. Po śmierci jego w roku 1853 został sprzedany. *g*) Zbiór książek X. Stefana Lipińskiego, proboszcza przy kościele ewangelickim. *h*) Zbiór książek X. Erdmanna (część po-Missyjonarskiej biblioteki). *i*) Biblioteka X. Hieronima Strojnowskiego biskupa Wileńskiego, po jego śmierci w roku 1815 przewieziono do Horochowa (na Wołyniu) a następnie do Dzikowa (w Galicyi). *k*) Biblioteka Jakóba Jasińskiego w czasie rozruchów r. 1794 poszła w rozsypkę. *l*) Liczna i kosztowna biblioteka X. Józefa Mickiewicza, profesora b. uniwersytetu Wileńskiego i kanonika katedralnego Wileńskiego, zm. w roku 1817. *m*) Biblioteka metropolity Józefa Siemaszki, dosyć liczna, wcielona później do biblioteki seminarjum prawosławnego. — Archiwa: 1) Archiwum miejskie Wileńskie wiele ucierpiało od zaburzeń, wojen i pożarów; akta do r. 1650 prawie zupełnie zaginęły. Przywileje tylko oryginalne XV. wieku starannie chronione w niewielkiej liczbie do naszych czasów zachowano. Akta burmistrzowskie radzieckie od r. 1660 do 1750 składają 31 tomów in folio. Archiwum dumy zawiera od r. 1661 do 1766 ksiąg in fol. 234. 2) Archiwum kapituły Wileńskiej od r. 1502—1825 składa 51 tomów in folio. Poniosło niektóre straty w czasie wojen i pożarów. Pierwszy tom pisany na pergaminie, reszta na papierze. X. Mamert Herburc ułożył dokładną treść tego archiwum w 7 t. in folio. Obecnie pomieszcza się w dwóch salach nad zakrystią w kościele katedralnym. W archiwum tém prócz przywilejów kapitule służących, przechowuje się bardzo wiele ciekawych zabytków (Ob. J. I. Kraszewskiego: „Wilno“ T. IV. str. 84—87). 3) Archiwum akt dawnych czyli tak zwana Metryka Litewska, przechowywana niegdyś na zamku Wileńskim a ostatnimi czasy w gmachach pojezuickich przy kościele Ś. Kazimierza; po rozbiore kraju przewieziona do Petersburga i umieszczona przy trzecim departamencie senatu. Akta Metryki Litewskiej oprawione w 566 tomach in folio zaczynają się od 1386 r., kończą się z r. 1794. Część metryki Litewskiej, a mianowicie od roku 1386—1551 w 29 tomach (oryginał zawiera 65 tomów), z rozkazu króla Stanisława Augusta w r. 1773 przepisana jest polskimi literami. Kopia ta przechowuje się w Warszawie w archiwum głównem królewskim. Metryką Litewską zawiaduje w Petersburgu metrykant i dwóch po-

mocników. Opis szczegółowy ksiąg Metryki Litewskiej, uskuteczniiony w r. 1817 przez Bazylego Anastasewicza, umieszczony jest w dziele wydaném przez J. Daniłowicza i księcia Oboleńskiego: *Nosolskaja kniha Metryki* Wiel. Kn. Litowskaho. 4. Moskwa. 1843. T. I. str. 393—414. Prócz Metryki Litewskiej znajduje się jeszcze w Petersburgu i część Metryki Koronnej, umieszczonej razem z Litewską. 4) Niektóre klasztory także miały swoje archiwa; najdawniejsze było u Franciszkanów, lecz przez pożary bardzo nadwężone; archiwum Pijarów prowincyi Litewskiej zawierało materyały do historii oświaty na Litwie. 5) Archiwum przy kościele ewangelickim zaczyna się od r. 1644. 6) Archiwum monasteru Ś. Duchu należy do najdawniejszych. 7) Archiwum klasztoru Ś. Trójcy (Bazylianów) przewiezione niedawnemi czasy do Petersburga. 8) Archiwum b. uniwersytetu Wileńskiego, do którego weszły archiwa pojezuickie i kommissyi edukacyjnój, w r. 1832 przewiezione do Petersburga i przyłączone do archiwum ministerium oświecenia. 9) Archiwum b. trybunału litewskiego przyłączone niedawnemi czasy do centralnego archiwum Wileńskiego. 10) Archiwum Wileńskiego naukowego okręgu. 11) Archiwum konsystorza rzymsko-katolickiego. 12) Archiwum centralne akt dawnych (do r. 1799) dla czterech gubernii: Wileńskiej, Kowieńskiej, Mińskiej i Grodzieńskiej, założone w roku 1852, zawiera 18,169 ksiąg i zeszytów i 174 oryginalnych królewskich przywilejów. Katalog tego archiwum wydał Horbaczewski roku 1872. 8vo. Wilno. XXVI. i 861 str.

Wiłkomierz (gub. Kowieńska): 1) Biblioteka XX. Pijarów, którzy tu do roku 1831 szkoły utrzymywali. 2) Biblioteka szkoły powiatowój zawierała do 1000 tomów.

Winnica (gub. Podolska): 1) Biblioteka collegium Jezuickiego po r. 1773 przewieziona do Połocka i wcielona do tamecznej Jezuickiej biblioteki. 2) Biblioteka gimnazyalna, do której między innemi zbiorami wcielono bibliotekę XX. Teatynów, przywiezioną tu w r. 1815 z Kamieńca i zawierającą do 2000 t., liczyła kilka tysięcy tomów. Po zamknięciu gimnazyum w r. 1847 przewieziona do Białej Cerkwi, gdzie i gimnazyum przeniesione. 3) Biblioteka XX. Kapucynów.

Winniczki (w Galicyi, obw. Lwowskim). Biblioteka hr. Stanisława Borkowskiego, dziedzica tego miejsca, ważna szczególnież pod względem mineralogii i chemii; po śmierci właściciela przyłączona do biblioteki uniwersytetu Lwowskiego.

Wiśniowiec (gub. Wołyńska, pow. Krzemieniecki): 1) Biblioteka hr. Włodzimierza de Broel Platera, dziedzica tego miejsca. Dawne po książkach Wiśniowieckich zbiory (1400 tomów liczące), znacznie pomnożone zostały przez Michała Jerzego Mniszcha, marszałka wielkiego koronnego i małżonkę jego z domu hr. Zamojską. Do tego przyłączony został zbiór kilkuset książek polskich, należący do J. Motowidły, sekretarza marszałka Mniszcha. Jeszcze za życia marszałka (um. 1806) niektóre rzadkości bibliograficzne poszły ztąd do zbiorów Tadeusza Czackiego. Syn Michała Jerzego, hr. Karol Mniszech, wielki miłośnik literatury i pamiątek ojczystych, poświęcając całe życie badaniom nad heraldyką polską, starał się zgromadzić do swój biblioteki wszystkie znaczniejsze dzieła o Polsce tak w polskim jak i w obcych językach. Prócz tego nabyto wiele dzieł z belletrystyki francuskiej i cokolwiek niemieckiej. Syn hrabiego Karola (zm. w r. 1846), hr. Jerzy Mniszech, jako poświęcający się historii naturalnej, sprowadził wiele kosztownych dzieł w tym przedmiocie. W roku 1841 prócz broszur i pism ulotnych liczono w bibliotece Wiśniowieckiej do 11,000 t., a w roku 1851 liczono w niej do 16,000 tomów. W następnym roku dziedzice Wiśniowca wyjechali za granicę. Biblioteka zostawiona bez dozoru naturalnie narażoną została na straty. Jakoż w przeciągu dwóch z górą lat brano z niej co się komu podobało. Prócz książek wywiezionych za granicę przez hr. Jerzego Mniszcha i odesłanych temuż później w ogóle do 1500 tomów, drugie tyle rozechwytało przez rozmaite osoby. W liczbie książek wywiezionych przez hr. Jerzego Mniszcha odznaczają się kosztowne wydania francuskie, a także dotyczące historii naturalnej, tudzież niektóre rękopisma, w tej liczbie korespondencye marszałka Mniszcha i prace heraldyczne hr. Karola Mniszcha. Polskie książki wszystkie pozostały w Wiśniowcu i te to dzieła, zwłaszcza belletrystyka polska, padły ofiarą amatorów, którzy je na wszystkie strony rozciągali. Szczęściem z rzadkich dzieł zaginęły tylko: „Herbarz Niesieckiego“ pierwszej edycji, „Statut Łaskiego“ na pergaminie, „Kronika świata“ Bielskiego i „Gniazdo enoty“ Paprockiego. W takim stanie była ta biblioteka, gdy w roku 1857 hr. Włodzimierz Plater nabył Wiśniowiec. Po uporządkowaniu i spisaniu jój w roku 1858 okazało się 13,200 tomów (licząc w to broszury). Przyłączywszy do tego do 8000 tomów zebranych przez hr. Włodzimierza, biblioteka Wiśniowiecka liczy obecnie do 21,000 tomów; w tej liczbie 7000 tomów polskich i do 2000 tomów dzieł

obcych dotyczących się polskiej literatury. Rękopismów liczy się do 350 tomów. Między temi zasługują na wzmiankę: Indeks alfabetyczny miejscowości, wspomnianych w Aktach Metryki Litewskiej w 4 tomach in folio; kilka herbarzy rękopiśmiennych; kilka foliałów zawierających wypisy z archiwów zagranicznych rzeczy do historii polskiej służących; Pamiętnik własnoręczny metropolity Siostrzeńcewicza; Poezye Wacława Rzewuskiego (autograf); Panowanie Stanisława Augusta w 8 tomach; Zbiór dokumentów familijnych z 100 tomów in folio składający się i t. d. W oddziale polskim biblioteki szczególnie bogate są wydziały historyczny i prawny; pierwszy z nich zawiera 703 dzieł w 1078 tomach i 540 panegiryków i kazań pogrzebowych w polskim języku; a prawo i polityka zawierają do 1500 dzieł (licząc w to broszury i pisma ulotne). W oddziale obcym najliczniejszy wydział beletrystyki, zawierający do 3000 tomów, dalej wydział historyczny dzieł 915 w 2151 tomach; geografia i statystyka do 700 tomów i t. d. Dzieł rzadkich jak w jednym tak i w drugim oddziale jest dosyć. Szczególniej odznacza się w wydziale polskim kompletny zbiór „Kronik polskich“ po łacinie wydanych, a także w wydziale prawnym dawne statuta w pierwotnych drukach. — Archiwum Wiśniowieckie jest także bardzo liczne. Prócz wielkiej liczby dokumentów familijnych: książąt Wiśniowieckich, dalej Mniszchów, Zamojskich, i innych familij, mnóstwo dokumentów historycznych; znaczną ilość Inwentarzy różnych archiwów, które już zostały rozproszone; nadto przeszło dwadzieścia tysięcy listów, po większej części z XVIII. w., między temi listów pisanych do marszałka Mniszcha jest do ośmiu tysięcy. 2) Biblioteka XX. Karmelitów zawierała do 1000 tomów, po kassacie klasztoru w r. 1832 szczątki jej do 300 tomów zawierające wcielono do biblioteki Mniszchowskiej.

Wiśnicz (w Galicyi, obw. Bocheński). Biblioteka XX. Karmelitów w r. 1720 zawierała 1781 dzieł.

Wistyczne (gub. Grodzieńska, pow. Brzeski). Biblioteka XX. Cystersów zawierała w roku 1810 do 1000 tomów. Po zniesieniu klasztoru w r. 1832 wywieziona ztąd.

Witebsk: 1) Biblioteka Collegium Jezuickiego w r. 1822 obrócona na gimnazyjalną. 2) Biblioteka gimnazyjalna, do której prócz biblioteki Jezuickiej Witebskiej, wcielono część Połockiej pojezuickiej i Witebska po-Bazyliiańska zawiera obecnie do 15,000 tomów. 3) Biblioteka seminarjum prawosławnego przewieziona tu z Po-

łocka. 4) Biblioteki XX. Pijarów, Bernardynów i Trynitarzy były nieliczne. Archiwum centralne akt dawnych gubernii Witebskiej i Mohilewskiej.

Witów (gub. i pow. Piotrkowski). Biblioteka opactwa Norbertanów, wzbogacona pod koniec XVIII. wieku darem zbioru książek opata tutejszego X. Kraszewskiego, w roku 1829 przewieziona do Warszawy.

Włodawa (gub. Siedlecka): 1) Biblioteka Jędrzeja Węgierskiego, pastora kalwińskiego, zawierająca kilka tysięcy tomów, zniszczona w czasie najścia Kozaków w r. 1648. 2) Biblioteka XX. Paulinów, kiedyś dosyć liczna i zawierająca niektóre rzadkie dzieła; dziś lichę pozostały szczątki.

Włocławek (gub. Warszawska): 1) Biblioteka seminarium dyceczalnego. 2) Biblioteka i archiwum przy katedrze tutejszej; akta kapituły tutejszej zaczynają się od r. 1442. 3) Biblioteka XX. Reformatów.

Włodzimierz (gub. Wołyńska): 1) Biblioteka XX. Bazylianów, którzy tu do roku 1831 liczne utrzymywali szkoły. 2) Biblioteka XX. Dominikanów. 3) Archiwum akt dawnych powiatu Włodzimerskiego, przewiezione niedawnemi czasy do Kijowa.

Wojnicz (w Galicyi, obw. Bocheński). Biblioteka Dąbskich, dziedziców tego miejsca.

Wojtkuski (gub. Kowieńska, pow. Wilkomierski). Biblioteka hrabiów Kossakowskich, dziedziców tego miejsca, zawiera z górą 7000 tomów.

Wola Cygowska (gub. Warszawska, pow. Nowo-Miński). Biblioteka Lelewelów, dziedziców tego miejsca. Prócz innych rzeczy zawierała dosyć kompletny zbiór pism peryodycznych polskich, rękopisma J. Lelewela, jego korespondencye itd.

Wolsztyn (w W. Ks. Poznańskim, pow. Babimostski). Biblioteka przy tutejszym kościele parafialnym zawiera do kilkuset tomów.

Włodarka (gub. Kijowska, pow. Skwirski). Biblioteka Abramowiczów, dziedziców tego miejsca, zawiera liczny zbiór lepszych dzieł tak krajowych jako i zagranicznych.

Wotosowce (gub. Podolska, pow. Latyczowski). Biblioteka ks. Adama Czartoryskiego do 2000 tomów licząca, po r. 1832 wywieziona do Kijowa.

Wornie (gub. Kowieńska, pow. Rosieński). Biblioteki seminarium dyceczalnego Żmudzkiego i kapitulna, dosyć liczne; ostatniemi

czasy wzbogacone darem licznego zbioru książek, kilkanaście tysięcy tomów wynoszącego, X. Gintylli. Część kapitulnej biblioteki spaliła się w r. 1784. Jest tu i archiwum katedry Żmudzkiej. Zbiory te obecnie przewiezione do Kowna, gdzie też przeniesiona i katedra dyecezyi Żmudzkiej.

Woroncyn (gub. Wołyńska, powiat Włodzimierski). Biblioteka Ludwika Kropińskiego, znanego literata, zawierała przeszło 7000 t. Po śmierci Kropińskiego (r. 1844) dostała się jego zięciowi, księciu Kalikstowi Czetwertyńskiemu. Przewieziona obecnie do majątku ks. Czetwertyńskich Milanowa (gub. Siedlecka, powiat Radzyński). (Ob. *Gaz. Polską* 1875. Nr. 124.)

Woźniki (w W. Ks. Poznańskim, pow. Grodziski). Biblioteka dosyć liczna XX. Reformatów, wzbogacona darem Michała Raczyńskiego, wojewody Poznańskiego.

Wroniawy (w W. Ks. Poznańskim, pow. Babimostskim). Biblioteka hr. Platerów, dziedziców tego miejsca.

Wschowa (w W. Ks. Poznańskim): 1) Biblioteka przy kościele protestanckim dosyć liczna i bogata w dzieła dyssydentskie 2) Biblioteka XX. Bernardynów, pochodząca z daru po Górkach.

Wysock (gub. Wołyńska, pow. Rowieński). Biblioteka Rulikowskich, b. dziedziców tego miejsca, zawiera do 1000 tomów; niegdyś była liczniejsza.

Wysokie Litewskie (gub. Grodzieńska, pow. Brzeski). Biblioteka książąt Sapiehów, dziedziców tego miejsca).

Wysokie Koło (gub. i powiat Radomski). Biblioteka klasztorna XX. Reformatów.

Z.

Zabiaty (gub. Witebska, pow. Dryzieński). Biblioteka XX. Dominikanów zawierała do 3000 tomów. Po zniesieniu klasztoru wywieziona ztąd.

Żabików (pod Poznaniem). Biblioteka szkoły rolniczej zawiera do 2000 dzieł, po większej części mających związek z rolnictwem.

Zaborol (gub. Wołyńska, pod Łuckiem). Biblioteka Czarneckich, dziedziców tego miejsca, zebrana po większej części staraniem Floryana Czarneckiego, żyjącego pod koniec XVIII. i na początku XIX. wieku.

Zagrobella (w Galicyi, obw. Tarnowski). Biblioteka dosyć liczna hr. Krosnowskich.

Zahajce (gub. Wołyńska, pow. Krzemieniecki). Biblioteka Bobrów, niegdyś dziedziców tego miejsca, zawierała przeszło 2000 t. Przy tutejszym monasterze znajduje się bogate archiwum.

Zahńce (gub. Podolska, pow. Latyczowski). Biblioteka Starzyńskich, dziedziców tego miejsca, zebrana staraniem A. Urbanowskiego i przewieziona tu niedawno z Horodca, zawiera przeszło 13,000 tomów i ciągle się powiększa.

Zakroczym (gubernia Płocka, pow. Płoński). Biblioteka klasztoru XX. Kapucynów.

Zalesie (gub. Wileńska, powiat Świąciański). Biblioteka dosyć liczna Kublickich, dziedziców tego miejsca.

Zalesie (gub. Wileńska, powiat Oszmiański). Biblioteka książąt Ogińskich, przeważnie francuska, obecnie przewieziona do Retowa (na Żmudzi).

Zamość (gub. Lubelska): 1) Biblioteka akademii Zamojskiej już w połowie XVII. w. była dosyć liczna. Pomnożyli ją znacznie legowaniem swoich zbiorów profesorowie: Jan Ursyn, Błażej Zaremba, Albert Nowopolski, Jan Leoncen, Solski, Kołakowski i Foltynowicz. Laskaris reformując w r. 1746 akademię, przeznaczył na pomnożenie biblioteki dochód z kar pieniężnych, tak profesorów, jako i uczniów, dawniej pomiędzy uczących podzielany. Na początku XIX. wieku biblioteka akademii Zamojskiej (jak świadczy uczony J. Lelewel) zawierała do 9000 tomów. Akademia Zamojska (już za rządów austriackich przemieniona na liceum) w r. 1820 przemieniona na gimnazjum i przeniesiona do Szczepieszyńska i tamże przewieziono część biblioteki; reszta z dawnych i rzadkich dzieł składająca się, wcielona do biblioteki ordynatów Zamojskich w Warszawie. 2) Biblioteka gimnazjalna.

Zasław (gubernia Wołyńska): 1) Biblioteka XX. Missyonarzów. 2) Biblioteka XX. Bernardynów, zawiera do 5000 tomów, licząc w to bibliotekę XX. Bernardynów Dubieńskich, przywiezioną tu w roku 1854. 3) Archiwum rodzinne książąt Zasławskich i Sanguszków, jedno z najbogatszych i najdawniejszych na Wołyniu, zawiera akty od r. 1284—1793.

Zator (w Galicyi, obw. Wadowicki): 1) Biblioteka przy tutejszym parafialnym kościele, założona około r. 1745, liczyła do 5000 tomów; z tych część wzięto do biblioteki Ossolińskich we Lwowie,

a na miejscu pozostało do 2000 t. 2) Biblioteka hrabiów Potockich, dziedziców tego miejsca.

Zawadyńce (gub. Wołyńska, pow. Zasławski). Biblioteka i archiwum zebrane staraniem Zygmunta Radziwińskiego, dziedzica tego miejsca, obecnie przewieziona do Siwek, majątności tegoż Radziwińskiego w powiecie Ostrońskim.

Zawadyńce (na Podolu). Na początku XIX. w. była tu biblioteka Gądomskich, dziedziców tego miejsca.

Ziatkowce (gub. Podolska, pow. Hajsyński). Biblioteka hrabiów Chołonińskich, dziedziców tego miejsca.

Złoczów (w Galicyi). Biblioteka XX. Pijarów, po skasowaniu ich za czasów cesarza Józefa II. przewieziona do Lwowa.

Złotopol (gub. Kijowska, pow. Czehryński). Biblioteka szkoły powiatowej założona w r. 1832, w roku 1858 zawierała 505 dzieł w 1203 tomach.

Złoty Potok (gub. Kielecka, pow. Olkusi). Była tu biblioteka kilka tysięcy tomów zawierająca, zebrana staraniem hr. Wincentego Krasińskiego, zmarłego w r. 1858, następnie przewieziona do Warszawy i wcielona do biblioteki ordynackiej hr. Krasińskich.

Żmigród (w Galicyi, obw. Jasielski). Biblioteka hr. Stadnickich, dziedziców tego miejsca. Opis niektórych rzadszych dzieł polskich, znajdujących się w tej bibliotece, umieszczony jest w dziele Chłędowskiego: „Spis dzieł opuszczonych w historii literatury polskiej“ F. Bentkowskiego. 8vo. Lwów 1818 r.

Żodziszki (gub. Wileńska, pow. Święciański). Biblioteka collegium Jezuitów. Co się z nią stało po kassacie Jezuitów, wiadomo.

Żółkiew (w Galicyi): 1) Biblioteka i archiwum XX. Dominikanów. 2) Biblioteka XX. Bazylianów; dawniejsza biblioteka XX. Bazylianów, obfitująca w rzadkie dzieła polskie, spaliła się w roku 1833.

Żukowce (gub. Wołyńska, pow. Krzemieniecki). Biblioteka hrabiów Rzyszczeńskich, byłych dziedziców tego miejsca, zawierała do 5000 tomów, w tej liczbie wiele rzadkich dzieł polskich; niedawnemi czasy wywieziona ztąd.

Żułów (gub. Wileńska, pow. Święciański). Bogaty w rzadkie dzieła księgozbiór J. Piłsudskiego, właściciela tej majątności, spalił się w r. 1875.

Żuromin (gub. Płocka, pow. Mławski). Biblioteka XX. Reformatów, którzy tu niegdyś szkoły utrzymywali, zawierała w r. 1830 do 1200 tomów.

Żwierzyniec (w gubernii Lubelskiej, pow. Zamojski). Biblioteka i archiwum hrabiów Zamojskich, dziedziców tego miejsca.

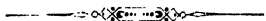
Żydyczyn (na Wołyniu blisko Łucka). Biblioteka tutejszego monasteru prawosławnego zawierała niegdyś ciekawe rękopisma.

Żyrowice (gubernia Grodzieńska, powiat Słonimski). Biblioteka XX. Bazylianów niegdyś liczna, w r. 1842 po większej części przewieziona do Wilna i wcielona do biblioteki seminarium prawosławnego. Część tylko tej biblioteki pozostawiona w Żyrowicach dla tamecznej szkoły powiatowej i duchownej.

Żytomierz: 1) Biblioteka gimnazjalna, do której między innemi zbiorami przyłączoną została większa część biblioteki hr. Olizarów z Rafałówki, w r. 1866 zawierała 4534 dzieł w 9486 tomach; w tej liczbie w ruskim języku 4186 tomów, w polskim 1684 t., we francuskim 1705 t., niemieckim 578 t., łacińskim 1196 tomów, greckim 66 tomów i we włoskim 56 tomów. Pism peryodycznych 204 w 2459 tomach, w tej liczbie w ruskim języku 163 pism w 2026 tomach, we francuskim języku 13 pism w 117 tomach i w polskim języku 16 pism w 283 tomach. Ogółem w bibliotece znajdowało się 4738 dzieł w 11,946 tomach. Prócz tego znajdowało się atlasów 47 i map geograficznych 105. Oddzielna uczniowska biblioteka zawierała 1173 tomy. 2) Biblioteka seminarium dyceczalnego rzymsko-katolickiego, utworzona z książek poklasztornych, jako: Łuckiej po - Trynitarzkiej, Horodyskiej po - Karmelińskiej, Międzyrzeckiej Pijarskiej i innych, oraz z nowszych dzieł polskich, zapisanych przez X. Newelskiego proboszcza Ilinieckiego, zawierała przeszło 10,000 t. Później w r. 1867 przyłączono tu bibliotekę seminarą przewiezioną z Kamieńca Podolskiego, a w r. 1874 wcielono do seminarzkiej biblioteki zbiór ksiąg X. Brynka administratora dycecyi Żytomierskiej. 3) Biblioteka publiczna fundowana przez nauczyciela Oszmiańca zawierała do 2000 tomów, w tej liczbie wiele pism peryodycznych. Ostatki jej znajdują się obecnie przy kancelaryi naczelnika gubernii. 4) Biblioteka komitetu statystycznego w r. 1873 zawierała do 1500 dzieł w 5000 tomach. 5) Rosyjska publiczna biblioteka, otwarta 10 kwietnia 1866 r., zawierała w r. 1874 dzieł 2676 w 6223 tomach. 6) Biblioteki prywatne: a) Zbiór ksiąg po większej części w przedmiocie nauk przyrodzonych liczący kilka ty-

sięcy tomów Dra E. Galli. *b)* Zbiór ksiąg J. Sobkiewicza. *c)* Biblioteka E. Węza. *d)* Biblioteka i cenny zbiór autografów Władysława Górskiego. *e)* Biblioteka K. J. Komornickiego, po jego śmierci wywieziona do majątku jego Uistce (pow. Ostrogski). *f)* Zbiór ksiąg X. biskupa Borowskiego. *g)* Biblioteka X. Brynka, zmarłego w r. 1874, zawierała do 2000 tomów i testamentem zapisana bibliotece seminaryjskiej. Archiwum konsystorza rzymsko-katolickiego, do którego w r. 1867 przyłączono archiwum dyecezałne, przewiezione z Kamieńca Podolskiego.

Żywiec (w Galicyi, w cyrkule Wadowickim). Biblioteka dekalna.

Dopełnienia.

Ceków (gub. i pow. Kaliski). Biblioteka Józefa Celińskiego.

Gziki (Prusy Zachodnie). Biblioteka Wolańskich.

Jeżewo (gub. Łomżyńska, pow. Tykociński). Biblioteka Zygm. Glogiera.

Kowno: 1) Biblioteka Seminarium rzymsko - katolickiego, zawiera do 7.000 dzieł. 2) Biblioteka kapitulna, obie przewiezione z Worní.

Kraków. 1) Biblioteka przy kościele archipresbiterjalnym Panny Maryi. 2) Biblioteka Pusłowskiego. 3) Biblioteka Popiela, zbiór rękopismów. 4) Zbiór ksiąg, rękopismów, dokumentów Ksawerego Masłowskiego (zm. 1868) w r. 1870 sprzedana z licytacji. Katalog tego zbioru ogłoszono drukiem w Krakowie, 1870, 8vo, str. 115. 5) Zbiór książek Wincentego Kirchmayera, sprzedany z licytacji w Krakowie 1870. Katalog ogłoszony drukiem w Krakowie, 1870, 8vo, str. 102. 6) Biblioteka Józefa Łepkowskiego, nieliczna, lecz znakomita pod względem archeologii, oraz historii i starożytności Krakowa.

Krotoszyn (W. Ks. Poznańskie, pow. Krotoszyński). Biblioteka przy kościele XX. Trynitarzy. niedawnemi czasy powiększona zwiezieniem ksiąg z Lubieniec. W bardzo opłakanym stanie 8 kancyonatów pergaminowych. Wszystkie miniatury wycięte.

Lublin (W. Ks. Poznańskie, pow. Kościański). Była tu niegdyś liczna biblioteka przy klasztorze Benedyktynskim; resztki jój przed niedawnym czasem przewieziono do Krotoszyna.

Lwów. Biblioteka c. k. Galicyjskiego Towarzystwa Gospodarskiego. Katalog jój ogłoszono drukiem w Rozprawach tegoż Towarzystwa. (Tomy V. — X., XV. i XIX.) z lat 1848 — 1856. Odbitki z czterech pierwszych arkuszy wydano oddzielnie. Lwów. b. r. 8. str. 64.

Mogilno (W. Ks. Poznańskie). Biblioteka wielka po Benedyktynach, utrzymywana w największym nieładzie.

Poznań Biblioteka Towarzystwa Naukowego. W r. 1875 wzbogacono ją biblioteką po Elżanowskim, zawierającą dzieła odnoszące się do nauk ścisłych, oraz biblioteką po arcybiskupie Przyłuskim, zapisaną Towarzystwu przez Haake.

Rzeszów (Galicja, pow. Rzeszowski). Biblioteka Wiktora hr. Baworowskiego.

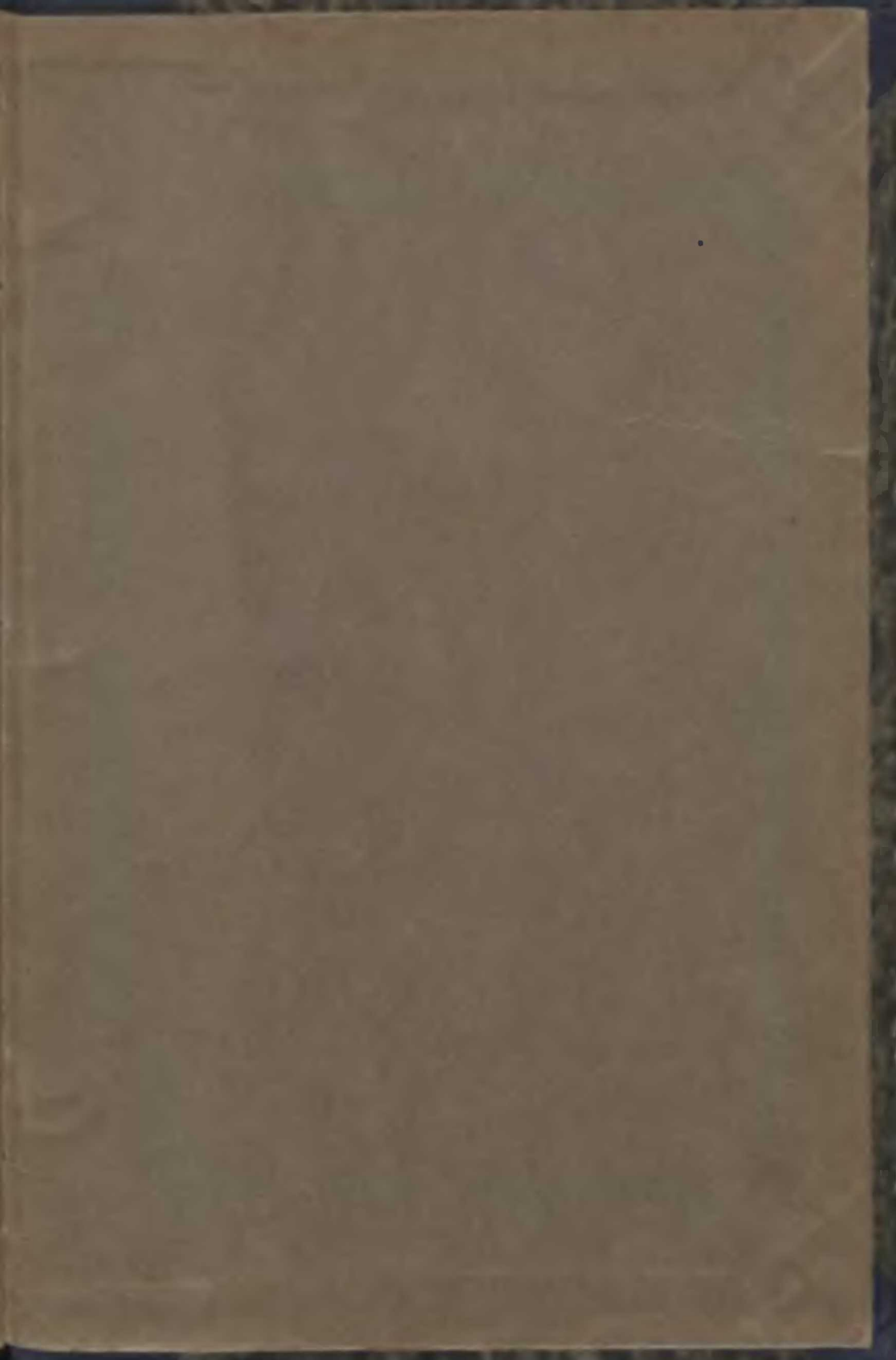
Rozdrażew (W. Ks. Poznańskie, pow. Krotoszyński). Mała biblioteka kościelna.

Strzelno (W. Ks. Poznańskie). Duża biblioteka po Benedyktynach, znajdującą się w stanie opłakanym.

Ursynów (pod Warszawą). Przed r. 1830 była tu biblioteka i zbiór rękopismów Juliana Ursyna Niemcewicza, właściciela téj posiadłości. Zbiory te wywiezione za granicę, sprzedane zostały w Poznaniu w r. 1833 przez licytację publiczną. Katalog tego zbioru wydrukowano w Poznaniu 1833. 8vo, str. 168.

Warszawa. Zbiór ksiąg X. L. Topolskiego, zmarłego około 1863 r. Jest wylitografowany katalog tego zbioru. Warszawa. folio, 1863 str. 38.

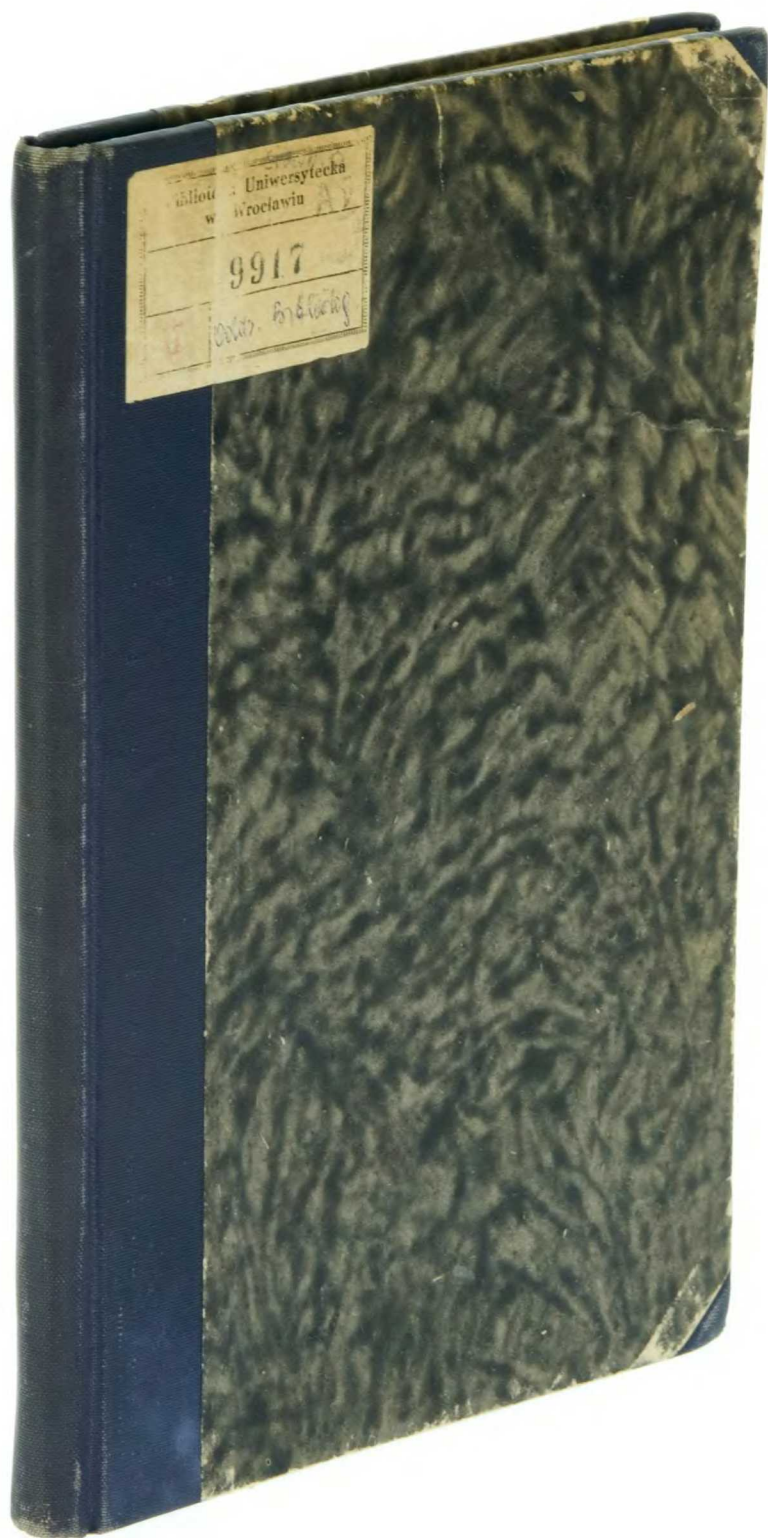
Wilno. Zbiór ksiąg Umiastowskiego.

Biblioteka Uniwersytecka
we Wrocławiu

~~637~~

Biblioteka Uniwersytecka
wrocławskie
9917
Ośrodek Biblioteczny

Biblioteka Uniwersytecka
we Wrocławiu

637